Lisez, s. v. p. notre Chronique religieuse p. 219, les résumés et les titres de tous nos articles.

Uređuje: **O. P. Dr. GRABIĆ.**

Izlazi 4 puta na g. - Cijena D 50. - Za đake i siromašnije pretplatnike D 25. - Za inozemstvo D 65.

Uredništvo i uprava: FRANJEVAČKI SAMOSTAN - MAKARSKA.

NOVA REVIJA parait quatre fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la chronique religieuse en Yougoslavie sont en français. — Prix d'abonnement: Yougoslavie, 50 din; Etranger, 65 din.

Direction-Rédaction: **Makarska,** Couvent des Franciscains. Dalmatie, Yougoslav.

God. VI. **MAKARSKA, 1927.** **Br. 2.**

SADRŽAJ (Sommaire):

Grabić o. P.: **Životna snaga Papinstva u kulturnom svijetu.** — (La valeur de la Papauté dans le monde civilisé) — S. 117.

Eterović Fr. dr. K.: **Dva pučka prosvjetitelja iz polovice XVIII. vijeka,** Grabovac i Kačić. — (Deux poétes populaires croates du XVIII. s.) — S. 124.

Vlašić o. Petar: **Ličnost Sv. Franje.** — (La personnalité de S. François d'Assise) — S. 134.

Berković fra dr. Petar: **Pitanje unije i franjevac Ivan Marković.** — (L'union des Eglises et le P. Iv. Marković O. F. M.) — S. 138.

Knezović dr. o. Otom: **Gdje je težište školskog odgoja?** — (Le rôle de l'école dans la formation de la jeunesse) — S. 150.

Nardić F. L.: **Osuda političkog modernizma.** — (Le modernisme politique condamné par le Pape Pie XI.) — S. 159.

KULTURNI POGLEDI. (Revue des idées et des faits.) — S. 169—196. — Vjera i pravnost. S. 169. — Naša kat. akcija i Ćirilmetodska ideja. S. 169. — Izuzmni kazneni zakon za progon svećenika. S. 171. — Boljševički juriš na nebo. S. 173. — Nazor dra. A. Trešića-Pavičića o spoju duše i tijela. S. 174. — Narodna država i međunarodna Crkva. S. 176. — Porast kat. redovnika u Njemačkoj. S. 177. — Osvrt na pisanje dr. Kršnjavija i dr. Mandića o dolasku Sv. Franje na naše strane. S. 178.

19903

— Drugi međunarodni kongres bizantologa, u Beogradu 11—16 aprila. S. 180. — Njemački pastor Karlo Stumpf brani crkveni latinski jezik. S. 182. — K smrti ugarskog biskupa dra Otokara Prohaszke. S. 183. — »Akcija rimokatoličke crkve«. S. 184. — Veliki antiokijski kaležˇ. S. 187. — Kralj automobila Ford i židovstvo. S. 188. — Jedan Franjin sin na sveučilišnoj katedri. S. 189. — Anglikanci o anglikanizmu. S. 192. — Katolici u službi protunarodnog režima. S. 194.

KNJIŽEVNI PREGLED. (Compte rendu des livres.) — S. 197—210. — **Biblia sacra,** recensuit D. H. Quintin. — **Dr. Fr. Grivec:** Slovanska Apostola sv. Ciril in Metod. — **Ivšić Dr. M.:** Les problèmes agraires en Yougoslavie. — **Bulić Don Frano:** Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji. — **Kolendić dr. Petar:** Sofijski Nadbiskup fra Petar Bogdan Bakšić. — **Dr. J. Srebrenić:** Na obranu čestitih i svetih običaja. — **Tin Ujević:** Kolajna. — **P. Zadravec István O. F. M.:** Szentföld. — **Dr. V. Deželić (sin):** Socijalno pitanje. — **Salaville P. S.:** Bulletin serbo-croate-slovène. — **Eterović dr. fra Karlo:** Fra Filip Grabovac. — **A. Stolz:** Das Vaterunsser und der unendliche Gruss. — **Dr. P. W. von Keppler:** Wasser aus dem Felsen. — **Tedesco Dott. L.:** Corso di Storia della Chiesa. — **Verkade Willibrord:** Die Unruhe zu Gott. — **Gospa Sinjska,** svečani broj. — **Dr. E. Jehle:** Kirchengeschichte. — **P. Cl. Carmignani:** Il piccolo codice dei parrocci regolari. — **Božitković dr. fra Juraj:** Život i rad fra Petra Kneževića.

VJESNIK (Chronique). — S. 211—218.

Apostolsko pismo sv. Oca Pija XI. biskupima SHS. i Čehoslovačke republke prigodom 1100-godišnjice rođenja sv. Cirila. S. 211. — Generalni kapitul franj. reda 4. VI. 1927. S. 212. — Samostan oo. Dominikanaca u Zagrebu. S. 212. — Proslava sv. Franje Asiskoga u japanskoj prestolnici Tokio. S. 212. — Riječ sv. Oca Pija XI. o jedinstvu crkava. S. 213. — Jubilej Mgra dra Josipa Marčelića. S. 213. — Savez katoličkih univerza. S. 214. — Sv. Franjo patron kat. akcije. S. 214. — Trgovina s bijelim robljem. S. 214. — I u Španjolskoj se budi. S. 215. — Seljački savezi za francuska sjemeništa, 215. — Broj Židova na svijetu. S. 215. — Anglikanac, pobožan sv. Franji. S. 215. — Nagli porast ženidbenih rastava u Savez. Amer. Državama. S. 216. — Laički apostolat u Mexiku. S. 216. — Upliv slobodnih zidara na državni život u Savez. američ. Državama. S. 216. — Porast privatnih škola u Nizozemskoj. Svijest katolika. S. 216. — 200 franjevačkih časopisa. S. 217. — Dominikanska univerza u Rimu. S. 218. — Zanimiva ali i vrlo poučna rasuda. S. 218.

CHRONIQUE RELIGIEUSE EN JUGOSLAVIE. — S. 219—224.

L'Action catholique dans nos diocèses p. 219. — La franc.-maçonnerie à l'oeuvre. p. 220. — L'influence des Loges sur nos affaires publiques. p. 220. — Le Kancelparagraf. p. 221. — Un couvent franciscain et deux paroisses à Belgrade. p. 223. — Une démarche collective de l'épiscopat catholique et de l'épiscopat serbe (greco-oriental). p. 223.

Dobrovoljne priloge u fond »Nove Revije«, stigle od posljednjeg popisa, donijet ćemo u dojdućoj svesci.

NOVA REVIJA
(NOUVELLE REVUE)

God. VI. MAKARSKA 1927. Br. 2.

O. PETAR GRABIĆ:

ŽIVOTNA SNAGA PAPINSTVA U KULTURNOM SVIJETU.

Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata je paklena ne će nadvladati. — Matej XVI. 18.

Pasi janjce moje, pasi ovce moje. — Ivan XXI. 15—18.

Résumé: Le sens et la valeur de la Papeauté dans le monde civilisé. — A l'occasion du 5-e anniversaire de la coronation de Pie XI.

1. Chez nous comme ailleurs cet anniversaire reunit des personnes priveés et publiques, différéntes par leur position sociale et par leurs opinions politiques et religieuses. Ils veulent tous, par l'hommage, rendu au chef spirituel des catholiques, temoigner l'importance du moment religieux dans la vie.

2. La croyance des fidèles catholiques en l'autorité pontificale n'est ni un simple acte d'habitude héréditaire, ni une conclusion exclusivement scientifique, elle est un acte de foi. Tout ce que nous croyons sur le pouvoir du successeur de Pierre, nous le croyons parceque c'est Dieu lui-même qui nous l'enseigne.

3—4. Avec nos dogmes nous sommes depuis le commencement en état de lutte avec les fils de ce monde. Nous croyons que J. Ch. est fils de Dieu. Comme toutes les vérités catholiques de même notre doctrine sur le pouvoir du Pape repose sur l'enseignement de ce Christ Homme et Dieu en même temps. Car c'est lui qui a dit: **Tu es Petrus...** Ces mots constituent le fondement de la hierarchie et de l'organisation de notre sainte Eglise. Les plus terribles attaques des adversaires n'ont pu ébranler, moins encore demolir une seule partie essentielle de cet édifice.

5. L'Eglise et la Papauté — on a dit souvent — sont opposées au progrès, la science les doit detruire. Et cependant les adversaires mêmes proclament, l'une et l'autre aujourd'hui plus fortes que jamais.

6. Les Papes n'ont été contraires ni à la civilisation, ni à l'individualité nationale, ni à la liberté des peuples. C'est tout au con-

traire la Papauté qui a sauvé la civilisation occidentale aux temps des barbares, c'est elle qui a proclamé l'égalité des nations, c'est elle aussi qui de nos jours — dans l'interêt de la fraternité et de la paix — s'oppose le plus fortement aux deux extrêmes: au nationalisme chauviniste et au bolchevisme communiste.

7. Les Papes — nous l'avouons — n'ont pas été des anges. Ils ont pu commettre et ils ont en effet commis des fautes personnelles comme tout autre homme. L'assistance divine leur ne fut promise que en tant qu'ils enseignent, comme pasteurs suprêmes, ce qu'il faut croire et agir. Tout catholique distingue bien l'élément divin et humain dans l'Eglise. Un éclatant temoignage est l'ouverture des archives secrets de Vatican par Léon XIII. à tous les savants sans distinction de nation et de religion.

1. Papin krunitbeni dan.

Peta obljetnica krunisanja današnjega crkvenog poglavice sv. Oca Pape Pija XI. sabrala nas je ovdje pod drevne svodove nekoć veličanstvenog carskog mauzoleja a današnje stolne crkve biskupa i mučenika sv. Duje. Naš je ovdješnji zbor šarolik i po svom izvanjskom obliku, po svojoj kluturnoj formaciji i po svom društvenom položaju. Ma kako raznovrstan ovaj zbor ljudi izgledao, ipak su nas neke zajedničke misli u jedno kolo povezale i na ovu svečanu službu Božju privele. Službeni i neslužbeni predstavnici naših građanskih, državnih i vojničkih vlasti i svi ovdje sabrani učesnici odazvaše se pozivu crkvenog poglavarstva i sa svojom prisutnošću hoće da posvjedoče, kako i naša država i naše društvo službeno priznaje vrijednost vjerskom životu, kao osnovi našeg javnog i društvenog poretka. Još i više znači prisustvovanje biranih predstavnika, da i oni svojim javnim ispovijedanjem dokazuju, kako zaista naša država hoće da i s ovim činom dokaže svijest usvojene ravnopravnosti vjerâ uz poštivanje naših katoličkih pogleda, koji se odrazuju u čašćenju našega crkvenog vrhovnog glavara sv. Oca Pape.

Dakako, da ovaj javni i službeni odnošaj nije dovoljan za oznaku svih onih najotajnijih veza, koje vežu svakoga katolika-vjernika sa njegovim duhovnim poglavarom sv. Ocem Papom. Ono službeno prisustvovanje crkvenim svečanostima tek je — doista javna — ali neznatna posljedica unutrašnjeg vjerskog uvjerenja, da je sv. Otac, namjesnik Krista Gospodina, stvarni i pravni nasljednik onoga Apostola, kome je bilo rečeno: Ti si Petar i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata je paklena

ne će nadvladati. I tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga. Pa štogod svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesima; i štogod razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima. (Matej XVI. 18—19.)

Današnja prigoda Papina krunisanja zgodna je, da se nekoliko časa zabavimo sa značenjem papine vlasti i moći u odnošaju prema savremenom shvaćanju i katolika i onih, koji su katoličtvu ili neprijazni ili od njega vrlo daleko. Dakako, da će to biti tekar u najširim ali zato ipak najosnovnijim potezima.

2. Pravo značenje vjere.

Mi, katolici, vjerujemo, da je sv. Otac Papa nasljednik sv. Petra i namjesnik K-ov na zemlji. Ovo naše vjerovanje nije plod ili barem ne bi smio da bude plod same vjerske baštine, jer smo se od katoličkih roditelja porodili. Ono nije ni prosti učinak našeg znanstvenog stručnog uvjerenja, koje bi mi bili stekli naporom naših učenjačkih nastojanja bilo na polju kršćanske povijesti ili na polju prouke poredbe raznih onodobnih religija. Naša vjera nije samo zahtjev nužde i prakticiteta, kojim se odlikuje papinska vjersko-ćudoredna moć. Nego je naša vjera dar Božji, po kome mi vjerujemo sve ono što je Bog objavio radi njegova ugleda i radi toga istoga ugleda vjerujemo sve ono što uči sv. majka Crkva, što uči njezin vrhovni glavar sv. Otac Papa; dakako kao poglavica sveopće kršćanske Crkve.

3. Trajni sukob.

Mi smo s ovim našim vjerskim osvjedočenjem još od početka kršćanstva dolazili u vrlo oštar sukob s ljudima i sa čisto ljudskim pogledima na pitanja svijeta i života. I ovaj sukob mi i danas proživljujemo. Još je i sv. Pavao bio svijestan ovoga ratnog stanja između Boga i čovjeka, između vjere i nevjere. Apostol je k tome pokazao i izvor ovom neskladu, kad je pisao 1. Korinćanima II. 14.: »A naravan čovjek ne prima što je od Duha Božjega; jer mu je ludost i ne može da razumije, jer treba da se duhovno prosuđuje.« Mi ćemo se uvjeriti i iz ovo nekoliko misli, da je krivnja tjelesnog čovjeka, što noće svojim aršinom da Božje stvari mjeri.

Mi vjerujemo, da je Krst jedinorođeni Sin Božji: pravi Bog i pravi čovjek! Na ovom temelju počivaju sve vjerske, ćudoredne, prosvjetne i socijalne kršćanske istine. I naše vjerovanje o Papi

osniva se na ovoj vjeri u Krsta-Boga. Papa je naš vjerski poglavica, jer je to Krstova volja.

Za života Isusova Židovi mu ne htjedoše vjerovati. Ne uzeše Ga za ono što je doista bio, Otkupitelj svijeta, obećani Mesija, Sin Božji, nego ga kao buntovnika i kao varalicu propeše. I ovo židovsko raspoloženje traje do dana današnjega ne samo kod pogana i kod nekršćana, nego i kod samih kršćana, otuđenih Njegovom božanskom nauku i Njegovom božanskom vladanju. I ovaki ljudi uviđaju u svjetlijim časovima duševnog raspoloženja, da je Krst Bog, kako je to jednom uvidio i razglašeni prorok novijeg bezboštva i nekršćanstva J. J. Rousseau, kad je u svom Emilu pisao: Ako su život i smrt Sokratova, život i smrt jednoga mudraca; tada su život i smrt Hristova, život i smrt jednoga Boga.

4. Temelj Crkve.

Važne su one Krstove riječi: »Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata je paklena ne će nadvladati«; jer se na njima kao na osnovnim riječima crkvenog ustava temelji i vlast poglavice apostola sv. Petra i vlast rimskih Papa s vjerskom i logičkom dosljednošću papinske nepogrešivosti u stvarima vjere i čudoreda. Od davnih davnina pa sve do našega vremena protivnici katolika pune su knjižnice učenih knjiga napisali da potkopaju temelje božanskom ustavu katoličke Crkve i da u sumnju dovedu vjerodostojnost Krstova obećanja.

Pri današnjem obračunu ove divske borbe, položaj naše katoličke znanosti ne samo sa vjerskog nego sa čisto znanstvenog stajališta daleko je tvrđi nego onaj naših protivnika. Ni kritički, ni povijesni, ni psihološki razlozi ne nagone nas na napuštanje naše vjere ni u Krsta-Boga, ni u primat sv. Petra, ni u papinsku vlast rimskih prvosvećenika. To nam potvrđuje možda jedan od najljućih protivnika naše Crkve, bivši katolički svećenik M. Loisy, kada veli: „S razlogom katolička predaja u pitanju papinske vlasti prizivlje se na riječi: »Ti si Petar i t. d.«, jer čitavo Matejevo evanđelje prožeto je ovom mišlju u vezi sa sv. Petrom i sa njegovom baštinom, t. j. papinom vlasti u katoličkoj Crkvi." (Dictionaire Apologetique[4], Papauté 1366.) — I naši ugledniji ljudi kao što je primjerice prof. beogradskog universiteta Živojin Perić, priznaju: da katoličko jedinstvo, organizacija i papina

vlast bolje odgovaraju duhu hrišćanske religije nego li druge kršćanske vjere. (»Nova Revija«, III, str. 11.)

5. Vjera i kultura.

Poznata je stvar, da je u naše doba vrlo rašireno krivo uvjerenje, da se uopće vjera, a napose katolička, ne može da složi s duhom moderne prosvjete i današnjeg napretka. Na vas se glas viče: vrijeme i znanost munjevnom brzinom naprijed kroče, a Crkva se, vele, okamenila u beživotnim dogmatskim formulama. Ona je osuđena na smrt! Ovaj glas nije nego slaba jeka davnih vremena. Francusko revolucija obara crkve, skida zvona, pretapa svete slike i ikone, izgoni iz crkava svece i svećenike. Mjesto svetitelja u crkvama dižu spomenike Maratu i Robespierru. Pogrđuju uspomenu i lik Majke Božje u njezinoj crkvi Notre-Dame u Parizu. Na žrtvenik stavljaju bestidnu djevojku i viču: živjelo bratstvo, jednakost i sloboda! Dolje vjera, crkva, Papa! Ne priznajemo ni Boga ni gospodara! Sam papa Pijo VI. umire u progonstvu. Onoga doba opće je bilo mnijenje, da je katoličkoj Crkvi odzvonilo.

Od toga vremena prošlo je 138 dugih godina. Najmoćnija se carstva rasuše. Po priznanju samih protivnika danas je Papinstvo u svijetu po svojoj moralnoj snazi snažnije nego igda u svojoj dugoj povijesti. Danas su u mnogo jačoj mjeri istinite vidovite riječi engleskog povjesnika Macaulaya, usto protestanta, koji kaže o kat. Crkvi, dotično o Papi: »Kad se spomenemo svih strašnih borba, koje je katolička Crkva izdržala, tada mi ne znamo, na koji bi je način bilo moguće uništiti.« (Hans Rost: »Die katholische Kirche nach Zeugnissen von Nichtkatholiken«, Regensburg 1919, str. 14.) — Voltaire je u bezbožnoj oholosti u svoje se vrijeme hvastao: da će on sam ono porušiti, što je dvanaest apostola učinilo!*) On se ljuto prevario, kao što se varaju i svi oni, koji se za njim povode. Djelo se Božje ne ruši. Krst je kazao: i vrata paklena ne će je nadvladati.

6. Crkva i kulturni napredak.

Makar da se katoličku Crkvu napada, da je neprijateljica kulture i napretka, to nije istina. Ako ima kulture i napretka u takozvanoj zapadnoj Evropi, to je djelo latinske Crkve, sv. Sto-

*) Hans Rost, o. c., str. 9.

lice i rimskoga Pape. Ovako govori kulturni povjesnik Jakov Filip Fallmerayer: »Nas povijest uči, da je Papinstvo bilo ona snaga, koja je Evropu pred barbarima spasila.« (Dr. Deimel: »Zitaten-Apologie«[3], 247.)

Mi, katolici u današnje doba fašističkog, šovenskog nacionalizma najviše smo tučeni radi našega tobožnjeg pomanjkanja u narodnom osjećanju i radu. Donapokon imamo i takozvanu Hrvatsku - Starokatoličku Crkvu, koja bi i naš hrvatski narod imala da povede stazama prave vjere i pravog rodoljublja. Mi kažemo čisto, da za narodnu vjeru ne ćemo da znamo. Ili je vjera Isukrstova jedna za sve narode ili je uopće nema. Prigovor, da katolici nijesu dovoljno nacionalno osviješteni što Papu svojim crkvenim poglavicom priznaju, neosnovan je i neozbiljan. — Neka mi opet bude dopušteno prizvati se na nesumnjive svjedoke. Evo što protestanat Gregorovius piše u svojoj povijesti Rima: Poganski Rim hotio je da poništi i poništio je narodnost i narode; ali papinski Rim priznao je ravnopravnost svih naroda bez razlike i svečano proglasio valjanim opće narodno kršćansko pravo. I ova ravnopravnost izvire iz kršćanske nauke: o Bogu našem zajedničkom Ocu i o Krstu, zajedničkom Otkupitelju, pred kojim je jednak Žid i varvar, Grk i Rimljanin. Napadaju na srednji vijek kao vijek nazatka i ropstva. Ovi napadaji potječu ili iz neznanja ili iz zlobe. Danas i ljudi, Papama najprotivniji, drukčije sude. pak u ime nepristranih ljudi protestanat Heinrich Leo u povijesti srednjega vijeka piše: da su u srednjem vijeku samo Pape bili zatočnici političke slobode. I danas, kada čovječanstvo plove u dva oprečna pravca: k fašističkom nacionalizmu i boljševičkom komunizmu, već je došlo vrijeme, kada se jedini rimski Papa Pijo XI. usuđuje otvoreno žigosati jednu i drugu struju, i to u interesu vjere, političke slobode i općeg svjetskog mira.

7. Grešni Adam i Papin je otac.

Iz dosadašnjeg moga govora moglo bi se kome učiniti, da ja rimske Pape hoću da prikažem nekim nebeskim licima, u kojima nije ništa naš otac Adam sagriješio. Ova je misao daleko od mene kao i od svakog naobraženog katolika. Mi znamo, da su i Pape djeca Adamova i da oni kao osobe mogu pogriješiti i da su griješili. Ali mi znamo još i to da je Spasitelj Isukrst za spasenje nas ljudi ostavio Svog namjesnika, koji će nas uz Njegovu trajnu

pomoć u stvarima vjere i morala nepravljivo naučavati puteve gospodnje. Vječno spasenje nas vjernika svećenika, biskupa i Papa ovisno je o točnom vršenju zakona Kristova, koji preko Pape nefaljeno upoznajemo. U ovom pogledu jednaka je sudbina Pija XI. kao i najposljednjeg vjernika.

Mi katolici znademo vrlo dobro razlikovati božanski i ljudski elemenat u našoj Crkvi. U ovom je baš pravcu vrlo značajan korak velikoga Pape Leona XIII. Do njegova doba bili su javnosti nepristupačni tajni papinski i vatikanski arhivi. On je htio da prekine ovu uobičajenu zabranu i izdade nalog, da je svim učenjacima slobodno bez razlike vjere koristiti se s tajnim arhivima Vatikana. Njegova odluka u velike je zabrinjivala mnoge katoličke pisce i učenjake. Ta znali su, da oni u sebi kriju dosta dokaza o nedostacima, nesavršenostima pa i očitim grijesima rimskih Pontifeksa. No, ovi razlozi nijesu smeli genijalnog i odlučnog Leona XIII., nego je širom otvorio vrata najdavnijeg arhiva i tom je prigodom kazao: »Svjetske države i svjetske vlade mogu imati i dobrih razloga da ne pripuštaju u svoje tajne arhive, ali sveta stolica nema razloga da se na to osvrće. Stari papini arhivi otkrit će dosta mrlja i na životu Papa; ali zašto da se ovo krije, kada se ne krije, da je bilo nedostojnih vjernika, svećenika, biskupa i kardinala. Države su propadale i propadaju radi nesposobnosti i grijeha vlastodržaca, a katolička je Crkva stala i stoji usprkos i njezinih katkad nesposobnih i nedostojnih glavara. Ne dokazuju li baš ovi nedostaci, da je Crkva djelo Božje?!«

Veliki je Papa jednom u šali dobacio bojažljivcima radi njegove odluke da se otvore arhivi: »Zar bi Vi, gospodo, dok bi prepisivali evanđelja iz ovih svetih knjiga izbacili ulomke o izdaji Judinoj i o Petrovu nijekanju Krsta?!«

Ovako je mogao da govori i da čini samo jedan dalekovidni rimski Papa. Ovako ne može da radi nijedan kralj niti ijedan državnik.

Hoću da zaključim. Krstove riječi: »Ti si Petar, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena ne će je nadvladati«, jesu čvrsta osnova našem katoličkom vjerovanju, našem općem kulturnom napretku i našem nepatvorenom i požrtvovnom rodoljublju.

FRA KARLO DR. ETEROVIĆ - SINJ:

DVA PUČKA PROSVJETITELJA (GRABOVAC I KAČIĆ) IZ POLOVICE XVIII. VIJEKA.

Résumé: Deux poétes populaires croates du XVIII s.

11. Grabovac, doué d'un talent et d'une érudition moyens, se distingua surtout par sa conscience nationale très vive et par une tendance active et persévérante de réveiller cette même conscience dans l'âme de ses compatriotes. La cause des malheurs qui oppriment les Croates ce sont — dit Gr. — leurs discordes et leurs péchés. Caractère ouvert, loyal, ardent Gr. est quelque fois sans égard et sans tact.

12. La place de Gr. dans l'histoire de notre littérature croate. Parmi ses confrères et autres écrivains contemporains, sujets venitiens, il inaugure une direction nouvelle, il sonne le réveil national.

13. La parallèle entre Grabovac et un autre poéte national P. André Kačić-Miošić. Kačić, comme poéte et écrivain, dépasse de beaucoup Gr., mais à ce dernier va la gloire d'avoir non seulement précédé son confrère mais d'avoir aussi couronné son oeuvre nationale par un martyre glorieux.

11. Grabovčev lik.

Grabovac bijaše čovjek srednjega stasa, bez tjelesne mane ili kakve nagrde.[196]) Premda je višekrat pobolijevao i posljednjih se godina pri čitanju služio naočalima[197]); odatle ne slijedi, da u mladosti nije bio zdrav i krepak — u protivnome slučaju teško bi ga bili primili u napornu službu vojnoga kapelana. Kronična zaduha pa otok na nogama, o kojima govore spomenici, posljedica su dugogodišnjega truda po venecijanskome kopnu na ljetnoj žegi i zimskome ledu, na vlazi i vjetru, a i bolesti, koje je

[196]) Ovo izvodim iz riječi sudbenog zapisnika: Fatto entrare dal cameroto sotto li piombi un huomo di statura ordinaria... Dok. 41.

[197]) Cvit 528.

uhvatio dvoreći okuženike po lazaretima, ostavile su jamačno svog traga u tijelu revnog dušobrižnika.[198])

*

Sudeći po onome što je dao na svijetlo, Grabovca ne možemo ubrojiti među izvanredne umove. Ipak po sposobnostima duha nije zaostajao, a i njegova naobrazba nije nikako na odmet, ako se uzmu u obzir vrijeme i prilike u kojima je živio. U mladosti prouči filozofiju i teologiju. Kasnije — svećer zaokupljen duhovnom pastvom vojnika po raznim posadama — nije se mogao posvetiti dubljemu proučavanju ovih nauka, kao što će sreća zapasti mlađeg mu druga fra Andriju Kačića. Ali i srednja filozofsko-teološka sprema puno je vrijedila Grabovcu kao piscu i pučkom prosvjetitelju. U njegovu djelu nema ni osjena onog ružnog sujevjerja, kojim vrve djelašca suvremenika-svjetovnjaka. Da se o ovome uvjerimo, poredimo na pr. Kalendare i Sibilu Pavla Vitezovića s Grabovčevim Cvitom.[199]) Koliko je Gr. pozitivniji u pisanju, kakvim li realizmom ne zadaju njegove pouke i opomene seljacima upravljene![200])

No ako fra Filip nije bio ni velik um ni čovjek izvanredne učenosti, u njemu se ipak ističe nešto, čime odvaja od svojih suvremenika i postaje u našoj povijesti lik znamenit i vrlo zaslužan, a to je: živa narodna svijest i jaka težnja za prosvjetljivanjem puka. Među suvremenicima nema ga, koji bi onako otvoreno i ustrajno isticao svoje slavensko-hrvatsko rodoljublje, kao što to čini Grabovac. Osamdeset godina unatrag susrećemo slične nacionalne osjećaje kod glasovitog Petra Zrinskoga. Oba su ova pisca bila u dodiru sa strancima: Zrinski s bahatim njemačkim časnicima, Grabovac živio je među lukavim Mlečićima. Ova je okolnost pridonijela da Zrinski svoje hrvatstvo brani i uzdiže protiv nepouzdanih Nije-

[198]) N. R. IV. (1925.) 141—142; Dok. 41, 31, 33,, 37, 40.

[199]) Pavao Riter Vitezović rodio se u Senju 7. I. 1652., a umr'o u Beču 20. I. 1713. O njegovim Kalendarima piše Br. Vodnik (Povijest hrv. književnosti I. 295): »Osim „Priručnika" i dodatka o hrvatskim kraljevima, sve je tu najgrublje sujevjerje: određeni su tačno dani, „odebrani za krv puštati", za lijek uzimati, dobri za kupelj, sretni za zaruke, za ženidbu, pače određeni su dani za rezanje nokata i šišanje; čitava je godina razdijeljena na dane sretne i nesretne...«

[200]) Cvit str. 240—261; 514—521. Cf. N. R. IV. (1925), str. 257 i 205.

maca[201]), a Gr. to isto hrvatstvo budi i slavi protiv svih izrabljivača svoga naroda, naoseb protiv egoistične venecijanske gospode. Ono što ondašnjoj našoj inteligenciji nije možda ni na um padalo, to je ovaj skromni franjevac bistro shvaćao i živo se za to zalagao: za narodne osebine, za materinski jezik i domaće običaje.[202]).

Gledajući kako drugi narodi obiluju knjigama za prosvjetu maloga puka, Gr. žali naše siromaštvo i kuša da svojim Cvitom kako tako popuni tu prazninu. On ne ostaje, kao njegova starija Braća u Dalmaciji, na samoj vjerskoj i moralnoj pouci. U Cvitu govori hrvatskome seljaku još o svjetskoj i domaćoj povijesti i pruža mu prve pojmove higijene, dobra uzgoja i društvene uglađenosti. Gr. je pravi pučki prosvjetitelj prethodnik Reljkovića, a u mnogočem uzor ili barem zgodni poticatelj fra Andriji Kačiću.

*

U arkivima nigdje se ne namjerih na kakvu bilješku o Grabovčevoj ćudi i njegovu značaju. Ali što nam ne zabilježiše piščevi suvremenici ono nam ostavi sam pisac. On je u svojoj knjizi i u svome radu i nehote sam sebe naslikao. Cvit razgovora nije općenito i strogo znanstveno razlaganje, nego je to naravni izlijev pisca, piščevih čuvstava i ideala. U Cvitu sve što je od auktora nosi biljeg mjesta i vremena, sve je popraćeno ličnim sudom i dojmovima. Iz tog nesvijesnog autoportreta razabiremo, da je Grabovčeva narav otvorena i lakovjerna (naivna), ne zna za prekrivanje i uvijanje, ne računa na takt i diplomaciju. Fra Filip nema — štono se reče — uzla na jeziku, nema obzira, katkada ni ondje, gdje nam taj obzir prilike nameću. Nerado zatomljuje svoja čuvstva: kad hvali, hvali bez sustezanja, kad kori, kori žestoko. Dok Kačić otupljuje oštrice, prelazi preko onoga što razdvaja, slabe strane širinom srca pokriva — Gr. ne mimoilazi razlike, upotrebljuje neuglađene riječi, na mane glasno upire i bez milosrđa ih šiba. Ovakav je Gr. kad govori o Turcima i inovjercima, ovakav je on sa seljacima i domaćom gospodom.[203]) Upada u oči njegovo peckanje Cetinjana. Vrličanin je, i hoće da svoju krajinu nad ostale izdigne. U ono doba trajnih borba s nekrstom, najviše se govorilo o junacima, o slavodobiću, o vjeri i nevjeri. Gr. zamjera Sinjanima kukavičluk i izdajstvo. On pače i izrijekom spominje neka lica, koja bi u tome bila što skrivila. Je li to izlijev običnog suprotstva i takmačenja između dviju susjednih krajina; vraća li Gr. šilo za ognjilo Sinjanina, koji su — ponosni sa turskog poraza pod Sinjem 15. VIII. 1715. — po svoj prilici predbacivali Vrličanima njihovu katastrofu od nekoliko dana prije; ili je možda u tom zadirkivanju bilo što istine — neću da istražujem, ali možemo zaključiti, da se je barem u narodu govorilo o spomenutim nevjerama. I danas se još po Cetini čuje riječ: »Da nema bure i nevire, ne bi bilo Sinja do Misira.« Gr. je, bez velikog premišljanja, to govorenje unio i u svoju knjigu. Ako ga moramo hvaliti što je znao otvoreno žigosati pučke mane i narodnu neslogu, kao i to što, i uz vlastitu opasnost, javnim spisima prekorava neznačajnost dalmatinskih časnika u službi neharne Venecije, u slučaju Sinjana ne znam kako bih ga odriješio od svake krivnje. Njegovo peckanje nije možda bilo bez koristi, ali držim, da je tu žestoki temperamenat i vrlički kampanelizam previše zanio fra Filipa.[204]) Trebalo je da pazi na osjetljivost svojih susjeda; od njega, kao prosvjetitelja i uzgojitelja puka, očekivao bih da se izdigne nad krajinačke zadjevice i trzavice. Ako je držao potrebnim da ipak štogod o tome reče, svakako način, s kojim je svoje zamjerke iznio i mjesto — pučka uzgojna knjižica — u kojem ih je iznio, ne čine se nikako prikladnima.

[201]) Nimcu li veruješ: ti razumni bane. — Od njega šćekuješ: pomoći poslane...? Ako se pa uhvaš: bane u pomoć nimšku — Da od nje prijmaš: tvoju sriću zrinsku — Veruj Nemcu da znaš: kako suncu zimsku — Iz Sirene Petra Zrinskoga kod Vodnika l. c. 282.

[202]) Cf. Cvit str. 363—368.

[203]) Evo nekoliko primjera neuglađenih izričaja. O Muhamedu veli, da se dade krstiti od Serđija »Karsti vrag sotonu« (str. 470). On bi »okoprčan i predometan« (462). »Izmaelitani kako se najpri nakotiše« (474). »Crče car Memed« (512). Murat kćer [Jure Despotovića] »umiša među svoje ostale kurve« (490). »Tako [Muhamed] nabija kabliće čepljuzkajući što bi sramota bila i dici govoriti« (469).

Pripadnike grčko-istočne vjere zove »arkaći« (442), »starokalendarci«, »vire pripredene« (360).

Za mnoge Sinjane veli, da »pomriše od prike i jezika« (351—352). Omiške, skradinske i senjske gusare »Mlečani poškopiše, da ne kradu tako više« (373). »Nimac kosi kako prase, ter kraljica ne da na se« (15)...

[204]) Kačić u 3. pjesmi o sinjskim vitezovima (Razgovor ugodni, Zagreb 1889. Dionička tiskara, na str. 352) o Sinjanima pjeva:

12. Grabovčev književni smjer.

U doba kad se pojavio Gr. naša je stara književnost već bila počela da pada sa svoje visine. Je li on poznavao djela svojih prethodnika, dubrovačkih pisaca? Teško je pomisliti da za njih nije čuo i da barem glavne nije čitao, ali u Cvitu nema za to nikakve sigurne potvrde. Razumijem dubrovačke književnike, jer historike, kao Orbinija i druge, držim da je poznavao i upotrijebio ih, ali ni njih izrijekom ne spominje. No, bilo da su mu stari naši pjesnici poznati ili ne, sigurno je, da on svoje djelo ne sastavlja u istome duhu kao oni. Dubrovčani pišu u višemu stilu i imadu pred očima odličnije čitaoce, građane slobodne i napredne republike. Gr. nasuprot namjenjuje svoj Cvit prostom dalmatinskom seljaku, koji nije prošao nikakvih škola, koji, osim par nabožnih knjižica, osim narodnih pjesama i domaće predaje, nije imao nikakvih sredstava za obrazovanje.

Grabovčev književni rad ne bi se mogao uvrstiti ni u onu granu naše stare knjige, koju književni historici običavaju nazivati — da li posve ispravno, ne znam — literaturom protureformacije. Jer i ako podučava prosti narod u vjerskim istinama i gaji u njemu pravu pobožnost poput druge njegove braće u Bosni i Dalmaciji (Pavao Posilović, Babić, Sitović...), opet ne ostaje na tome. Gr. ide dalje. S njime se pomalja novi smjer: uz nabožnu pouku jako se ističe nacionalni duh i želja za općom prosvjetom naroda. Da to postigne iznosi staru slavu slavenskog plemena, budi u svojim zemljacima svijest da i oni pripadaju tom junačkom i daleko raširenom stablu, odvažno radi da ih prosvijetli povijesnim pripovijedanjem i pjevanjem narodnih događaja. Ovo je,

Suze rone [Turci], ovako govore:
Mustaj-paša! još će biti gore,
Jer Sinjani nijesu Otočani,
Nit su oni jadni Vrličani,
Već su ono zmaji i junaci,
Vitezovi kano i Ungarci;
Prid njima su aždaje glavari
Kapetani i mladi serdari.....

Da nije Milovan ovom pohvalom htio naumice popraviti ljagu, koju je na njih bacio Grabovac? Značajno je i ono što Vinjalić u svom rukopisnom djelu Compendio istorico e cronologico (arkiv Visovca) piše pod godinom 1715. La roca di Verlica era come un posto avanzato, armata dalla compagnia Capitan Franceschi e dagli abitanti, che per superbia non vollero far retirar le loro famiglie alle marine.

velim, novi smjer među franjevačkim piscima osobito onima pod mletačkim gospodstvom. Ovom će stazom krenuti i narodni pjesnik fra Andrija Kačić-Miošić.

13. Grabovac i Kačić.

Vrijednost kulturnog rada, kao i lični značaj Grabovčev lakše ćemo prosuditi, ako ga poredimo baš s Kačićem, koji je i bolje proučen i mnogo više poznat.[205])

I Grabovac i Kačić obojica su dalmatinski franjevci. Gr. — rođ. 1697 — stariji je sedam godina od Kačića, koji ugleda božje svijetlo 1704. oko 17. aprila, ali po školama su u blizu — samo ih dvije godine rastavljaju, jer Gr. već postariji — u 21. godini života (g. 1718), a Kačić vrlo mlad (g. 1720), od 16 godina, stupi u red sv. Franje. Obojica su započela redovnički život u zaostroškome manastiru, pače se može držati sigurnim, da su tu ova dva mladića živjela zajedno barem jednu godinu. Ali kao što je Grabovac rođenjem, tako je i književnim radom pretekao Kačića. Grabovčeva pjesma Ljubazno ponutkovanje izašla je ispod štampe oko god. 1730., a Cvit g. 1747., dok Kačićevo prvo djelo Elementa philosophiae bi štampano g. 1752., a Razgovor ugodni tekar četiri godine kasnije, t. j. 1756. Je li Gr. imao pri ruci Grabovčev Cvit, je li mu on služio poticalom a valjda i ugledom u pisanju? Vidjeli smo već prije, da je više primjeraka Cvita bilo razdijeljeno među časnike i vojnike na mletačkom kopnu, a od onih 500 poslanih u Dalmaciju znamo da je nekoličak doprlo u Cetinu, Vrliku i druge krajeve prije negoli je naredba zapljene bila izvršena. Kad uzmemo na um i to, da su se i do danas sačuvala dva ili tri primjerka[206]), možemo sa sigurnošću ustvr-

[205]) Ovu je poredbu učinio i Š. Urlić pri svršetku višekrat spomenute studije o Grabovcu (Nast. Vjesnik, Zagreb XIX. [1911], str. 674—675). Ja ovdje idem snešto drukčijega gledišta i zato držim da moja poredba, ni poslije njegove, neće biti suvišna.

[206]) Dok je ova moja rasprava izlazila u N. Reviji, javlja mi č. o. Ivan Glibota, sada župn. pomoćnik u Šibeniku-Varošu, da je on (god. 1925.) vidio u svoga strica Glibote, u imotskom Slivnu jednu starinsku knjižicu tvrdo uvezanu, koja bi i po veličini i po sadržaju odgovarala Grabovčevu Cvitu, kako je u ovoj raspravi opisan (N. Revija IV., 1925. str. 252—253 i 359—361). Drugom prigodom, želeći da knjižicu bolje pregleda, rečeno mu, da se je nekamo zaturila i nije je nikako mogao dobiti u ruke. Ako je ta knjižica zaista Grabovčev Cvit, to bismo imali — koliko se znade — već tri do danas sačuvana njegova primjerka.

diti da su u Dalmaciji franjevci svakako dobili i čitali tu zanimljivu knjigu svoga subrata pa da su oni — mimo svu zabranu mletačkih providura — znali i koji primjerak staviti na sigurno mjesto, izvan dohvata policije[207]). Iz ovoga izvodim kao vrlo vjerojatno, da je Kačić zaista imao u rukama Cvit svoga suvremenika. Idem pače dalje i držim jednako vjerojatnim, da je Grabovčev Cvit dao povoda i poticaja Kačiću da napiše svoj Razgovor ugodni i svoju Korabljicu, a evo zašto. Tko je pročitao Cvit a poznaje Razgovor i Korabljicu, odmah će zapaziti, da je u Cvitu kao zametak tih dvaju Kačićevih djela. U Cvitu je Gr. nanizao znamenite ljude careve, pape, učenjake, junake slavenske krvi kako se je onda držalo; on pripovijeda doseljenje i povijest slavenskih plemena, njihove borbe s Turcima, niže naše junake, koji su se istakli u pojedinim krajinama Dalmacije u ratovima 17. i 18. vijeka. Neke je događaje i pjesmom opjevao. Sve je ovo, samo puno opširnije i ljepše, učinio i Kačić u svome Razgovoru. U Cvitu ima još kronaka svjetskih događaja po sv. Pismu, po crkovnoj povijesti i raznim kompilacijama. Tu je i gotovo čitava knjiga Staroga Zavjeta o Tobiji, slobodno prevedena i po pučku prikazana. Nije li ovo, u malom dakako i nesavršenom, ono što nam je starac Milovan ostavio u svojoj Korabljici? Kad se sve ovo uoči, kad se još znade, da i Kačić i Grabovac pjevaju navalu Serašćera Mustaj-paše na Cetinu 24. jula 1715. i da u tim pjesmama susretaš gotovo jednakih stihova, teško je reći da Cvit nije imao utjecaja na Kačića. Istina, Starac Milovan već prvim izdanjem Razgovora (1756.), a pogotovu II. izdanjem (1759.) daleko je nadmašio Grabovca sa mnogo gledišta, ali to još ne znači da mu Grabovčeva knjiga nije mogla dati pobude, pa i neki nacrt, za njegovo narodno-književno djelovanje. Ova je okol-

[207]) Sinjanin Ivan Lovrić u svojoj knjizi štampanoj u Veneciji 1776 kod Francesco Sansoni (Osservazioni sopra diversi pezzi del viaggio in Dalmazia del Signor abate Alberto Fortis) spominje pjesmu, u kojoj Gr. kori naše časnike što zabacuju narodne nošnje, pače svu je osim četiri prve kitice, prevodi na talijanski (l. c. str. 117—118). Lovrić ne spominje auktora, nego veli općenito: in una canzone, parole dell' autore, il poeta. Po ovome bih rekao, da je Lovriću bio poznat ako ne Grabvčev Cvit, a ono svakako njegov letak Esortazione amorosa. O ovom je letku bilo govora već prije (N. R. IV., str. 364—366), a samu pjesmu donio sam na svršetku prvoga dijela ove rasprave (N. R. IV. 145—146).

nost važna za Grabovca, i ne smije se zaboraviti kad se on poređuje s Kačićem.

*

Slavenski je duh u Grabovcu i Kačiću vrlo živ; obojica ljube svoj hrvatski jezik, obojica sastavljaju knjižice za seljake, koji drugog jezika osim svoga ne znadu. Da ovo ističem o piscima XIX. i XX. stoljeća, ne bi značilo bogzna što, ali znači mnogo za pisce iz polovice XVIII. vijeka, za prilike Dalmacije onih vremena, za ondašnju našu inteligenciju bez narodnoga čuvstva i bez ponosa. O ovoj našoj inteligenciji piše g. 1776. već prije (bilješka 207) spomenuti Sinjanin Ivan Lovrić: »Obrazovaniji Dalmatinci naših dana ne dostoje se da svoje darove ulože pjevajući pjesme materinskim jezikom, pače iz straha da ih ne nazovnu divljacima, neki će još reći, da i ne poznaju toga jezika (ludo umišljajući da im je to na čast)«[208]). Nego i ako je ova iskrena ljubav k narodu u Kačića i u Grabovca jako istaknuta, opet u svakome od njih nosi svoj osobiti pečat. Kačić se je za čitava života bavio o ozbiljnu nauku. Kao mlad svećenik predavao je tri godine filozofiju u Zaostrogu (1730—1733) a neko kratko vrijeme moralku, zatim 10 godina (1735—1745) teologiju na generalnom učilištu u Šibeniku (sv. Lovre). Šibensko je učilište bilo neka vrsta bogoslovnog fakulteta. Na njemu je naučavao već od početka XVIII. stoljeća pa sve do novijih vremena velik broj vrijednih ljudi, poznatih i u našoj kulturnoj povijesti (oo. Jerko Filipović, Kačić, Staničić, Vladmirović, Dorotić, Skakoc, Marković Iv. i dr.). Gr. nasuprot, i ako je svršio viši tečaj filozofsko-teoloških nauka, a po svoj prilici i predavao filozofiju za 2—3 godine, sve je drugo vrijeme do pred samu smrt proboravio izvan Dalmacije u napornoj službi vojnog dušobrižnika. U sveđernom hodanju od jedne do druge posade, u duhovnom krijepljenju vojnika nije mu dostajalo vremena, da se ozbiljno posveti knjizi. Ova razlika u naučnoj spremi i prilikama života dvaju pisaca odrazuje se i u njihovom književnom radu. Kačić je u pisanju solidniji, u njega je sve izmjereno, uglađeno, jezik pročišćen, skrb za dokumentacijom

[208]) I più colti Dalmatini di oggi giorno non si degnano d' impiegar il proprio talento nel poetar natio, e pel timore di essere considerati barbari, dicono taluni (sciocamente credendolo un pregio) d' ignorar persino la lingua. Osservazioni str. 132.

dosta jaka. Kod Grabovca ove finoće nema. U njega je sastav slab, stil zanemaren, izričaji često prosti[209]), historičkih izvora rijetko navodi. Obojica se povode za narodnim pjevanjem i prikrajaju narodne pjesme — Kačić mnogo više negoli Grabovac. No Milovan je pjesnik od naravi, dok u Grabovčevim pjesmama — izuzevši dvije-tri — nema pjesničkog poleta, on samo gradi stihove i pazi na ritam bez ukusa i bez zanimljivosti.

Rekoh, da je u obojice narodna svijest vrlo jaka, no u pitanju narodnosti opaža se neka razlika. Kačić zna da je Hrvat, ali se malo na tome zaustavlja. On se zanosi za slovinstvom, koje obujimlje i Hrvate i Srbe i Bugare i Slovence bez razlike vjere i državnih granica — on je Hrvat, koji naginje na široko jugoslavenstvo pače i na sveslavenstvo. Kod Grabovca vidiš nasuprot da, i ako se osjeća Slavenom i ljubi sva slavenska plemena, ipak to čuvstvo ostaje nekako u pozadini, a hrvatstvo jače ističe i češće naglasuje.

*

Tko čita Grabovca i Kačića, opazit će još jednu važnu razliku. Gr. malo govori o Veneciji, a i ono što donosi u Cvitu o Mlečićima, nijesu nikakva junaštva ni kreposti. On pogotovu ne hvali mletačke uprave, niti ističe sreće onih, koje štiti Principovo krilo. S Kačićem je drukčije. Milovan često začinja svoje pjesme poklonom mletačkome lavu, o republici govori s nekim obzirom i poštovanjem. Hoćemo li ga zato proglasiti nenarodnim čovjekom? je li se on time htio dodvoriti tuđinskoj vlasti?[210]) Nipošto! Meni se čini da su tri razloga navela Kačića na tako obzirno pisanje. Prvi je, njegova pomirljiva ćud i blagi temperamenat; drugi, okolnost da nije živio među Mlečićima pa ih nije ni poznavao u dušu, kao što ih je poznavao Grabovac, koji, boraveći s njima čitav svoj život, dobro je prozreo njihova čuvstva i njihove osnove. Treći i glavni razlog jest, teški udes što je

[209]) Vidi gore bilješku 203.

[210]) Dr. D. Prohaska u raspravi Revizije iz povijesti književnosti (kod Bran. Vodnika Povijest hrv. književnosti, str. 337) piše: »Naše Slovinstvo i Kačićevo razlikuje se kao ustavnost od feudalizma, kao narodna ideja od politike privilegija i povlastic«. Ovaj sud nije sasvim ispravan. Ako Kačić pjeva o knezovima, o plemićima i koljenovićima, on pjeva i junake makar ne bili plemići ni »viteškoga« roda. Milovan je pučanin u potpunome smislu. Ta on najviše i pjeva za siromahe, težake, čobane, za mali puk.

malo godina prije zadesio Grabovca baš radi njegova rodoljubnog pisanja. Trebalo bi da Kačić bude slijep kod zdravih očiju, da bude do skrajnosti naivan, kad bi u svome djelu bio jednako kao i Gr. otvoren, jednako bezobziran prema Veneciji. I sreća, da ga je Grabovčev udes poučio! U protivnome slučaju i Milovan bi bio istrunuo u ćeliji s o t t o i p i o m b i na mletačkim lagunama, a što je još teže, njegova bi neusporediva P i s m a r i c a bila svršila na lomači, naš prosti narod ne bi imao onoga gotovo jedinoga u g o d n o g r a z g o v o r a, koji ga je više od jednog stoljeća tješio i uzgajao, koji je u njemu pirio slovinsku svijest i razotkrivao mu junačku prošlost velike slavenske obitelji. Za sve ovo budimo i Grabovcu zahvalni. Da nije fra Filip svojim mučeništvom upozorio na veliku opasnost slobodnog narodnog pisanja, tko zna, bi li starac Milovan bio tako oprezan, tko zna, ne bi li mu se izmakla kakva rečenica, koja bi zapela za oko budnoj mletačkoj policiji i dovela ga pred strašni sud državnih inkvizitora!

Usporednica između Grabovca i Kačića mogla bi se i dalje protegnuti. No ja ostavljam i to, i napose ocjenu C v i t a s književnog i historičkoga gledišta drugima, koji su na taj posao od mene pozvaniji. Moja je bila nakana da iz spomenika, što sam ih po arkivima našao, narišem život i djelovanje jednog skromnog i malo poznatog, ali časnog narodnog sina.

*

Tkogod će se zapitati da li je zasluživalo, da se ovoliko zabavim oko čovjeka, koji ne ulazi ni među prave pjesnike ni među znatnije naše književnike. Na ovo ću, da se ljudi ne mjere ni samom pjesmom ni velikom učenošću. Vrijednost narodnog čovjeka zavisi mnogo i o prilikama i o vremenu u kome je radio, kao i o patnjama, koje je pretrpio za slobodu i prosvjetu svoje domovine. I baš s ovoga gledišta držim da je Grabovac u našoj povijesti svijetlo i simpatično lice. Uspomena na nj ne smije da iščezne iz imenika naših zaslužnih ljudi.

O. PETAR VLAŠIĆ, kons. (kan.) beogr. nadbisk. - Beograd:

LIČNOST SV. FRANJE.[1]

Résumé: **La personnalité de S. François d' Assise.** Son extérieur, son amour universel, l'inépuisable énérgie dans la poursuite de son idéal.

Duboki trag, koji je u povijesti ostavila svijetla pojava sv. Franje Asiškoga, potakla je mnoge, da dublje proučavaju njegovu ličnost.

Uistinu je zanimivo znati kakav je — i tijelom i duhom — bio ovaj Svetac, koji je proizveo tako veliki preokret u ljudskom društvu, koji je tako magičnom snagom mnoge k sebi privlačio i koji je stekao simpatije ne samo svojih savremenika 13. stoljeća, nego i potonjih naraštaja kroz punih sedam vijekova.

Ponajprije zanimivo je znati kakove je vanjštine bio sv. Franjo, kakova je bila njegova fisionomija.

*

Iz onoga, kako nam ga prikazuju njegovi savremenici, — a ti su jedino kompetentni, da o tom sude, jer su ga svojim očima gledali i svojim ušima slušali i s njime živjeli — u vanjštini sv. Franje nije bilo ništa neobična, što bi razjasnilo s tog gledišta njegov utjecaj na mase. To su opazili već njegovi učenici. Čitamo u krasnom djelcu »I Fioretti di S. Francesco — Cvjetići sv. Franje«, gdje je najvjernije prikazana Franjina ličnost, da je jednog dana brat Masej stao govoriti sv. Franji: »Zašto za tobom, zašto za tobom?« Kad ga Franjo upita, što hoće time da kaže, brat Masej nastavi: »Velim: zašto za tobom ide sav svijet i svak te želi vidjeti i čuti? Ti nijesi lijepa lica, nijesi velike učenosti, nijesi plemić; odakle dakle dolazi, da sav svijet ide za tobom?«

Starodrevni portreti napravljeni za života Franjina ili neposredno iza njegove smrti, kao n. pr. onaj u »Sacro Speco di Subiaco«, ističu u Franjinoj fizionomiji oštre, opore pokorničke crte. — Naš zemljak Toma Arcidjakon splitski, bio je g. 1223 u Bologni, gdje je vlastitim očima gledao sv. Franju i slušao ga,

[1]) Naš odlični suradnik držao je ovu konferenciju na beogradskoj univerzi 7. XII. 1926. pri svečanoj komemoraciji 700-godišnjice sv. Franje. **Uredništvo.**

kad je propovijedao na općinskom trgu pred mnogobrojnim narodom, među njim profesori i djaci bolonjskog Universiteta. I dok Arcidjakon Toma podvlači novi neobični način Franjinog propovijedanja i veliki učinak njegove besjede na slušateljstvo, dotle istodobno ističe, da vanjština Franjina nije bila nimalo ugledna.

Prema detaljnom opisu prvog biografa Franjina, Tome Celanskog, Franjina vanjština bila je ovakova: Franjo je bio umjerene veličine, radije niska stasa. Glavu je imao srednje veliku, lice podugoljasto, čelo ravno, oči umjereno velike, crne, iskrene; vlasi tamne, bradu crnu i rijetku, vrat vitak, ruke kratke, noge veoma malene, tijelo odveć mršavo.

Nije sv. Franjo bio ni visoke izobrazbe. Doduše on sam pretjerava, kad o sebi veli, da ništa ne zna (»et eram idiotus«) — Svetac je uopće vazda pretjerivao u lošem pravcu, kad je o sebi govorio — ali svakako stoji, da nije izučio visokih škola niti je bio veliki vještak u čitanju i pisanju. On redovito i nije pisao svoja pisma, nego ih je diktirao svom vjernom pratiocu bratu Leonu, a potpisivao se sa jednim T majuskulom, simboličnim znakom Križa.

Odakle dakle dolazi, pitamo i mi sa bratom Masejem, odakle dolazi, da su ljudi XIII. stoljeća hodili u masama za Franjom, a još i danas — nakon 7 stoljeća iza njegove smrti — svijet se u velike zanj zanima?

Odgovor na to pitanje nalazimo u unutrašnjosti Franjinoj. On nije privlačivao lijepom vanjštinom, nije imponirao dubokom učenošću, ali je zanosio svojom ljupkom, nježnom, tankoćutnom, pjesničkom dušom; svakoga je osvojio svojim srcem, punim topline i ljubavi; na svakoga utjecao energijom svoje volje.

Bilo je u Franje meko, čustveno srce; srce, koje je znalo samo ljubiti. Bila je to ljubav universalna. Za nju je bio premalen Asiz, premalena Umbrija, premalena Italija, pače premalena Europa: sav svijet je ona obuhvaćala i htjela ga podići u sfere nadzemaljske. Franjo nije znao za razliku klase ili narodnosti; svi ljudi zanj su samo braća i sinovi jednog dobrog Oca, koji je na nebesima. Za njega su i nerazumne životinje, pa i mrtva nijema bića braća i sestre. U »Fiorettima« čitamo dirljive i dražesne razgovore Franjine sa »sestricama pticama« i sa »bratom vukom«. U svojoj predsmrtnoj divnoj pjesmi »Cantico di frate

Sole« on nazivlje i zvijezde svojim sestrama i sunce svojim bratom; pače i sama smrt — mnogima tako odvratna — za njega je mila sestrica, koju blagosivlje i zazivlje, te i radi nje hvali Gospoda.

Franjo je imao u svojem srcu duboki samilosni osjećaj. Bio je pun samilosti prema svakome biću. Hodeći putem pazio je, da gdje ne stane nogom na mrava ili na crvića, a kad bi susreo siromaha, bio je spravan, da sa sebe skine odijelo i dade ga svom siromašnom bratu. Nije mogao podnositi, da koga muče, pa ni životinje. U »Fiorettima«, gl. 22. prikazana je baš klasičnim stilom ta tankoćutnost i nježnost Franjina. Dopustite mi, veleugledna gospodo, da Vam u prijevodu pročitam to kratko poglavlje, i ako se u prijevodu ne može osjetiti milima talij. izvornika.

»Neki mladić — tako »I Fioretti di S. Francesco« — ulovi jednog dana mnogo grlica, pa ih je nosio na prodaju. Putem susrete ga sv. Franjo, koji je vazda gojio osobitu samilost prema pitomim životinjama, pak pogledavši samilosnim očima ove grlice, reče mladiću: »Dobri mladiću! Molim te, daj mi te tako nevine ptičice, kojima se u Svetom Pismu poređuju čiste, ponizne i vjerne duše, da ne dopanu okrutnih ruku, koje će ih zaklati«. Onaj mladić, taknut od Boga, odmah ih sve dade sv. Franji; a on primivši ih u naručje, ovako im poče slatko govoriti: »O grlice, moje mile sestrice, priproste, nevine i čiste: zašto ste se pustile uloviti? Eto ja vas izbavljam od smrti, da se množite po zapovijedi vašega Stvoritelja«. I otide sv Franjo i napravi im gnijezdo, a grlice se pripitomiše i priljubiše sv. Franji i njegovoj braći«. — Tako »I Fioretti«.

Ne zvuči li ovo kao neki slatki zvuk rajske edenske melodije, kad je čovjek bio još u stanju nevinosti? Nije čuda, da je takova narav privlačivala, da je umekšala i najtvrđa srca, kao n. pr. one trojice razbojnika, o kojima nam također govore «Cvjetići sv. Franje«.

Čuvstvenost Franjine duše kulminirala je u njegovoj ljubavi prema Bogu. On je ljubio Boga u svemu, a sve u Bogu. Sama pomisao na Boga elektrizovala bi čitavo njegovo biće. Sve i da je htio nije mogao kriti emocije ljubavi. Kad bi promatrao otajstvo Porođenja Kristova, sav bi zanešen kliktao: »Amiamo il Bambino di Betlemme = Ljubimo betlehemsko Djetešce!« Dosta je bilo, da vidi jedno jagnje i da zaplače, jer ga je to sjećalo muke

Kristove, koji je — po Izajinom proročanstvu — bio kao janjac poveden na klanje. U Grecciu čuva se još i danas kopija jedne stare slike, na kojoj je sv. Franjo naslikan u pozi, gdje briše suze s očiju pri promišljanju muke Kristove. Prema toj slici prikazan je ove godine sv. Franjo na jubilarnoj medalji kovanoj njemu u čast u Italiji. Karakteristična oznaka Svečeve religiozne čuvstvenosti i mekoće srca.

*

Ne smijemo ipak sv. Franju zamišljati kao nekog mekušca. Sve drugo. Bio je čovjek silne energije i rada, spravan na svaku žrtvu, kad se radilo o ostvarenju njegovih ideala. U provođenju svojih osnova bio je konsekventan i ustrajan do krajnjih granica. Riječi »nemoguće«, nije bilo u Franjinom riječniku. Što je poduzimao, to je trebalo da se ostvari bez oklijevanja, bez kompromisa. On se nije zadovoljavao polovičnom mjerom. Sve ili ništa, to je bilo njegovo načelo. Ne onako površni, djelomični, nego temeljiti, cjeloviti preporod društva u duhu Evanđelja, on je hotio. A na samog sebe je to u prvom redu primjenio. Zato ono njegovo posvemašnje odricanje svega zemaljskoga; zato ono skrajnje s i r o m a š t v o, kojemu nema primjera u povijesti.

Sa željezne energije volje spojene sa toplom ljubavlju srca tumači nam velike uspjehe Franjine u ondašnjem društvu. Društvo 13. vijeka bilo je puno dubokih rana, rane se počeše gnojiti i trebalo je brze i temeljite operacije. Franjo je bio kirurg, ali nježni kirurg, koji je tako odsjecao meso, da bolesnik nije osjetio boli.

To čini ličnost sv. Franje Asiškoga i danas, u naše doba, u 20. vijeku, tako milom i simpatičnom. Jer i današnje društvo, to Vi, veleugledna gospodo, dobro znate, ima mnogo dubokih rana, pa trebuje hirurga. Ali onakova hirurga, kakav je bio sv. Franjo, koji će liječiti ne samo oštricom noža, nego i balsamom ljubavi. Gruba sila otuđuje, ljubav zbližuje, a gdje je sila združena sa ljubavlju, energija sa nježnošću — tu se stvaraju čudesa.

❀ ❀ ❀

FRA PETAR DR. BERKOVIĆ - SINJ:

PITANJE UNIJE I FRANJEVAC IVAN MARKOVIĆ.

Résumé: **L'Union des Eglises et le franciscain P. J. Marković.** — P. Marković a posé sa méthode sur la base solide du dogme et il l'a entouré de la forte muraille d'histoire. Dans ses travaux c'est l'esprit de S. François qui le guidait: l'amour vers les frères et l'attachement profond à l'Eglise fondée sur Pierre. Un grand nombre de personnalités distinguées et compétentes ont approuvé sa méthode. C'est ce que prouvent les nombreux extraits de sa correspondance inédite. Léon XIII. aussi a daigné rendre justice aux mérites du P. M. pour le bien de l'Eglise et du Siège apostolique en le nommant Docteur de théologie hon. causa.

II. POVIJESNA POTVRDA MARKOVIĆEVE METODE.

Marković najprije konstatira glavnu ranu, koja rastače istočnu crkvu, a to je manjak primata. Da se temeljito izliječi ta rana, treba pronaći sve, što je uplivalo na njezin otvor. Po raznim simptomima istražuje uzrok bolesti. O tom poznanju ovisi uspjeh liječenja. Zato se daje na proučavanje naravi, svojstva, uzroka raskola. Odmah poslije »Papina Poglavarstva« izdaje »Cezarizam i Bizantinstvo u povijesti istočnoga raskola«.*) Radi logičkoga reda mi smo prije prikazali jedno prijeporno pitanje »O Euharistiji«, premda bi hronološki spadalo poslije.

*

Ovim djelom hoće da potvrdi svoje nazore. Njegovo je uvjerenje, da unija nije baš tako lak posao, kako se mnogima čini. Upravo onih dana, kad je izdavao ovo djelo, širila se misao, da razdor nastavši pod Focijem i Cerularijem nije bio dopro do jezgre naroda, zato, da nije bilo tako teško uspostaviti sjedinjenje crkava na ekumeničkom Florentinskom saboru.[33]) A Marković protivno drži, naime, da je teško doći do unije upravo stoga, što je dubok koren raskol uhvatio u narodu. Na Florentinskom saboru i uopće težina je stala na riješenju dogmatskog pitanja. Stoga on na temelju

*) Cezarizam i Bizantinstvo u povijesti istočnog raskola. Zagreb (1891.). 1. v. XXIX—551; 2. v. 648 in 8°.

[33]) Vidi: Cezarizam i Bizantinstvo, II., 638.

povijesti dokazuje upliv sile cezarizma i duha bizatinizma na začetak, razvoj i utvrđivanje raskola. Ocrtao nam je svu povijest bizantinskog dvora i bizantinske crkve, kako je onaj sve više sputavao ovu, a ova sve više gubila pojam **o crkvenoj slobodi, o jedinstvu, o papi.** Duh bizantinski: služba i laskanje državnoj vlasti i precjenjivanje svega grčkoga, **obuzeo je biskupe, svećenstvo i puk.** Tako do Focija bila bi priprava raskolu; od Focija do M. Cerularija dozreo je i učvrstio se raskol, a pod turskom vlašću jest stadij potpunog ropstva istočne crkve. **Cezarizam stvorio je bizantizam, a oba zarobila su ist. crkvu.** Digni uzrok, prestaje učinak. Unije nema, dok crkva **ne dobije slobodu,** a to će biti, kad pane cezarizam i bizantinstvo. — Budući da drži, da o Rusiji ovisi pokatoličenje ostalih slav. naroda, »jer je ona planet pravoslavlja, a oni su njegovi sputnici«, nastavlja, »pokatoličenje Rusije ne će doći dok u Petrogradu bude vladao sadašnji politički sustav (god. 1891.). Sloboda politička, sloboda javnih institucija, sloboda štampe, sloboda savjesti i religije: sve ove slobode, kojima je suđeno da obore i zatru autokratičku vlast u Rusiji, a s njom da podkopaju temelj službenoj crkvi, koju je ona stvorila, pripravit će put k crkvenom sjedinjenju« (Cez. i Biz. II. 624.).

Ovo žalosno stanje ist. crkve činilo je, da su se ukorijenile vjerske zablude, o kojima Marković raspravlja u dva zadnja poglavlja. Dakle težina unije stoji u vjerskim razlikama.

*

Sudbina, koja je zadesila prvi Leonov pokušaj sa »Grande Munus«, zadesila je i ostale njegove pokušaje. Kako je dospio poziv na konference, što je doprinio kongres u Jeruzolimu, na čemu su se osnivala razna izvješća optimista, sve nam je to poznato. »Praeclara gratulationis« naišla je na žestoku oporbu kao i »grande Munus«. Oštri komentari dočekali su je osobito u Rusiji, od koje su mnogo primili Srbi. Tu se tumače papine riječi u najgorem smislu: Primat kriv svemu zlu; vatikan je nastojao oteti sv. Braću pravoslavlju, on ih je progonio; ne slaže se s poviješću, da su dobri odnošaji vladali između Slavena i Papa; mjesto spasenja, blagostanja i veličine, oni vide u uniji propast svoje slobode, svoje samostalnosti. Napokon vele,

da se papa služi uglađenom diplomatskom vještinom, stoga da prelazi preko dogmatičkih razlika. Još se više proti monomaniji Leonovoj.[34])

S jedne strane gledajući Marković to žalosno raspoloženje, a s druge strane videći razna izvješća optimista o skoroj uniji, smišljaše stvar prikazati upravom svijetlu. Ta optimistička struja bijaše daljnim povodom njegovoj znamenitoj knjizi: »Gli Slavi ed i Papi«.[35]) A sam nam kaže o prigodnom povodu: »Kad su dogovori (konference) dovršili u Vatikanu, zlonamjerni se smijahu, kako je papa promašio; dok bogodušni ljudi jadikovahu i čemerikovahu, što su oni kojima bješe dužnost istinito i točno obavijestiti S. Oca, saopćili mu obavijesti, koje se naočice kose sa zbiljskim stanjem stvari.«[36]) U noti[37]) piše: »Dva vrlo ugledna i učena svećenika, jedan Nijemac a drugi Hrvat, oba ures Crkve, u pouzdanim listovima i meni su se jadali. Osobito je posljednji prigodni povod ovoj knjizi«. Ova dva su Nilles i Stepinac; pismo[38]) prvoga je od 19. XII. 1894., a drugoga od 1. XI. 1894; iz ovoga je pisma doslovno citirana tužaljka.[39])

O cilju svoje knjige ovako se izjavljuje: »Imao sam — kazat ću istinu — pred očima i sami Rim, kojemu moja knjiga smjerno i pokorno, ali iskreno i otvorito htjela je da kaže, kako nekoji pisci i izvjestitelji — za kojima se vulgus povodi — nijekanjem i zabašurivanjem onoga, što je u našoj stvari glavno, biva razlika..., te brkanjem zdravih bogoslovskih pojmova navode prostu čeljad u smetnju, i u krivom svijetlu predstavljaju naše stvari i samom Vatikanu«. (Nekol. Riječi.)

Plod sjedinjenja još nije dozreo! To dokazuje u predgovoru. i to najnovijom poviješću. Zatim u prvom dijelu piše: iskonsku povijest Slavena (pogl. I.) i obraćenje Slovena (pogl. II.) najviše radi Talijanaca, koji o tom malo znadu; o Cirilu i Metodu (p. IV. V.) da piše povod su mu dali Rusi, o crkvenoj jerarhiji u Rusiji (p. VI.), o raskolu u Rusiji (p. VIII.) i o rasulu raskola (p. IX.) sve je to napisano kao odgovor Rusima koji tvrde, da je njihova crkva ostala nepromijenjena. Uzrok rasulu jest manjak primata (p. VII.). U pogl. XII. iznosi sredstva, kojima Rusija širi pravoslavlje, jer su oni papi predbacili nasilje u vjerskoj propagandi. Zadnje poglavlje (XIII.) sadrži želju Markovićevu za unijom, u kojoj vidi spas i veličinu Rusije. A bogoslovskom pitanju, gdje govori o vjerskim razlikama posvećuje dva poglavlja (X. i XI.) radi optimista.

Dok je prvi dio više općenite naravi, drugi je **povijesna potvrda njegovih načela.** Ove misli razvija u drugom dijelu: „Želja Isusova, a ideal papa jest: ut omnes unum sint... Stoga bi se moglo po istini kazati, da je naročito, značajna trudba papa, tražiti, nastojati, na sve moguće načine oko sjedinjenja kršćanskih Crkava, da je to njihova trudba po prerashodstvu. Ta je trudba — to oni znaju vrlo dobro — posve duga, dosadna, čagljivita tisućama teškoća, a moglo bi se učiniti, da je još izgubljena. Ali ne smeta; oni spominjući se svoga poziva, tome trudnom radu prikazuju ponajbolje sile svoje, ponajvrelije kucaje srca svoga. Pored tisuću razuvjerenja, što sveđ doživljuju, ne gube ustrpljenja i uzdanja; bezuspješni neprestani napori njihovi ne mogu da ih poniš̌te niti preplaše. Kad političari misle, da su ih pomeli, oni se sabiru jedan čas sa svojim omiljelim predmetom; pak, uprtim očima u Boga, vraćaju se nanovo na rad, s novom snagom, s pomlađenim nadama; jer je ljubav ona, koja ih nagoni: Charitas Christi urget nos. Njihova će ideja nakoncu pobijediti, jer je ideja Božja" ... (»Slav. i Pape«, v. I., str. V.—VI.) — Ovo nam se najbolje zrcali u odnošajima papa sa nekatoličkim Slavenima. Prikazao je povijest odnošaja s Rusima (str. 1.—305.); sa Srbima (str. 305.—502.) i s Bugarima (str. 502.—608.).

Iz povijesti ovih odnošaja vidi se **igra politike,** a uz to izbija **nastojanje i žrtva papa.** Sve ovo opet pokazuje, kako je teško doći do čvrstoga sjedinjenja, kad su toliki pokušaji propali. Zašto se pape toliko brinu za Slavene uza sav neuspjeh? Evo njegova odgovora: „... valjalo je ... znanstveno i temeljito označiti **bogoslovske prepreke,** koje su uzrok pravi, s koga se pape brinu, da Slavene pokatoliče, i koje treba svladati, e se uzmogne

[34]) Vidi Marković: »Slav. i Pape«, Predgovor, a osobito v. I., str. XX.—XXVII.

[35]) »Gli Slavi ed i Papi«. Zagreb (1897.), v. I. XLIII—411: v. II., 632 in 8°. — Ja se služim hrvatskim prijevodom od fr. Petra Perkovića (Zagreb, I. sv. 1903., a II. sv. 1904.).

[36]) Slav. i Pap. XXVII.

[37]) Slav. i Pap. XXVII., nota 13. — [38]) S IV. — [39]) S II.

postići sjedinjenje, — čemu odgovara X. i XI. pogl." (Nekoliko Riječi na odgov., str. 7.)

* * *

Marković je poznat u vanjskom svijetu najviše po svom djelu »Gli Slavi ed i Papi«. Ovdje su najjače istaknuta njegova načela. Njegova metoda jasno je ocrtana u glasovita dva **poglavlja (X. i XI.) »Bogoslovsko pitanje«.** Sinteza pak njegove ideologije jest na str. **354—356.** [»Gli Slavi ed i Papi«, I. v.] [40]) Pohvale, što su mu stigle, najviše su se pozivale na ta dva poglavlja i na spomenute stranice. A i jest htio s ovim djelom da raširi svoje nazore. Eto od početka do svršetka ustrajao je u radu za svoja načela, ostao je vjeran svojoj prokušanoj metodi. No M. je imao i tu utjehu, da se je sa mnogo strana način njegova rada i hvalio i odobravao.

III. SUD NEKIH SAVREMENIKA O MARKOVIĆEVOJ METODI.

Ne znam što bi se moglo zamjeriti njegovim **načelima**, koja se temelje na **čvrstom dogmatičkom temelju**, a potkrijepljena su **poviješću.** Njegova metoda rada isto je tako dobra, da joj čovjek nema što da prigovori. Oni prigovori, što smo ih iznijeli, iščezavaju sami po sebi pred očima svakoga, koji pozna malo zbližega Markovićevu metodu. Upravo ono mu je d o n i j e l o n a j v i š e p r i z n a n j a, što su mu oni predbacili k a o p o g i b e l j n o i š t e t n o. Da ovaj prikaz bude što potpuniji, iznijet ćemo ovdje nekoliko dosada većinom nepoznatih sudova o metodi našega pisca.

1. Sud o djelu Gli Slavi ed i Papi.

Stepinac, apostolski protonotar, potpuno se slaže s Markovićevom metodom; on ga je pače i potakao da napiše rečeno djelo:

...„Možebiti, da će se i S v e t i O t a c u v j e r i t i, da mu se nije od onih (nadati), na koje spadaše po istini i objektivno opisati situaciju kod skizmatika... Nebi li Vaš bogoljubni i znanstveni ugled mogao ponešto mitigando u središtu uplivati..." [1. XI. 1894.] [41])

Isti Stepinac odobravajući, što je na talijanskom jeziku pisao, piše slijedeće: „Veoma mi je drago, što niste odložili pera. Novo djelo bit će s te strane osobito korisno, što će ga m o ć i i u R i m u iz prve ruke čitati..." [6. III. 1896.] [42])

[40]) Prama prijevodu: »Slav. i Pape«, str. 319-320.
[41]) S II. — [42]) S. V.

Nilles S. J., profesor u Innsbrucku, učeni liturgist, imao je osobite veze prijateljstva s Markovićem i Stepincom, s kojima se svjetovao u radu i bili su istih misli. Dopisivali su se talijanski:

...„već prošle godine, kad sam čuo o glasovitom govoru O. Tondinija na Euharističkom kongresu u Jerusolimu o naklonosti Rusije prama uniji s Rimskom Crkvom, o p l a k i v a o sam sve velike i male, koji vjeruju takovim u t o p i s t i č k i m u m i š l j a n j i m a." [19. XII. 1894.] [43]) Ovo je pismo bilo povodom djelu »Gli Slavi ed i Papi«.

Na dopisnici piše mu: „...Ono što V. Očinstvo govori o »m e z z o - m i s s i o n a r i« i »m e z z o - d i p l o m a t i c i«, činilo mi se odveć istinito..." [11. XI. 1897.] [44]) Opet Nilles ocijenjujući spomenuto djelo izričito kaže, da se slaže s Markovićem i ističe osobito **»Questione teologica«** (Zeitschrift... Innsbruck [1898] 127—134).

A. Hoffer S. J., profesor u Travniku, koji je također ocijenio »Gli Slavi ed i Papi« (Zeitschrift... Innsbruck [1898] 752—753) piše:

„...U koliko ja poznajem povjesničke prilike i literaturu protivnika, **slažem se potpuno s Vama** u one dvije stvari. Ne treba **omeščivati** razlike vjerske... Rugaju se raskolnici katoličkim spisateljima radi toga ili im predbacuju, da oni hoće da **varaju,** kaono što je pisao zadarski vladika... Vara također nada, kao da će u kratko ili barem ne u **veoma** dugo vrijeme prirodnim načinom raskolnici sjediniti se s katoličkom crkvom, i začudna je **opsjena nekojih**... kad im koji ruski doglavnik učtivo odgovara te ujedno govori o j e d n o j glavi Krstu, da oni ne vide kuda to smjera. Božja milost i čudotvorna svemogućnost može to učiniti; nu zapreke najveće bit će u **samom narodu,** komu su katolici kao najgori jeretici već od toliko stoljeća predstavljani..." [28. XI. 1898.] [45])

A. Mie. Le Monnier (ovaj mu je titul: Chanoine honoraire, Missionnaire - Apostolique - Licencié es - Lettres. Membre de l' academie de Rome de Saint-Thomas d' Aquin, Directeur du »Pretre«) upravi Markoviću na francuskom slijedeće pismo:

„Vaše djelo, od »Civiltà Cattolica« tako srčano pohvaljeno, došlo je u dobar čas. Pitanje je Slavensko otvoreno. Naše velike francuske smotre zanimaju se problemima tako zamašitim, koje je podigao Leon XIII. svojim živim poticajem na rad oko unije. Ja se pitam, u ovim prilikama ne bi li prijevod Vaše knjige bio izvrstan poriv raširenju ideja, koje Vi zastupate s potpunim pravom, a s kojima se i **ja slažem**... U slučaju, kad bi me **čitanje** Vašeg djela dovelo do toga uvjerenja, ja bih bio spravan prevesti ga na francuski, ali s Vašom dozvolom, i pod Vašom kontrolom." [27. XI. 1897.] [46])

Iz Pariza A. Mie. Le Monnier javlja mu: „Ja sam Vas **pročitao s najvećom naslađom.**" Zatim mu saopćuje, da čeka odgovor od raznih tiskara, na koje se obratio radi tiskanja prijevoda, ali tu je naišao na zapreke i tako njegova dobra namisao ostala je neostvarena. [11. III. 1898.] [47])

[43]) S IV. — [44]) S XX. — [45]) S XXXIII. — [46]) S XXI. — [47]) S XXX.

Poznati Kosto Vojnović dopisivao se s Markovićem i povodom »Gli Slavi ed i Papi« piše mu:

„... Pišem Vam pod utiskom prve knjige Vašega djela »Gli Slavi ed i Papi«, da Vam zanosno čestitam što ste utrli megju nami put velikome zadatku Oca kršćanstva o sjedinjenju crkava na **tvrdoj podlozi istine i nauke.**" [28. XI. 1897.] [48]) Opet mu se javlja primivši drugi dio: „... još više mi je omilila od prve. Potvrđivam ono, što mi se čini, da sam Vam kazao nakon prve: svaki od naših, koji se hoće baviti političkom i socjalnom, a kamoli religjoznom stranom, slavenskog a napose jugoslavenskog pitanja, dužan je da **čita** i **prouči** ovo Vaše znamenito djelo. Strane pak tičuće se Srbije i Crnegore napisane su »con intelletto di amore« po Dantinoj izreci, a tim je sve rečeno..." [29. VIII. 1898.] [49])

Profesor Srećko Vulović (Kotor) ovako izriče svoj sud:

„Odmah sam pročitao prefaciju i... stalno držim, da ovo tvoje djelo imati će sjajni uspjeh. Rado sam vidio, da se sudaramo u **sudu o Vanutellu i Tondinu.** Ja sam imao prigode poznati ova dva čovjeka i mnogo satih s njima govoriti. Kad su me prijatelji pitali što o njima mislim, odgovorih: »To su dva talijanska šarlatana.« Mislim da se nijesam prevario." [19. VIII. 1897.] [50])

G. Allačević, s kojim je Marković imao polemiku, ipak mu čestita veleći:

„Pročitao sam prefaciju i ostao sam sasvim zadovoljan." [20. VIII. 1897.] [51])

O. Fr. Metod Radić, tajnik barskog nadbiskupa Milinovića, na ovaj način piše o tom pitanju:

„... po mojem potpunom ubjedjenju Vaše djelo »Gli Slavi ed i Papi«, u suvremenoj literaturi zauzima prvo mjesto. Ono je pravi memorandum za sve one, koji u zviezde kuju **snošljivost** istočnjaka spram katoličke crkve, i koji se oslanjaju na njihovu **spoljašnost** a nijesu vriedni da **prozru** u njihovo **duševno raspoloženje.**" [25. VIII. 1897.] [52])

Katolički patrijarka u Jeruzolimu presvijetli Piavi:

„... nije daleko dan, u koji ćemo vidjeti glave ovih (korifeja Unije) ohladnjeti i iz »fantastičnoga« povratiti se na **realnost.** I ovdje mi padaju na pamet sve one **mudre stvari,** što ste napisali u prvom volumu spomenutog djela, a osobito se sjećam dvaju **prekrasnih poglavlja s naslovom: la questione teologica...**" [17. X. 1899.] [53])

Na ovom mjestu spomenut ćemo i nekatoličkog arhimandrita **Doziteja Jovića,** koji je poslije vladikom postao:

„... Ja se od srca radujem kao znanac i prijatelj stari Vašem radu i trudu, jer Vama služi to **na čast i utjehu** a Crkvi kojoj služite **na korist.**

[48]) S XVI. — [49]) S XXXI. — [50]) S IX.
[51]) S XI. — [52]) S XII. — [53]) XXXIV.

Ja rado čitam plodove Vaših trudova i ako sudim i vjerujem drugčije u pitanjima vjere, ali ipak **cjenim Vaš trud** i radujem se lijepom glasu, što u naučnom svijetu uživate..." [27. XII. 1896.] [54])

2. Na Markovića digli su se radi uvoda knjige »Papino Poglavarstvo«. Čuli smo Strossmayera. Što drugi sude o tom? Počujmo samo neke!

Profesor Vergil Perić iz Kotora piše:

„... Što ste Frankija potegli malo za uši sasvim je na svom mjestu. O njegovoj knjizi... biskup mu je primjetio neopravdanu **popustljivost, navlaš u onih točkah,** što ste Vi istakli." [1. XII. 1883.] [55])

Kotorski biskup Furlani:

„... ako je Vaše djelo **korisno** i **potrebito** svagdje to je osobito u ovoj bijednoj biskupiji, u kojoj je raskol prouzročio najveću štetu." [27. I. 1884.] [56])

O fra Gabro Puratić, profesor bogoslovlja, hvaleći učenost i korist djela nastavlja:

„... Siromah starac iz Djakova svojom pritiranom **pomirljivošću** uvik se zapliće u o b s i n e ! To je stara njegova bolest. Bog će ga pomilovati rad njegove dobre namire..." [7. III. 1884.] [57])

Drugom zgodom ovo mu piše: „... Pomljivo sam proštio **Pridgovor** i **Pristup**...; ali sad ti hvalim i čestitam na ovako **plemenitom načinu,** kakav upravo dolikuje učenoj knjigi. Franki ti ima biti haran... a ti si ovim načinom veoma dobio..." [21. XII. 1883.] [58])

Kosto Vojnović i glede Solovjeva slaže se s Markovićem:

„... **Jako ste dobro** ocijenili Solovieta, kojega sam poznao i s njim sam općio kroz mjesece u Zagrebu i Djakovu"... Uvelike ga hvali i veli, da bi mu imao zanimljivih stvari o njem kazati: „On je na pragu naše crkve... on je duša — ostavimo talent — tako plemenita, kakova može izpasti iz Božjih ruku..." [8. II. 1897.] [59])

Prečasni don Mihovil Pavlinović:

„... Potriba, korist i učenost Vaše radnje već je općeno priznata. Meni godi uz to najveće, što d u ž n i m o b z i r o m p r a m a o s o b a m Vi ste mudro doviknuli: stoj! onim, koji misle, da će lasnje zaslace izvratiti na put istine, ako im oni donikle, kao od milosrdja, njihova **raspuća grmom prilagodivanja prikriju...**" [7. II. 1884.] [60])

Napokon ne bi ni Leon XIII. to njegovo djelo nagradio, da je u njem vidio što protivna i štetna radu za uniju. On je htio, da mu se u izvatku latinski prevede i tek onda ga je pohvalio i nagradio. To nam potvrđuje Milinović, koji je tu prisutan bio. [61])

[54]) S VI. — [55]) P III. — [56]) P VIII.
[57]) P IIa. — [58]) P IIb. — [59]) S XXIV. — [60]) P XI.
[61]) Vidi: »Kat. Dalmacija« (1886.), br. 84.

Još nešto u tom pravcu. O Vannutelliju Marković je pisao na više mjesta, tako u predgovoru knjige »O Euharistiji« na str. XI—XII. i str. XXX. O tom su se zanimali u Vatikanu, te je kardinal **Rampolla** zamolio Crnčića, kanonika u zavodu sv. Jerolima, da mu na talijanski prevede taj predgovor.[62])

* * *

Marković je uspio u svojoj namisli, da suzbije optimističku struju i da raširi svoje nazore. To je polučio osobito svojim djelima. Njegove ideje raznijele se po stranom svijetu najviše preko »Gli Slavi ed i Papi«. To nam osim korispondence dokazuju razne recenzije, od kojih spomenut ćemo samo neke važnije. »**Zeitschrift für katholische Theologie**«, Innsbruck, već smo spomenuli; »**Bessarione**« (Pubblicazione periodica di studi orientali, Roma [1898] 269—283); »**L' Amico**«, Trieste (1889) sv. 154, 155; »**Slavorum Litterae Theologicae**« (1905) 108-9; »**Civiltà Cattolica**«, Roma (1897) 463—472, (1898) 93—94. Urednik ovoga lista uhvatio se u koštac s Markovićem zbog toga, što je i isusovca Gagarina ubrojio među optimiste. Suviše urednik govori, da su oni, t. j. »Civiltà Cattolica« o teološkom pitanju **otvoreno i neprikrito** govorili. Marković je odgovorio u »Katol. Dalmaciji« (1898.) br. 14. U domovini po raznim smotram izašle su mnoge pohvalne recenzije.

3. Tkogod bolje upozna njegovu metodu, mora da odobri način njegova rada. Pa i dr. F. Grivec ustegao se od onog oštrog suda, te ga u češkom izdanju ne nalazimo. Bio je rekao, da Marković nije »zadosti poznal izhodnega bogoslovlja« (str. 21), ali i to je ispustio.[63])

I Tondini lijepo i laskavo Markoviću piše o »Papinu Poglavarstvu«. Čestita mu a uz to naviješta, da od ljudi često mjesto priznanja dobije se nehaj i neugodnosti.

„Ništa za to naprijed! Stupovi Crkve redovito nijesu oni, oko kojih je buka (fracasso). Šarlatanstvo nije možda nikada moćnije što danas, malo je danas **ozbiljna i savijesna nauka.**" (1. III. 1884.) [64])

Po mom mišljenju i Tondiniju i mnogim drugima kriva je struja vremena i osobito velika zanesenost za Solovjevom, da su

[62]) E IX.
[63]) Poredi češki prijevod str. 33. br. 4, i str. 35. br. 6.
[64]) P XVI.

se prenaglili u sudu o Markovićevoj metodi; a drugima je krivo što nijesu nastojali da tu metodu upoznadu.

Završimo sudom jednog i kod nas poznatoga pisca Aurelija Palmierija. On je, mislim, jedan danas od prvih poznavalaca istočnoga bogoslovlja uopće a napose ruskog i religiozne povijesti ruske. O tom predmetu pisao je mnogo, a mi ćemo spomenuti samo dva djela, u kojima je izričito govor o Markovićevoj metodi.

God. 1910. izdao je knjigu »**Il Progresso dommatico**«.[65]) Tu piše: „Danas, po mom mišljenju, **vjerske nesuglasice** između Istoka i Zapada proizlaze iz **dogmatičkih razlika.** To priznaje jedan učeni poznavalac (cultore) povijesti slavenskih crkava, Marković, koji pravo opaža, da se treba baviti teologijom ... istini čisto gledati u lice ... muk škodi ..." Citira onu stranicu, gdje je **najbolje izražena** Markovićeva metoda. (»Gli Slavi ed i Papi«, v. I., pp. 354—355). S tim idejama on se potpuno slaže: »**Condividiamo pienamente queste idee.**« (Progr. Dom. p. 3-4.)

Isti sud nalazimo u drugom njegovu djelu »**Theologia Dogmatica Orthodoxa**«.[66]) Govoreći o vjerskim razlikama i o mogućnosti unije pobija one, koji hoće da te razlike umanje, prikriju ili uopće zaniječu. Tu se pozivlje na dokaze Markovićeve, i to **na cijela dva poglavlja: »questione teologica«** (»Gli Slavi ed i Papi«, v. I., pp. 291—356): „Horum scriptorum sententiam **validissime** refellit Johannes Marković, cuius argumenta maxime **ponderis** nobis videntur." (»Theol. Dogm. Orth.«, v. II., pp. 174—176.)

Palmieri, stručnjak u istočnom pitanju, slaže se s Markovićem, da je **štetno prikrivati zablude** Istočnjaka, te opet citira zadnju stranicu poglavlja »questione teologica«, gdje je sinteza sve Markovićeve ideologije i metode: »En pulcherrima auctoris verba **Persuadiamoci, che non è necessario ... coprire gli errori dogmatici** ... La carità non potrebbe volere da noi ciò che sarebbe di pregiudizio alla verità, o che potrebbe ritardare il trionfo definitivo di questa." [»Gli Slavi ed i Papi«, v. I., 355—356.] [67])

[65]) »Il Progresso Dogmatico nel senso cattolico, Firenze 1910.
[66]) »Theologia Dogmatica Orthodoxa, prolegomena, Firenze 1913.
[67]) Theol. Dogm. Orth., v. II. p. 176 in nota 2.

ZAKLJUČAK.

Tlo Markovićeva rada bijaše dosta tvrdo i oporo. Amo brani čast crkve od navala protivnika, a tamo treba da suzbija štetnu struju optimista. Čovjek jaka značaja ide srčano naprijed! Otvoreno širi svoja načela i promiče svoju metodu. Drži se čvrsto stupa dogmatičke nauke, a povijest mu je učiteljica i vjerna pratilica u radu. **Istinu je ljubio** nadasve; da ju nađe, nikakve žrtve nije žalio, a kad ju je našao, nema sile, koja bi ga odvratila, da ju ne brani. On je budni čuvar istine. Je li se prava istina katoličke nauke **krnjila, umanjivala** ili krivo **prikazivala** i tumačila, on ustaje na njezinu obranu. Prama potrebi uzeo bi razna pitanja da proučava. Iz njegovih djelâ vidi se, koja su tada prijeporna pitanja bila na dnevnom redu.

Glavna njegova odlika jest **sinovska ljubav prema** sv. Crkvi. Geslo bile bi mu Cyprijanove riječi: »**Za** čast se i jedinstvo **crkve borimo**.« (Ad Jub. ep. 73. n. 11.) To ga je i potaklo na ovaj rad; za njezinu čast ne pazi ni na život, ni na časti, ni na osobna prijateljstva. Ta ljubav činila je, da je sve sile uložio, ne bi li štogod doprinio, da ta draga majka opet vidi u svom naručju odijeljene sinove.

Da, ali u ovom radu traži se ljubav, blagost, krotkost, mir, a ne rat, boj, borba. Istina, ali tko može sumnjati u njegovo najbolje kršćansko raspoloženje i u najžešćoj polemici? Zapravo polemike nije ni vodio, već je više bio apologet, a s apologijom redovito je spojena polemika, koja nije cilj, već sredstvo, da se postigne svrha. Tako on ne da u bogoslovskim raspravama nekatolicima predikat »pravoslavni«, ali ne **dopušta ni nazivati** ih kakovim **uvredljivim imenom**, već se držao naziva »Grčko-istočna crkva«, koji je tada bio običajan, dok se ne nađe bolji. Dakle po sudu sv. Augustina »nema ništa prijekorna, ako se u ljubavi i gorućim srcem za istinu borimo proti bilo kojim protivnicima istine.«[68])

Mnogo je i ustrajno radio. Uspjeh očekivao je od milosrđa Božjega, stoga je vruće Boga molio. Dosljedan svojim

[68]) »Si pia sollicitudine charitatis in huius dispensationis labore versamur, puto nequaquam juste reprehendendi ministerium nostrum si contra quoslibet adversacios veritatis ferventi spiritu pro veritate certemus.« (Contra Cresc. C. I. c. 7; Magne P. L. LIII. 75.)

načelima dao se je na svestrani nauk osobito prijepornih točaka. Kao apologet zgodan je položaj uzimao prama protivniku: Sv. Pismo, crkvena Predaja, povijest i uopće sva starina kršćanska obično su njegovo oružje. Resila su ga svojstva dobra apologeta: d u b o k n a u k, o š t a r u m i k r e p o s t a n ž i v o t.

Nameće se pitanje, što je Marković doprinio svojim radom, je li uspio u svom radu? Nitko mu ne niječe zasluge, što je svojim književnim radom obogatio našu bogoslovsku književnost. Ali kakav je uspjeh polučio u poslu unije? Što su vjekovi srušili, ne može se kroz noć popraviti; pače on je i dokazivao, da taj posao ide polako. Ipak njegov trud donio je svoj plod. Velika je stvar obratiti jednu dušu, ali je potrebnije i korisnije **sačuvati** one, koji su u opasnosti da izgube pravu vjeru. Nijesu li biskupi baš radi toga svojim vjernicima preporučivali njegova djela u listovima biskupije? Tu korist Markovićevih djela priznaju i ističu biskupi u listovima, koje su mu tom zgodom pisali. A to su biskupi i Leonu XIII. istaknuli, kako on sam u svom pohvalnom pismu napominje. A što sam Leon XIII. govori o njegovu radu? On hvali zasluge toga rada za korist crkve, Svete Stolice i naroda: „Perge itaque, dilecte fili, bene de religione, de Nobis, de tuis civibus mereri" ... Ovaj papa nagrađuje njegov rad šaljući mu doktorsku diplomu preko kongregacije »De Propaganda Fide«. Tu mu nagradu daje zato, što je mnogo i riječima i perom poradio, da istakne i obrani prava Apostolske Stolice: „... et in juribus Apostolicae Sedis asserendis ac defendendis plurimum et verbis et scriptis adlaboraverit."

Motor svega rada bio mu je duh sv. Franje: Fuit vir catholicus et totus apostolicus! U ovoj jubilarnoj franjevačkoj godini dobro je da vidimo i upoznamo i ovaj svježi cvijet na starom i čvrstom Franjinu deblu, koje baca uvijek nove mladice.

DR. O. OTON KNEZOVIĆ, PROF. - ŠIROKI BRIJEG:

GDJE JE TEŽIŠTE ŠKOLSKOG ODGOJA?

Résumé. — **Le rôle de l'école dans la formation de la jeunesse.** — 1. La formation de la jeunesse dépend de trois facteurs principaux: maison paternelle, Eglise, école (il s'agit ici de l'enseignement secondaire en première ligne). L'école est un facteur d'éducation déjà par les matières d'enseignement et par les livres scolaires. — 2. Le défaut capital de notre enseignement secondaire est en ce qu' il néglige la formation du caractère. Le programme de nos écoles moyennes présente une telle quantité de matiéres que le cerveau du jeune homme ne peut pas les digérer toutes. Les matières mêmes (les autres païens, les sciences naturelles, l'histoire, la littérature nationale moderne) produisent des effets disastreux sur l'âme des élêves si le professeur ne tâche pas d'y remédier par une contre-action bienfaisante et ennoblissante. Mais les professeurs n'ont pas de temps, la plupart n'a même de sens ni de bonne volonté pour s'adonner à la formation de l'âme et du coeur des éléves selon les lois éternelles de l'Evangile. — 3. La part laissée au professeur de la religion est trop petite et, ce qui est encore plus important, elle n'est pas secondée mais très souvent contrariée par les exemples et les enseignements de ses collégues. — 4. Si on désire du bien à la jeunesse, à la nation, à la société, il faut que l'école retourne à son vrai rôle, qu'elle travaille à la formation de l'âme et du coeur des élèves, il faut qu'elle retourne du Christ, uniuqe idéal de toute vraie et complète éducation!

1. Tri glavna faktora u uzgoju.

Odgoj mladih ljudi uopće, a đaštva napose, vrlo je teška i komplicirana stvar. Ta je teškoća u tome, što odgoj ima da harmonično razvija sve duševne i tjelesne sile mladeži, da um obogaćuje znanjem, da volju jača, da srce oplemenjuje, da razvija fizičnu snagu, a konačni rezultat mora biti potpuno izgrađen — karakter. Jedino izgrađen značaj sposoban je za život dostojan čovjeka, sretan za pojedinca i za ljudsko društvo. Na jakim značajevima počiva sva duševna kultura čovječanstva, počiva društvena sređenost, snaga države i budućnost naroda. Upravo radi toga trude se odabrani umovi svih naroda i vremena, da pronađu način, kako bi odgoj što bolje ispunio svoju tešku i zamašnu zadaću.

Tri su glavna faktora u odgoju: obitelj, crkva i škola. Na odgoj odlučno djeluju i nuzgredni faktori: lično nastojanje

svakoga pojedinca oko duševne izgradnje samoga sebe, đačke organizacije, okolina, u kojoj mladež živi, lektira, kino, kazališta, u kojima mladost traži duševne hrane, zabave i uživanja.

*

Roditeljski dom ima da djetetu udari osnovne principe, na kojima će onda crkva i škola izgrađivati njegov duševni život, obazirući se pri tom brižno i na fizičku snagu prema onoj: mens sana in corpore sano. Malo je danas roditelja, koji su u stanju da pod svojim nadzorom djecu odgajaju, pa da dijete izađe iz roditeljske kuće s nužnim znanjem, moralnom jakošću i s izgrađenom dušom za slobodan i samostalan život u vrevi svijeta.

I Crkva je ograničila svoje djelovanje prema misiji, koju treba da vrši u životu čovječanstva. Zadaća je Crkve, da kraljevstvo Božje širi u dušama ljudskim, a to postizava time, da našemu razumu propovijeda istine božanskog Evanđelja, da oplemenjuje naše srce predobivajući nas za sve, što je dobro i lijepo, da jača našu volju za moralan i krepostan život dajući nam po sv. sakramentima božansku milost, t. j. vrhunaravnu snagu, da možemo svladati zlo, da možemo strasti i sklonosti svoga srca voditi u skladu s razumom i prema zahtjevima vječnih istina. Zapravo Crkva hoće da ljudima dadne stalan nazor o životu i svijetu, t. j. da im objasni smisao zemaljskoga života, pokaže put i dadne nužna sredstva, kako će postići taj cilj, kako će spasiti svoju dušu.

Sav ostali rad spao je na školu. Škola bi morala da popuni sve ono, što đak ne može da dobije u roditeljskoj kući i u crkvi. Jasna je stvar, da obitelj i crkva udaraju osnove cijelom odgoju. Škola treba da svoj rad nastavi na tim osnovnim principima i da ga razvija u skladu s radom obitelji i crkve.

Školski je rad mnogostran i težak. Školi nije samo zadaća da đaku dadne opću naobrazbu, nego i moralnu jakost, kako će se u realnome životu održati u svim burama i olujama bez pogibli za se i za ljudsko društvo. To je cilj svake pedagogije.

Ali škola jedva može da toj velikoj dužnosti posvema udovolji. Prilike današnjeg života traže, da đak iznese iz škole dosta opsežno znanje iz najraznoličnijih struka, da pozna glavnije probleme, koji drmaju kulturnim, socijalnim i političkim životom čovječanstva. Zato su nastavnici prisiljeni da gotovo svu pomnju stave na to, kako će proći naučni materijal i kako će đaku dati izvjesni kvantum znanja.

Već je tu škola skrenula s pravoga puta. Ona se je stavila na jednostrano stanovište intelekta, a zanemarila drugi dio ljudske duše, zanemarila mladenačko srce. Tako škola ne udovoljava osnovnim načelima svake pedagogije, moderne i stare, da naime harmonično razvija sve sile mladenačke duše. Među današnjim nastavnicima rijetki su koji bi se s očinskom ljubavi brinula za odgoj mladenačkog srca. Sav je njihov interes posvećen brigama teškoga života, a tek preostatak daju školi, i to u prvome redu, da prođu naučno gradivo.

Taj jednostrani obučni rad škole vrlo je pogibeljan. U mladenačkom srcu ključaju strasti, razvijaju se sklonosti i traže da im se udovolji. Mladež ne zna, što je svijet, nema iskustva ni daljeg pogleda u zamršeni ljudski život; ona se nalazi na otvorenoj pučini bez kompasa i lako će zabluditi. U njezinoj duši još nije razvijena etička, religiozna i estetska svijest; nije uređena i utvrđena volja, pa je posve prirodno da ona ne će moći ni znati bez nadzora i dnevne upute da svoje strasti potisne na pravo im mjesto i okreće na dobru i plemenitu svrhu. Posve je dakle prirodno, da će mladenačka duša u danima krize krenuti putem tjelesnog uživanja, ako škola tome ne zna ili ne će da predusretne. Pogotovu, kad je gotovo sva obuka i lektira zasićena takvim stvarima, koje razdražuju mladenačku maštu, bude znatiželjnost i raspaljuju njezine strasti. Takvih stvari često gleda u kinu, kazalištu i svagdanjem društvu.

Ali kad se jednom u duši ukorijene zle navike, one domalo postanu drugom prirodom, jer »ku žicu čedo uzme na se, ta ga grebe i pod stare vlase« (Martić). Baš zato morala bi škola da revidira svoj rad i da omjeri uspjeh dosadašnjeg rada.

2. Bitna grješka dosadašnjeg školskog odgoja.

Škola mora da harmonično razvija sve moći mladenačke duše: um, srce, volju, i da tako izgrađuje plemenite značajeve. Već tim radom škola priznaje u čovjeku dva elementa: dušu i tijelo. Ako priznaje dušu — koju hoće da izgradi — onda se škola nikada ne može staviti na stanovište materijalizma. Ako škola priznaje dušu, mora usvojiti i osnovni princip, koji ravna svim ljudskim mišljenjem, osjećanjem i djelovanjem, koji ravna svim našim težnjama, a taj osnovni princip jest — n a z o r o ž i v o t u i s v i j e t u, k a k o g a c r k v a p r o p o v i j e d a, a kršćanska obitelj zasađuje u djetinju dušu s majčinim mlijekom.

Težište svega odgoja jest dakle u tome, da škola u skladu sa Crkvom i roditeljskom kućom potpuno izgradi u mladiću kršćanski nazor o životu i svijetu.

Svi drugi nazori (svih mogućih filozofskih sistema) međusobno se pobijaju i uništavaju, dok se jedino kršćanski nazor održao kao gorda klisura stalan i nepomičan kroz gotovo dvije hiljade godina.

Dosadanji školski odgoj vrlo je nepovoljan. Glavni je razlog baš u tome, što se škola otvoreno stavila na protukršćansko stanovište, barem u praksi. Tu vam je **staroklasična** obuka sa grčkim i rimskim bogovima, koji su puni strasti i moralne razvratnosti. Ta to i nijesu bogovi, nego idealizovani ljudi, koji poznaju samo prirodnu ljepotu i tjelesno uživanje. Već taj naturalizam staroga poganstva u stanju je da u neizgrađenoj mladenačkoj duši uzdrma kršćanski nazor, da ubije svaku klicu za moralan i neporočan život, da nagnuća mladenačkog srca okrene stramputicom, ako ga nastavnik ne će od toga čuvati ističući kršćanski idealizam nad apsurdnošću poganizma.

Antikršćanskih elemenata nađe se dosta i u **historiji** svih triju vjekova. Zadaća je nastavnikova da to eliminira, da mladež pravo orijentira dajući joj objektivnu istinu.

Tu su vam **prirodne nauke**. One su najpogibeljnije da u mladeži potkopaju, a u većini slučajeva da i obore kršćanski nazor. Poznam neke nastavnike starije generacije, koji su svim zanosom dokazivali neodrživost kršćanstva pred naukom Darwina i Haeckela. Oni su proste hipoteze prikazivali kao nepobitne činjenice najsavjesnijeg proučavanja i »dokazivali« kao posve sigurno, da se je čovjek po sebi razvio od majmuna. Kad se usvojio taj nazor, onda je mladež spontano povukla sve konsekvencije s konačnim refrenom: e d e, b i b e, p o s t m o r t e m n u l l a v o l u p t a s !

Šta da kažemo tek o **našoj literaturi?!** Gorka je istina, da đak mora potrošiti najviše vremena u čitanje literature. Nastavna osnova propisuje toliko toga materijala, da đaku ne bi ostalo gotovo nimalo vremena za druge predmete, ako bi morao savjesno da pročita svu literaturu, koja mu se propisuje ili preporuča. I đak je čita kadgod ima slobodna vremena; čita je danju i noću. A koji je rezultat svega toga čitanja? Đak pročita glavnija djela naših književnika i tako upozna važnu granu naše nacionalne kulture. To je bez sumnje prilična dobit za poznavanje

naše kulturne historije, koja nam osvijetljuje mnoge momente političke historije i socijalnih problema. Osim toga đak će barem u najkrupnijim obrisima poznavati velike svjetske pokrete humanizma, renesanse, prosvjetiteljstva, romantizma, realizma i moderne, jer su svi ti pokreti i te kako utjecali na razvoj naše književnosti, našega nacionalizma i naše kulture. Preko književnosti đak će doznati za mnoge probleme filozofijske, socijalne i umjetničke, koji se obrađuju u svjetskim literaturama. Đak se također uči stilu, estetskom ukusu i pripravlja se za umjetničko stvaranje. Barem tako bi moralo biti.

Ali je veliko pitanje, da li đak može iz naše literature dobiti taj duševni kapital. Iskustvo nam dnevno potvrđuje, da ta literatura đaku donosi više štete nego koristi. Je li ta literatura (u pretežnom svome dijelu) u stanju da odgoji u mladenačkoj duši plemenita čuvstva, da sklonosti mladenačkog srca upravi pravim putem, da se njihova snaga iskoristi za visoke ciljeve ljudskoga života? Je li ta literatura u stanju da u đaku utvrdi moralne principe, bez kojih se ne može ni zamisliti plemenit značaj? Da li je ta literatura u stanju da odgoji jake pojedince, koji će danas sutra biti stupovi ljudskoga društva i glavni tvorci narodne kulture? Odlučno odgovaram, da nije. Naša literatura u pretežnom dijelu stoji u dijametralnoj opreci sa odgojem škole, Crkve i roditeljske kuće. Ima u toj literaturi rodoljubnih misli, natuknutih socijalnih problema i estetskih ljepota, ali sve to iščezava pred erotičkim gnjusobama. Naši književnici ne mogu se pravdati načelom: l' art pour l' art — umjetnost rodi umjetnosti; t. j. da umjetnik ima apsolutnu slobodu u stvaranju, da on u svojim djelima izražava svoj estetski život onako, kako hoće i kako se njemu čini najbolje.

Književnici moradu dopustiti, da se ružni sadržaj ne može nikada učiniti lijepim ni s najljepšim bojama i s najistančanijim izrazima. Ako gospoda literati ne znadu razlikovati ružno od lijepoga, onda ne mogu doista prisvajati sebi ime umjetnikâ. Jedino sinteza sadržaja dobrog, dotično lijepog, i prikladne forme daje pravo umjetničko djelo. Kad naši književnici pjevaju i pričaju redovito o ženama i vinu, znači da je njihov duševni život vrlo zakržljao. Zato njihova djela ne mogu ništa pripomoći izgradnji đačkoga duševnog života i moralnih karaktera. Njihova djela razorno djeluju, jer razdražuju mladenačke strasti, zavode ih stramputicom, vode ih na dno života a moralno rastaču i odraslo društvo. Više njihova literatura uništi nego škola, crkva i roditeljska kuća mogu sagraditi. Mi gledamo iz dana u dan, kako mladi organizmi ginu, kako je u njima ubijena i zadnja klica etičke svijesti. Paskijevići i klubovi slobodne ljubavi najjasniji su dokaz za to.

Zar da takav zakržljali naraštaj bude danas sutra cvijet naše inteligencije, da bude stup domovine? Zar se mi možemo nadati boljoj kvaliteti naše literature, kad bi je stvarali većinom propali đaci i individui, koji su izašli iz kolotečine normalnoga života? Zar škola ne bi morala probrati bolji dio iz naše literature — makar taj i ne bio velik — da rastereti đaka? Zar đak ne bi ponio iz škole veći kapital, kada bi na račun takve literature više vremena uložio u druge predmete i da nauči jedan svjetski jezik? Zar to nije paradokson u školskom životu, da nastavnik predaje o kojem literatu, koji je jučer bio njegov đak, koji nije mogao ni da svrši srednju školu? Gdje je duševni kapital tasvome đaku, da stvori vrijedno umjetničko djelo?

Napokon nam dolazi filozofija, u prvom redu psihologija. Kako ona djeluje u školskom odgoju? Da li pogađa pravo težište tog odgoja? Najviše ovisi opet o nastavniku. Ako se nastavnik iznevjerio kršćanskom nazoru — ili ga nikad nije ni imao — onda će se bez sumnje iznevjeriti i njegova psihologija. Ako on predaje »psihologiju bez duše«, ako zastupa krivi filozofski nazor pred đacima, koji to kritično još ne mogu rasuditi, onda on uvelike ruši harmoniju, koja mora da vlada među ona tri odgojna faktora. U tom slučaju škola ne ispunja zadaće nego se ogriješila o đaštvo i narod, učinila je nepravdu roditeljima i Crkvi.

3. Saradnja nastavnika i kateheta.

Težište je školskog odgoja u izgrađivanju stalnoga i određenoga kršćanskoga nazora o životu i svijetu. Ali škola redovito na to ne pazi. Što više, u većini slučajeva radi upravo da potkopa i da obori taj nazor, koji su roditelji i crkva bili zasadili u djetinju dušu.

Rad crkve i roditeljska kuća imao bi da nastavi gotovo jedini katehet. Nego šta on može sam uz određen broj sati nauka vjere, kad ne nalazi pomoći i razumijevanja kod kolega? Moderna nastava ide za tim, da religiju posvema ukloni iz škole ili

barem da je svede na minimum. Otvoreni boj proti religiji ili njezino omalovaživanje od drugih nastavnika već je unaprijed osujetilo svaki uspjeh. Religija nameće čovjeku dosta teške dužnosti, koje su neugodne sjetilnome dijelu ljudskoga bića. Zato čovjek, koji nije moralno jak, koji još nije potpuno izgrađen, koji nije naučan na žrtve, gleda da tim dužnostima izbjegne. Pogotovu mladež, u kojoj strasti ključaju i traže svom energijom, da im se udovolji.

Fundamentalna je pogrješka, što većina nastavnika praktičnim životom ruši sve ono, što religija ima da učvrsti u đačkoj duši. Nastavnici mogu biti u svojoj duši osvjedočeni o ispravnosti kršćanskoga nazora, ali u svagdanjem životu ne provode konsekvencije, koje izviru iz toga nazora. Bit je kršćanstva na pr. u žrtvi sv. mise, a ipak koliko nastavnika nastoji da udovolji toj bitnoj dužnosti kršćanskoj? Koliko ih moli i prima sv. sakramente, da u svojoj duši živu vrhunaravnim životom, životom prave djece Božje? Poznam neke nastavnike, koji bi za austrijskog doba vodili đaštvo u crkvu. Oni su morali paziti na vladanje učenika. Za vrijeme mise ne bi svojim ponašanjem dali đaštvu nijedan dokaz vjere i počitanja pred tajnama božanske žrtve. Za vrijeme posvete (t. j. pretvorbe) stajali bi ukočeno kao kipovi. Za vrijeme propovijedi đaci bi morali slušati riječ Božju, a neki bi nastavnici po crkvi šetali s rukama na leđima. Time bi davali sablazan i nužno dolazili u sukob s katehetima. Đaštvo je slabilo u vjeri, postajalo iz dana u dan sve nehajnije i hladnije, dok se u njegovoj duši nije ugasila i zadnja iskra religijske svijesti. Mladost vidi, da vjerski indiferentizam ili potpuni ateizam vlada među nastavnicima, inteligencijom i otmjenim društvom. Zato je ona osjećala religijske dužnosti nesnosnim okovima, koje ne može da raskine radi školske stege. Obavljala je vjerske čine mehanički i na silu, a nauk vjere došao je na zadnje mjesto. Tako nam mladež ostavlja srednju školu neizgrađene duše, skrhana zdravlja, moralne razvratnosti, ulazi u život, ide na visoke škole bez ikakvih ideala, zanosa i poleta. Da spomenem jedan slučaj.

Prošlih ferija vraćao sam se iz Zagreba kući. Sjedio sam u trećem razredu i čitao jedan sveščić kolekcije »Bücher für Seelenkultur«. U Sarajevu nahrupi u moj kupe četa srednjoškolaca. To vam je bio nekakvi ferijalni klub, koji je išao k moru. Đaka je bilo iz raznih gimnazija. Bilo je nekako iza mature. Pričaju o

ispitima, ocjenama i svojim doživljajima. Predlažu što bi trebalo izbaciti a što pametnije uvesti u nastavnu osnovu.

Mladići su raspravljali živo, te je domalo došlo do načelnih opreka. Pozorno sam slušao to debatiranje, da vidim sud i zrelost naših đaka, jer neki su već maturirali. Doticali su se i najvećih životnih problema. Ali s takvom su površnošću tretirali i najobičnije stvari, da bi čovjek sumnjao, jesu li ti đaci pročitali i obični školski materijal. Neki su — osobito oni propali — tako bahato i suvereno prelazili preko svih problema, koje ni najveći umovi čovječanstva ne mogu da sretno riješe. Bilo je đaka, koji su branili i kršćansko stanovište, ali tih je bilo manje. Drugi su odmah rekli, da je kršćanska religija sa svojim Evanđeljem mit i legenda, i da je moderan čovjek zauvijek obračunao sa svakom religijom. Da je te mladiće barem zanosila znanost, ne bi se čovjek ni čudio. Ali njima je — čini se — glavni rezultat učenja bio taj, da su prirodne nauke tobož dokazale bitnu istovjetnost čovjeka i životinje, a moderna filozofija da je jednom zauvijek oborila nauku o besmrtnosti duše. Iz tih principa oni su izveli zaključke za praktični život: p r i r o d a p o z n a s a m o l j u b a v i u ž i v a n j e! Upravo čovjeka iznenađuje prostota izraza i razgovora kod tih mladića.

Ovo je na žalost opća pojava kod đaštva u današnje doba, a rezultat je školskog odgoja, koji ne kultivira mladenačku dušu na onim praosnovnim i čvrstim principima crkve i roditeljske kuće.

4. Natrag kulturi srca i duše!

Školsko stanovište mora se svakako revidirati. To traži interes pojedinca i društva, interes našega naroda i naše kulture, a to traži i nastavnički ugled.

Na dnevnom koraku susrećemo materijalizam, koji se sa staračkim licem pogurio do zemlje, jer mu se i srž osušila. Prošlo je njegovo doba, jer je ljudima pribavio gorko razočaranje. Sav vanjski napredak, sva vanjska kultura i civilizacija ne može da zatrpa nutarnju prazninu ljudske duše. U naše doba ljudstvo živo čezne za pravom kulturom srca i duše. Sve jače i jače ori se glas za Bogom, jer On jedini može da ispuni nutarnju prazninu naše duše. I najveći kapaciteti današnjega vremena zasićeni su tom vanjskom kulturom i s elementarnom snagom traže duševnu kulturu.

Doista samo prava nutarnja kultura može da oživi i pomladi naše ostarjelo društvo, da mu poda zanosa i snage za boljim i plemenitijim vrednotama. Samo nutarnja kultura može da izliječi razdijeljenu dušu modernoga čovjeka, koji pati i boluje od teških rana, što mu ih zadadoše racionalizam, materijalizam i mamonizam.

Škola treba da se vrati svojoj zadaći, da odgaja đačku dušu u svim pravcima, ali u skladu sa Crkvom i roditeljskom kućom. Pravi preporod i istinsku regeneraciju naše duše za novi, viši život može da dadne jedino Krist. On jedini je vrelo nadnaravne snage, On je izvor milosti i istine, koji teče u ljudsku dušu.

Škola treba da nađe težište odgoja, treba da utvrđuje kršćanski nazor o životu i svijetu. Nastavnici neka se drže one Mažuranićeve: »Dobar pastijer, jer što kaže inom — I sam svojijem potvrđuje činom.« Nije uzalud rečena ni ona: verba movent, exempla trahunt. Kako je to odgojan primjer, kada francuski ili švicarski nastavnici zajedno sa svojim đacima pobožno prisustvuju sv. misi i zajedno pristupaju stolu Gospodnjem! To oni čine, jer im je duševni život vrlo razvit, jer poznaju moć primjera i odgovornost školskog odgoja.

F. L. NARDIĆ:
OSUDA POLITIČKOG MODERNIZMA.

»... Pie X. était trop antimoderniste pour ne pas condamner cette particulière espèce de modernisme politique, doctrinaire et pratique, auquel Nous avons à faire.

.... Pijo X. bijaše odveć antimodernistični, a da ne bi osudio ovu posebnu vrstu političkog, naučnog i praktičnog modernizma, s kojim Mi imamo posla«.

(Pijo XI. u vlastoručnom pismu dne 5. I. 1927. francuskom kardinalu P. P. Andrieu uz prilog osude »L' Action Française«).

Résumé: **Le modernisme politique condamné par le Pape Pie XI.** —

1. — Notre Seigneur dans sa vie terrestre ne s' est pas occupé de la politique, il n' a pas élaboré des programmes ni des théories politiques, mais il nous a laissé dans son Evangile des principes éthiques et religieux auxquels toute théorie et toute action politiques doivent se conformer, ou au moins ne pas les contredire.

2. — L' Eglise, suivant les pas de son divin fondateur, n' a non plus pour objet direct la politique, mais, à cause des liaisons entre le temporel et le spirituel, de cas en cas, elle est obligée à s' occuper des choses temporelles. Son action dans ce sens a été salutaire à l' humanité, comme le prouve l' histoire. On peut dire que les acquisitions politiques dites modernes sont en grande partie le fruit des efforts séculaires de l' Eglise.

3. — Deux plaies ouvertes de nos Etats modernes sont: a) le rationalisme qui ne reconnaît pas d' ordre surnaturel. Il regarde l' Eglise comme toute autre organisation humaine, il la respecte, oui, mais en tant et si longtemps qu' elle sert les intérêts de l' Etat; b) Une autre plaie c' est l' idée paienne d' Etat-idôle ou Nation-idôle. L' Etat absorbe tout. Il absorbe les libertés et les initiatives des citoyens. Tous ceux qui n' adorent pas l' Etat conçu de cette manière absolue sont déclarés ennemis de la patrie.

4. — L' Eglise ne peut pas approuver de telles conceptions. Notre S. Père Pie XI. dans des différents documents émanés ces derniers mois, surtout dans son allocution du 20. déc. 1926, et dans ses Lettres aux cardinaux Andrieux (Action Française) et P. Gasparri (opera nazionale Balilla) condamne les funestes erreurs du modernisme politique.

5. — Par ces actes de la plus haute autorité spirituelle l' Eglise prend défense des libertés religieuses et civiques des fidèles, elle agit aussi pour le bien des Etats et de la société.

6. — La parole du Pape s' adresse non seulement aux Français et aux Italiens, mais elle doit être reçue par les catholiques des autres Etats, et par nous Croates spécialement. Il y a, en effet, chez nous aussi du »modernisme politique«. Nous devons nous unir même dans la vie publique pour la défense des droits sacrés de l' Eglise, du mariage chrétien, de la famille, de l' éducation chrétienne des enfants, de toutes les libertés qui constituent le fondement de la patrie.

1. Je li, i u kome se smislu Isus bavio politikom?

Povijest nam crta veoma jako političko komešanje židovskog naroda u vrijeme Kristovo. F a r i z e j s k a stranka bila je tipična zastupnica židovskoga nacionalizma, konservativnog šovinizma. Vjerski farizeizam i prozelitizam bijahu samo krinka njezinog nacionalnog šovinizma. Prvog narodnog Mesiju pregazila je i na križ razapela jedino stoga, što nije odgovorio njezinim nacionalističkim krivim idealima. U ovoj narodnoj političkoj opojenosti sva je tragika čudnovatog židovskog naroda.

Druga je bila s a d u c e j s k a stranka. Tobože napredna ljevica. Liberalna građanska stranka. U stvari je bila predstavnica građanske buržoazije i kapitalizma, zagovornica »realne politike«, praveći kompromise sa Rimom i njegovim eksponentom Herodom. Bila je načelna protivnica nacionalističnog farizeizma. U umorstvu narodnoga Mesije učinile su obe stranke časoviti kompromis, prva ispred straha gubitka vlasti, a druga da od Kristova altruičnog morala zaštiti svoje financijske interese.

U času borbe za vlast ovih dviju najjačih židovskih političkih stranaka pojavio se prorokovani Mesija, Isus Krist. Premda njegova božanstvena misija bijaše sasvijem drugo nego li vrtlog dnevne političke borbe, koja je rijetko bez mrlje, ipak niti je mogao niti je htio ne uzeti određeno stajalište prema spomenutim tobože narodnim strankama. Nije on osnovao ni vodio kakvu protustranku. Ali židovske političke partije imale su svoj izgrađeni vjersko-kulturni program, koji je bio u načelnoj opreci sa istinskim i duhovnim Mesijom. Svojim vjersko-kulturnim idejama do temelja su drmali pravom židovskom religioznošću, koju su zamijenili materijalističnim farizeizmom i racionalističnim saduceizmom. Oba ova političko-vjerska sistema vodili su k praktičnom ateizmu. Da je ovo stranačko nevjerstvo škodilo općoj dobrobiti židovstva, najbolje nam dokazuju politična rastrovanost, porušenje Jerusalema i raspršenje židovske nacije.

Isus znao je, i kao čovjek i kao Bog, koju će golemu štetu donijeti njegovoj domovini ova politička nezrelost, što je bila samo vanjski odraz stranačkog odalečenja od zakona Božjega. Zato svoju n a d p o l i t i č k u politiku upravlja u dva pravca. Prvo negativnom metodom suzbija i opovrgava šovinističke i materijalističke točke farizeizma i saduceizma; zatim u svojoj božanstvenoj nauci indirektno iznosi jasna načela svake zdrave društvene politike.

Ne ću s ovim da kažem, da nam je Isus u Evanđelju ostavio čisto politička načela za bilo koje stranačko grupiranje. Stranačka je politika sasvijem slobodan ljudski i zemaljski posao. Ali Krist sa višega i božanstvenoga pogleda našega otkupljenja gledao je **cijeloga** čovjeka, s v u raznoličnu njegovu djelatnost, s v e k o l i k e njegove veze i odnošaje. Svemu dakle čovjeku, cijelom njegovom unutrašnjem i vanjskom životu dao je On sintetičnu nadnaravnu orijentaciju, koja različitim naukama, zapovijedima i savjetima zahvaća čitava čovjeka, cijelo ljudsko društvo, sve njegove sastavne dijelove. Isus nije dakle osnovao političke škole, ali u njegovu Evanđelju imamo savršenu i potpunu nadnaravnu nauku, s kojom se ne smije kositi nikakav politički program, nikakvo političko djelovanje. On nije imao izgrađenog političkoga i ekonomskoga programa niti za vlastitu svoju domovinu, koju je posebno ljubio, ali je njegova nauka iz temelja malo po malo revolucionizirala svu nutrašnju i vanjsku politiku grčkog i rimskog carstva. Njegove božanstvene nauke o razgraničenju Božje i kraljevske vlasti, o ljubavi bližnjega, o praštanju uvredâ, o poslušnosti zbog savjesti, o slobodi sinova Božjih kroz relativno kratko vrijeme sasvijem su na dobro izmjenule političke vrednote, društvene oblike i državne uredbe poganskoga svijeta. Krist se nije ograničio na bilo koje vremenske političke pojave, ali je s neba donio na zemlju savršena društvena načela, na kojima ima se temeljiti svaka zdrava politika svih vremena i naroda.

Time je unio vrhunaravnu harmoniju u s v e g a čovjeka, u s v a k o njegovo osobno i javno djelovanje, jer vas je čovjek od Boga, pa svim svojim bićem ima težiti k Njemu: u politici kao i u svemu ostalome.

2. Crkva i politika.

Katolička Crkva baštinica je i predstavnica Krista i njegove nadčovječje nauke na zemlji. Njezin božanski Utemeljitelj postavio ju je vrhovnom učiteljicom vrhunaravne Istine među ljudima. Kao što Krist tako i ona pušta slobodu osobnih i društvenih političkih vidika u upravljanju zemaljskih društvenih poslova. Ali ne može i ne smije Crkva da svojim vrhunaravnim životom i svojim naukom ne utječe na ljudsku političku misao, i to s razloga što zemaljska politika ima predpostavljati prava Evanđelja. Pače prigodno i u pojedinim slučajevima Crkva, kao

vrhovna učiteljica i majka, pozvana je da se neupravno pozabavi društvenom politikom, kad ova zađe od svoga puta te hoće da utječe više manje u vjerska i moralna pitanja. Šta više, Crkva a ne politika u pravu je, da sama određuje, kad se, inače čisto politična pitanja, dotiču vjere i morala, da tada i ona ima u njima svoju riječ i presudnu odluku.

Katolička je Crkva živi organizam, nadnaravni nastavak Krista među ljudima. Ako po primjeru njezina sv. Utemeljitelja kraljevstvo njezino nije od ovoga svijeta, ipak ni Krist ni ona nijesu nikad gubili s vida blagostanje zemaljskoga kraljevstva. Krist i Crkva hoće da uvijek prolaze svijetom čineći dobro (Dj. Ap. 10, 38). Sipanje vremenitih dobročinstva glavni je i upravni cilj društvene državne politike, ali je to neupravni i sporedni cilj i Crkve. Zato i s ovoga gledišta lako da se susreću interesi društvene politike sa promicanjem zemaljske sreće od strane Crkve. Crkva, koja s višega stanovišta ocjenjuje zemaljsku sreću, u položaju je da bolje i zrelije prosuđuje i ukazuje putove, što sigurnije vode nesamo k nebeskoj već i k zemaljskoj sreći. Evanđeoska je nauka, da dok tražimo vrhunaravno blaženstvo i slavu Božju, općenito najlakše zadovoljavamo i zemaljskim potrebama, koje se uvijek moraju podrediti volji Božjoj. (Isp. Mat. 6, 33; Luk. 12, 13.) U interesu je onda i društvene politike, da Crkva u prigodama, koje bude smatrala podesnim, isticanjem vrhunaravnih interesa utječe na njezin razvoj, tim radije, što kršenje i zapostavljanje vječnih istina po uredbi Providnosti nefaljeno nosi loše posljedice i zemaljskom blagostanju društva i država.

Crkva je vazda bila svijesna svoga prava da uzme učešća u društvenu politiku, kad se ova više manje kosi sa njezinim vrhunaravnim interesima. Bonifacij VIII. († 1303.) u buli **Unam sanctam** veli: Izjavljujemo, kažemo, određujemo i velimo, da je potrebno za vječno spasenje vjerovati, da je svako ljudsko stvorenje podložno Rimskom Biskupu.[1]) Pijo IX. osudio je u **Silabu** nauku, koja uči, da Crkva nema nikakve vremenite ni upravne i neupravne vlasti.[2])

Crkvena povijest bjelodano nam dokazuje blagoslovjeni utjecaj Crkve i na čisto politička pitanja. Uzmimo za primjer iz poganskoga svijeta odnose državne vlasti sa građanskom slobodom. Plutark je zabilježio[3]), da su državni zakoni određivali

[1]) Dezinger: Enchiridion definitionum ... br. 469.
[2]) L. c. br. 1724. — [3]) Lycurg. 24, 1.

Spartancima, šta imadu jesti, piti i raditi. Spartanci se nijesu smatrali slobodnim građanima, već državnim stvarima. Nije bilo ni govora o slobodi savjesti, o slobodi govora, gdje je vladalo zakonom priznato ropstvo, podređenost žene, državno vlasništvo nepokretnina, božanski naslovi vladarima. Jedino vrhunaravni utjecaj Evanđelja preko sv. Crkve očistio je i istakao slobodu pojedinaca, sveo je u naravnu kolotečinu prava i dužnosti osobâ i društava, digao je sramotu ropstva, oslobodio je ženu, podložnicima i vladaocima prizvao je u pamet jednakost pred Bogom, prožeo im je savjest osobnom odgovornošću pred Bogom i za najmanje kršenje druge temeljne kršćanske nauke: ljubi bližnjega kao sama sebe. Crkveni upliv riješio je na zajedničko zadovoljstvo najteža politička pitanja o pravima zajednice i pojedinca, o osobnoj slobodi i pokoravanju vlastima, o granicama državne vlasti i doklen dopire inicijativa pojedinaca, o zaštiti osobnih interesa i potrebi žrtve za zajednicu.

Sve gotovo političke tečevine i savremenog društva duguju svoj opstanak uplivu Kristove Crkve. Raznolične krize današnje svjetske politike nijesu drugo do izrasline stare poganštine. Ove će usmrtiti novi kao što su i stari vijek, ako ne primi njegova na smrt bolesna politika lijeka iz hipoteke uvijek žive i zdrave evanđeoske nauke sv. Crkve. Ova ima biti svjetionik svakoj državnoj upravi i njezinoj politici.

3. Dvije otvorene rane savremenih državnih politika.

Najsudbonosnija je moderna rana, da je čovječji um sam sebi dostatan, da dozna svu istinu. Najotrovnija je današnja vjerska zabluda, da od vjere tek ono zadržimo, što može dokučiti sam razum, povrh kojega da nema vrhunaravnih tajanstvenih istina. Ovo je u suštini modernistični racionalizam, otac svih ostalih neistina u naravnom i vrhunaravnom redu. Ovo novovjeko obličje čovječje oholosti nije moglo a da ne odjekne i u savremenoj društvenoj politici. Ovim vidicima vođeni moderni političari rado gledaju kat. Crkvu ne kao Kristovu zastupnicu među narodima, već kao i svaku drugu naravnu društvenu zajednicu, koja se svojim životom i disciplinom znala nametnuti kao jak politički faktor, s kojim u nutrašnjoj i vanjskoj politici valja računati. Ovo **političko** računanje državnih faktora sa kat. Crkvom priznaje joj vremenitu ulogu, ali joj ne priznaje unutrašnju nadnaravnu dušu. Time politički modernizam degradira

kat. Crkvu i broji je među ostale ljudske pojave. Ovoga političnoga priznanja lišit će je racionalistično društvo istoga trena, kad bude mislilo da ona prestaje biti jakim političkim i narodnim faktorom.

Druga rana političkog modernizma ima nepatvoreno lice starovjeke poganštine. Moderna društvena politika počela je da na djelu ostvaruje poganski pojam o državi. Po njemu državne zajednice nijesu u službi svojih građana, nego su građani u službi države. Nad slobodom građana stoje državni interesi. Država valja da se objača imperijalizmom, centralizmom i militarizmom, ali to može postići samo ukidanjem građanskih sloboština. Sva društvena inicijativa valja da pređe samo na državu. Država je motor svega, građani su mašine. Njih valja stegnuti nagomilavanjem zakona, povećavanjem broja žandarmerije, detektivâ, puštajući uzde različitim nekažnjenim zločinima, neka time sami građani osjete veću potrebu jače državne zaštite. Ova gruba vrsta političkog modernizma uzdiže državu do poganskoga božanstva, kojemu je samo ono istinito, pravedno i moralno, što je u službi »državnih interesa«. Tko ne priznaje ovo starovječno poimanje države, toga drže protudržavnim pa i zaista država s njime postupa kao s protudržavnim elementom.

Svakome zdrave pameti jasno je, što ovaj politički modernizam i kumir države drži do vjere uopće, a posebno do kršćanskoga društva i njegove predstavnice kat. Crkve. Crkva je sasvijem oprečna ovakom poganskom obožavanju države. Pobijajući ovo sudbonosno shvaćanje modernističke državne politike, Crkva se stavlja na obranu pravâ građana, društvenih korporacija, pače i same zemaljske domovine i iste države. Značajno je da državna politika posiže za navedenim metodama državne uprave samo onda, kad bolesna izdiše te hoće da vas građanski život usredotoči u sebi. Kad zamire nutrašnji slobodni život njezinih članova, tad ona silom traži načine barem vanjskoga državnoga života. Ali, rekoh, ovo skrajno napiranje državnoga života samo je zadnja ali i sumnjiva ljekarija na smrti ležećega organizma.

4. Crkva osuđuje politički modernizam.

Racionalistična obrazina gore istaknutoga političkog modernizma najjače se očitovala u francuskoj političkoj organizaciji **Action Française**, koja je imala svoju stranačku partiju i zasebnu političku školu. Nametnula se i mnogim francuskim katolicima.

Vođe ove političke nauke bili su svojim pristašama »proroci« (l' oracle) i »učitelji« (le maître). Pod krinkom ljubavi k Francuskoj, koju da načelno upropašćuje republikanska forma vladanja i pod plaštom hotimičnog časovitog isticanja historičnoga francuskoga katolicizma za vrijeme kraljevstva, leaderi »Action Française«, Maurras i Daudet, trovali su francusko katoličko društvo, u prvom redu neiskusnu mladost, svojim naturalizmom i modernističkim racionalizmom. Ova škola tobože poštiva katoličke tradicije, šta više priznaje i aktuelnu vrijednost crkvene organizacije, ali samo neka Crkva bude sluškinjom izvjesne politike. U ovoj modernističkoj školi politika je u svakomu pravcu nad vjerom (Politique d' abord). Politika se služi sa vjerom u svoje stranačke i političke svrhe u načinu i u vremenu, kako i koliko je u njezinom partijskom interesu.

Tko da pristane na ove egoistične zahtjeve dnevne politike, osobito ako su prikazani u svojoj golotinji, koju — priznajemo — znadu Maurras i drugovi vrlo vješto prekriti?

No Crkva, c o l u m n a e t f i r m a m e n t u m v e r i t a t i s, ne da se pohvalama zavesti ni klevetanjem preplašiti. Zato Pijo XI. u konsistorijalnoj alokuciji dne 20. prosinca 1926. poručuje svima, napose francuskim katolicima: „Katolici nipošto ne smiju pristajati uz pokrete i kao škole onih, koji partijske poslove predpostavljaju vjeri i traže, da im ona služi; niti im je slobodno, osobito ne mladosti, da se stave pod vodstvo ili pod disciplinu ovakvih učitelja, jer je to pogibeljno vjeri i ćudoređu i odgoju katoličke mladosti. Jednako u istu svrhu nije dozvoljeno katolicima, da pomažu, gaje i čitaju novine i časopise, što ih izdavaju takvi ljudi, čiji spisi ne mogu se odobriti, jer se ne slažu s našom vjerom i ćudoređem, a nerijetko novinski članci, ocjene i naslovi iznose takve stvari pred čitatelje, osobito pred mladež, u kojima osjećaju velik duševni kvar."

Drugi oblik političkoga modernizma gleda sv. Otac Papa u obnovi starovječnoga poganskog nazora o državi, kojemu je država i ako bezlično ali apsolutno biće, kojemu građani služe kao bespravni i nesvjesni robovi. Po ovoj teoriji »**Nacija**« je sve, kojoj svatko mora služiti, pa i moral, vjera i Crkva. Ovakovo pogrješno shvaćanje nacionalizma, što se pretvorio u apsolutistični etatizam, javlja se osobito u Italiji, gdje slobodi i autonomiji **Katoličke Akcije** kušaju podmetnuti i nametnuti neko — veli sv. Otac (ibid.) — »pojimanje Domovine ili Države, koje se pot-

puno kosi sa katoličkom naukom, naime da su Domovina i Država sebi zadnji cilj; da je građanin samo radi Domovine, kojoj da ima sve služiti i u njoj sve se utopiti«.

Iz spomenute alokucije Pija XI., te njegovih dvaju autografa kardinalu P. P. Andrieu u pitanju »Action Française« i kardinalu državnom tajniku P. Gasparri o talijanskoj »Opera nazionale Balilla«, te iz zajedničkoga poklonskoga pisma Piju XI. od strane 116 francuskih crkvenih prelata nakon osude »A. F.«, možemo u ovih pet točaka sintetizirati politički modernizam, što ga osudio Pijo XI.:

1. Vođe političkih stranaka, oko kojih se kupe katolici, mogu biti bezvjerci. Njihova je privatna stvar, što pišu protivno kat. nauci i moralu.

2. Politička pitanja jesu prije i nad vjerskim i moralnim pitanjima. Crkva je naravno udruženje građana, nesavršeno društvo i u službi države. Država vodi čovjeka k zadnjem cilju. Poslušnost državi je nad poslušnošću sv. Crkvi.

3. Politički modernizam sa svojim nedemokratizmom i aristokratizmom omalovažuje odlike kat. vjere, kakove su: ljubaznost, umjerenost, skrb za siromahe i ostale tobože »pasivne« kreposti.

4. U politici su dobra i dopuštena s v a sredstva.

5. Papa nikada nema prava uplitanja u politička pitanja katolikâ, niti tada, kad ona zadiru u vjeru i moral.

6. Prava i savjest građanâ utapljaju se u Državu i u Naciju.

Nauku ovih točaka Pijo XI. naziva političkim modernizmom te ga osuđuje u ime kat. vjere i morala.

5. Pijo XI. na obranu građanskih prava i domovine.

Divna je moć Providnosti, koja preko kat. vjere upravlja ljudskim društvom. Dobro je netko rekao, da dok na prvi mah izgleda da se kat. vjera brine samo za sreću iza groba, ona donosi i zemaljsku čestitost. Istinu ove tvrdnje gledamo i u najnovijoj osudi političkog modernizma.

Osudom monarhistične »A. F.« i fašističke »Balilla« Pijo XI. ustaje na obranu nesamo vjerske već i građanske slobode. Moloh Nacije pošto je progutao vjersku, traži da proždre i građansku svijest. Šta su u praksi »partijski ključi« u »diobi vlasti«, osobito borba za nekim ministarstvima naoseb u vrijeme »slobodnih izbora«, nego pohlepa za zarobljivanjem građanske slobode? Šta

je današnja borba za nepartizanstvo činovnika, nego demagogija opozicijskih stranaka? Gdje se za ovu političku slobodu činovništva bore v l a d a j u ć e stranke, i gdje one to provađaju? Crkva preko Pija XI. smatra nemoralnim prisilni »politički« upliv na slobodu. Njoj su samo oni čini moralni, koji su slobodni. Isticanjem morala ona se bori za građansku slobodu.

Pijo XI. naglasujući slobodu vjerskih udruženja, osobito slobodu sv. Crkve, time ističe prava građanske sloboštine u njihovu udruživanju za promicanje materijalnih i općih prosvjetnih interesa. Državna cenzura štampe, ograničenje slobode govora, sastajanja, udruživanja, nije li u većini slučajeva bespravno i nasilno gušenje građanske slobode?

Sv. Otac, proglasujući poganštinom moderne pojmove »Nacije«, »Države«, time neupravce upozorava na narodna nezadovoljstva, na ekonomske i kulturne nezgode, koje priječe i ljubav i vremensko blagostanje domovine, kad u njoj gospodari protugrađanski politički skrajni centralizam, kad država hoće da se pača u sve i svašto. Kršćanska politika daje državi njezina prava, ali ne na uštrb pravâ građanâ. Ne smije država misliti, da su građani materijal države, već da je država pomoćnica slobodnih građana.

Blagostanje domovine ne promiče ni nagomilavanje zakona ni ravnoteža bidžetnih prihoda i izdataka ni stotine drugih paljativa, već rad, štednja i prosvjeta, koji se temelje na vrhunaravnoj vjeri i moralu. Ne opstoji n a r a v n o građansko poštenje bez vrhunaravne vjerske pomoći. Procvat je domovine samo na slozi i suradnji Crkve, građanâ i države. Ta tko je poplavio moderne države tolikim gospodarskim i političkim krizama ako li ne bezbožna laička kultura odstranjujući upliv Crkve iz društvene zajednice? Zato Pijo XI. braneći prava vjere i morala, ujedno radi za političko, ekonomsko i kulturno ozdravljenje modernih država.

6. Papina opomena svim pa i hrvatskim katolicima.

Potrebno je istaknuti, da osudom političkoga modernizma Papa nije imao pred očima samo Francusku i Italiju, već čitavu politiku svih država. Izričito u Alokuciji naglasuje »neka ovo što ćemo kazati, bude na korist i na dobit i izvan Francuske«.

Među hrvatskim i jugoslavenskim političkim strankama ima čistoga političkog modernizma. Svih šest osuđenih točaka inter-

nacionalnoga političkoga modernizma naći ćemo da nemilo haraju, osobito u praksi, u hrvatskom narodu djelovanjem s v i h hrvatskih stranaka, izim same jedne, da i ne spominjem druge političke stranke, koje okupljaju **nekatolike**. Netko je u dublje proniknuo kršćanstvo vođe najjače hrv. političke stranke pa je istinu kazao, da je »to kršćanstvo — ako ga možemo tako imenovati — brezlično, bez sistema, ne građeno na sistemu, protivno svakoj opredjeljenosti, hijerarhičnosti... u socijalnom pogledu anarhično, čisto individualistično i protivno svakoj vezanosti. Ono je polarna suprotnost katolicizmu... Njegova politička koncepcija približava se anarhizmu Tolstoja, pasivizmu Gandija... On je čuvstvo, neograničena fantazija, drzak kombinator... koji se igra u irealnom svijetu, a stvarnosti izvrće po svojim željama uprav djetinjom genialnošću«.[4]) Intelektualac, čuven filozof i vođa druge hrvatske stranke u bidžetskoj debati o ministarstvu vjera »traži da se urede odnosi između Crkve i države... i naglasuje da država ne smije puštati bez kontrole odnose vjernika prema crkvenim vlastima«.[5]) Treći »Hrvat« i »predstavnik« Hrvata u političkoj stranci, kojoj 90% pripadaju nekatolici, prigodom iste debate naglasuje potrebu konkordata, ali samo zato jer »kat. Crkva je moćna organizacija priznata međunarodnim pravom«, dok »kritikuje klerikalizam i napada biskupe, što stoje na čelu Orlova«.[6])

Mogao bih još iznijeti naramke dokaza, kako sve političke stranke u Jugoslaviji uprav ruše s reda **nadnaravnu** vjeru i jedinu uvijek pa i danas braniteljicu hrvatskoga naroda. Ovo je rušenje tim ozbiljnije, što raspolaže različitim **političkim** sredstvima, među kojima su prva »Nacija«, »Država« i »klerikalizam«.

Sv. Otac u istaknutoj Alokuciji nakon osude političkog modernizma pozivlje katolike, da »svi budu složni u obrani božanskih prava Crkve, kršćanskoga braka, kućnoga ognjišta, dječje i omladinske obuke, napokon svih svetih sloboština, koje su temelj Domovine«. A **moderna** obrana ovih **katoličkih prava može** li se izvojevati bez pomoći politike?

Pijo XI. u svojoj historičkoj alokuciji opominje francuske katolike, da »njihova **politička** nesloga ne koristi ni njima, ni Domovini ni Crkvi«. Isto vrijedi i za nas Hrvate. Političkome modernizmu u Hrvatskoj oprimo se i složnom kat. politikom.

[4]) »S l o v e n e c«, Ljubljana 1927. br. 37. — [5]) »Novo Doba«, Split 1927. br. 61. — [6]) L. c.

KULTURNI POGLEDI.

Vjera i znanost. — (L e s s a v a n t s s u r l a r e l a t i o n d e l a s c i e n c e e t d e l a f o i.) — Prošle godine veliki pariški dnevnik »Figaro« zanimao je članove francuske akademije znanosti, da mu odgovore na pitanje: što oni drže o odnošaju znanosti i vjere. Dnevnik je primio 74 odgovora s ovim rezultatom:

Nijedan odgovor nije zadahnut mržnjom ili prezirom prema vjeri, kao što je to običavao da čini Anatole France.

Poznati fizik Jean Perrin misli, da strogi vjernik u čisto znanstvenim pitanjima ima manje nade u uspjeh od onoga, koji se od nje dalje drži. Matematik Emile Borel drži, da vjera i znanje mogu vrlo dobro u jednom te istom čovjeku da se snalaze, samo on misli, da vjera i sloboda znanosti u nekim stalnim vjersko-socijalnim prilikama (slučaj Galilejev) mogu da dođu u sukob.

Četrnaest je akademika zajedno odgovorilo: »Znanost uči čednosti i poštivanju tuđeg mnijenja.« — Dvanaestorica su se ovako izrazila: »Tako zvane egzaktne znanosti s priključkom filozofskih i povijesnih grana niti su za vjeru niti li su protiv nje.« Ovdje se radi o dvama vrlo različnim područjima ljudskoga mišljenja. — Svi ostali pojedinačni odgovori slagali su se u tome, da između vjere i znanosti ne može da bude sukoba.

No, pita se: zašto ipak mnogi drže, da se znanost i vjera ne slažu? Ovdje ne odlučuju znanstveni dokazi nego duševno raspoloženje. Tu je po srijedi ili mržnja ili neznanje ili oholost. Znanost ga tu ama ništa ne ulazi. Znamo, da su se i u prošlosti učenjaci pozivali sami na se, kako se kod njih vjera i znanje prijateljski slažu. Dokazano je u mnogo slučajeva, da je vjerovanje početak znanstvenog ispitivanja. Bilo je utvrđeno, da vjera popunja onu prazninu, koju sama znanost ne može da popuni. Ljudi znadu, da ih pravo znanje k vjeri vodi, ako se ovaj razvoj s kojim protivnim silama ne zapriječi. Sam zvjezdoznanac Puiseux svečano veli: »Vjera pospješuje znanstveno istraživanje.«

Ova »Figarova« anketa imala bi da otvori oči i našim domaćim bezvjercima, da budu barem koliko toliko čedni u prosuđivanju ovoga vrlo važnog pitanja.

Naša katolička Akcija i cirilmetodska ideja. — (N o t r e A c t i o n c a t h o l i q u e e t l ' i d é e C y r i l l o - m é t h o d i e n n e.) — Otac našega katoličkog pokreta, veliki biskup Mahnić, o zvanju našega naroda ovo veli: „Stojimo na pragu novoga doba. Težište svjetovne politike prelazi od Zapada na Istok; a tu kako pokazuju svi znakovi namijenjena je hrvatstvu uloga nalik na onu, što se označuje riječima »antemurale christianitatis«.

Otvaraju nam se novi vidici, a pred nas kao da stupa Božanski Spasitelj s riječima, koje u svoje doba upravi učenicima: »Podignite oči svoje i vidite njive, kako su već bijele za žetvu. Koji žanje, prima plaću i sabire rod na život vječni.« (Iv. 4, 35 ss.)

Njiva na Istoku dozrijeva. A tko će biti prvi, koga će Gospodar poslati na katoličku žetvu istočne njive, ako ne opet narod hrvatski, koji neposredno međaši s istokom, koga uz to s istočnim narodima vežu veze krvi i jezika!

Evo narode hrvatski, na naumu Providnosti, u savjetu je trojednog Boga zaključeno, da preuzmeš među rođenom braćom — koja su krivnjom kobnih slučajeva kroz tisuću godina podijeljena — poslanstvo ujedinjenja."

Ove riječi mora da promišlja svaki Hrvat. Izrekao ih je otac našega pomlađenog katolicizma, veliki um našega naroda, duboki filozof i bogoslov, veliki biskup naše Crkve. Osobito na te riječi moraju Hrvati da misle ove godine, koju će svi Slaveni proslaviti kao jubilarnu godinu svojih apostola, a u razvoju hrvatskog katolicizma postati će historična. Ove se godine u Hrvatskoj stavljaju temelji onome velikom obnovnom djelu, koje se zove »Katolička Akcija«. Baš pri stvaranju naše katoličke Akcije treba joj dati naš narodni specificum, a drugi specificum ne može da bude nego sigurno onaj ćirilometodski. »Katolička je Akcija savez organizacijskih kat. sila za afirmaciju, proširenje, primjenu i obranu katoličkih načela u životu individualnom, porodičnom i društvenom.« Učiniti Hrista kraljem naših duša i savremenog društva, to je konačni cilj katoličke Akcije. Tu obnovu kat. Akcija postizava odgajanjem raznih laičkih apostolata, koji prema svojim okolnostima u svome ambijentu pomažu Crkvu u širenju Hristova kraljevstva. Rad na širenju Hristova kraljevstva velik je, raznovrstan; svaki pojedinac kao i svaki narod radit će na onoj grani, koja više odgovara njegovu položaju, značaju i sklonosti. Položaj našega naroda traži, da on svoj apostolski rad uputi onamo, kako bi njegova jednokrvna i jednonarodna braća poznali Hrista-kralja u Njegovom namjesniku, rimskom biskupu. Lijepo o tome piše dr. Grivec:

„Crkva je živi organizam, zato cijeli organizam trpi, ako jedan dio ne vrši svoje posebne funkcije. Vjerska gorljivost se ne može mehanično mjeriti prema postotku sudjelovanja u ovoj ili onoj misionskoj zadruzi, nego prema izvršavanju posebne uloge u organizmu sveopće Crkve. Tako je n. pr. papa Pijo XI. ponovno pohvalio moravske katolike, koji su usredotočili svoje djelovanje u Apostolatu sv. Ćirila i Metoda i ako zbog toga ne mogu dovoljno raditi za poganske misije. **Crkva je organizam, a ne mehanizam.**"

Mi imamo »Apostolat sv. Ćirila i Metoda«, koji se stara, da širi ćirilmetodsku ideologiju kod nas. Na žalost, ta se organizacija nije kod nas dovoljno razvila ni među svećenstvom i inteligencijom, a kamo li među širokim masama. Razlog je možda u tome, što nije bilo jednog stalnog i određenog plana u radu. A ovaj je manjak poticao baš odatle, što nijesmo uopće imali za to dovoljno odgojne ni crkvene i laičke inteligencije. Slaba je to svjedodžba za nas Hrvate, osobito kada se sjetimo, da jedan ćirilmetodski list kod nas nije mogao niti godinu dana da živi, dok je odmah iza njega na hiljade pretplatnika mogao da nađe list, koji raspravlja i potiče Hrvate na rad oko poganskih misija. Neka me se krivo ne shvati. Ne govorim ovo iz kakove animoznosti ili omalovaživanja rada za poganske misije, već prigovaram Hrvatima, što oni misle, da je Crkva mehanizam, a ne organizam.

Naša kat. Akcija izvršiti će svoju misiju samo onda, ako se idejno čvrsto poveže sa ćirilmetodskom idejom, a organizacijski sa »Apostolatom sv. Ćirila i Metoda«. Pravila i duh Apostolata i kat. Akcije međusobno se popunjaju. Jedan i drugi teže za vjerskom obnovom čovječanstva; jedan i drugi imaju u vidu apostolski rad. Kat. Akcija stvara **uopće** kat. laički apostolat, a »Apostolat« stvara **uopće katolički** apostolat u pravcu kršćanskog jedinstva. Pošto pojedine organizacije kat. Akcije moraju imati obilježje naroda u komu su organizirane, to odgoj laičkog apostolata, što će ga naša kat. Akcija davati, mora imati ćirilmetodski značaj. Radi toga ja mislim, da bi bila dužnost današnjih graditelja naše kat. Akcije, da joj odmah pri njenom utemeljenju dadu ćirilmetodski karakter. Po mome mišljenju to bi se dalo ovako provesti:

1. U centralni, kao i u diecezanski odbor neka se imenuje izaslanik »Apostolata«, koji bi se brigao, da se u organizacijama proširi ćirilmetodski duh. Ovaj izaslanik bio bi u užem doticaju sa duhovnicim pojedinih organizacija, kojima bi davao upute, kako će svome članstvu laglje i uspješnije usaditi ćirilmetodsku ideju.

2. Duhovnici pojedinih organizacija nastojat će kod svoga članstva, da se svi upišu u »Apostolat«, držat će često predavanja o ćirilmetodskom pokretu, širit će njegovu štampu, a osobito kult sv. Ćirila i Metoda.

3. Neka organizacije kat. Akcije uvedu svoj ćirilmetodski dan, kada bi se tumačila ideologija apostolata, priređivale u tu svrhu akademije, sletovi i slično, što bi sve pridonijelo širenju ćirilmetodske misli i među široke mase.

4. Organi pojedinih organizacija kat. Akcije neka uvedu rubriku za ćirilometodski pokret i prema svrsi i naravi svoje organizacije pišu o toj stvari.

Kada bi se ovo provelo, to bi dalo novoga života i zamaha »Apostolatu sv. Ćirila i Metoda«, a našoj kat. Akciji dao bi se narodni značaj. »Apostolat« bi u ovome slučaju imao na koga da računa, da će širiti njegove nazore i njegovu štampu, koja je danas baš zbog manjka čitatelja upravo nikakova, a što je najglavnije, »Apostolat« bi dobio pomladak, koji bi u svoje vrijeme i u svojoj obitelji, kao i u javnome životu širio i zagovarao ćirilmetodsku ideju. **Dr. fra Aug. Guberina.**

Iznimni kazneni zakon za progon svećenika. — (Les lois exceptionelles contre les serviteurs des Eglises = Kanzelparagraph). — Na 3. V. zakonodavni odbor u Beogradu izglasao je članak 388 kaznenoga zakona, koji glasi: »Verski predstavnik koji za partiske svrhe upotrebi svoju duhovnu

vlast preko verskih bogomolja ili preko napisa verskog karaktera ili inače pri vršenju zvanične dužnosti, kaznit će se zatvorom do dvije godine ili novčano«.

Od prisutnih članova zakonodavnog odbora 13 ih je glasovalo »za« a četvorica »protiv«. I to 3 jugoslavenskoga kluba i od zemljoradničkoga g. Moskovljević. U obrani Katoličke i Pravoslavne Crkve i u obrani slobode savjesti s hrvatske strane nije se našao nitko, da se zauzme protiv ove drakonske osnove — koja se stvara samo za svećenstvo a za nikoga drugoga u državi — osim »Jugoslovenske ljudske stranke«. Hrvati su volili, da u ovoj vrlo važnoj sjednici zakonodavnog odbora ne učestvuju.

Veća je bila potreba, da se ovakav iznimni zakon donese za državne činovnike, koji su radi partijskih prilika u našoj državi dužni da rade i da glasuju — i kao službeno državno osoblje — sada za jednu, sada za drugu stranku, i to oni čine javno i bezobzirno, jer ih štiti moćni upliv vladajuće stranke, čim se bez sumnje štetuje državnom ugledu i nužnoj ravnopravnosti građana, na kojoj počivaju temelji čvrste državne tvorevine. Zakonodavaoci nijesu htjeli ovo da čine, pa i pravo je da nijesu to činili; jer imade i drugih načina, na koji se, ako se hoće, može krivce u brazdu da svede. Zloporabe su i onako kaznenim zakonom udarene.

No, što se nije učinilo protiv nikoga od drugih građana, učinilo se protiv svećenstva. Svećenstvo po svom uzvišenom pozivu u svojoj svećeničkoj službi ne smije da drugo pred očima ima nego uzvišeni Krstov evanđeoski nauk. Svaka je partija i svaka je politika iz njegova djelokruga načelno isključena. Ovo se odrazuje i u crkvenom zakoniku »Codex Juris Canonici, Canon 1347«.

* * *

S ove strane stvar gledana, ni katoličko ni pravoslavno svećenstvo ne bi se imalo s razlogom buniti. No, mi se s potpunim pravom na ove zakonske odredbe tužimo, jer je ovo uzeto iz njemačkoga kaznenog zakona, koji je još u godini 1871. bio uveden s nakanom, da se ubije sloboda katoličke Crkve u Njemačkoj. Protivnici Crkve nijesu uspjeli, jer je katolička svijest u Njemačkoj bila toliko snažna, pred kojom se izgubila snaga i ovoga drakonskoga zakona.

Mi se opravdano nadamo, da ovaj zakonski nacrt »Narodna Skupština« ne će prihvatiti, jer je nepravedan i reakcijonaran. Kao svećenici ne ćemo se baviti u našoj službi ni »politikom« ni »partijskim poslovima«, jer tu ovom bavljenju mjesta nema. Ali, ako budemo i u crkvi zagovarali Božju i Isukrstovu vlast na naše društvo; ako se budemo borili za vjerski odgoj naše mladeži; ako budemo energično ustajali protiv slobodne ljubavi i građanskog braka; ako se budemo zalagali za mirni odnošaj Crkve i države, tada neka svak znade, da ovo nije tjeranje nikakve politike ni partajstva, nego da je to naša apoštolska dužnost. Sve ono što će svećenstvo u ovom pogledu pretrpjeti i kazna i novčanih globa do izvojštenja kršćanske i građanske slobode, to će biti u pravom interesu i našega naroda i naše države.

Vrijeđaju nas oni, koji hoće da nas katolike kaznenim zakonima nauče poštivanju naše države i našega naroda. Mi ovu pouku najsvečanije od sebe odbijamo. Djeca smo i našega naroda i podanici naše države i mi ovo dvoje ljubimo; ali mi ljubimo vjeru i kršćanski moral i znamo, da je u ovome spas i veličina naše Domovine. Liberalizam i nemoral je ruše. Mi ćemo se ustrajno — ne pazeći na nikakve žrtve — boriti za pravu slobodu Vjere i Domovine.

Ovu nepravdu uviđaju i ugledni srpski pravnici kao na primjer Slobodan Jovanović. Ako to danas pravoslavno svećenstvo i ne uviđa, kasnije će uvidjeti, da se i ono mora rame uz rame boriti sa katoličkim svećenstvom protiv težnja bezvjerske politike, koja hoće da skuči našu kršćansku i apostolsku slobodu. — Ovakovim duhom u obrani slobode savjesti i građanske ravnopravnosti treba da budu zadahnuti svi pravedni i pošteni državljani, a osobito vjernici, ma koje oni vjere bili. — Bože daj, da do ovog zajedničkoga rada čim prije dođe! **Dr. Brkašev.**

Boljševički juriš na nebo. — (Le bolchevisme »à l'assaut du ciel«.) — Naš je list u više navrataka pisao o boljševičkom bezboštvu i o okrutnostima, koja su počinili protiv svećenstva i crkve u Rusiji. U njoj je pogubljeno preko 9000 tisuća pravoslavnih svećenika, između kojih i 30 crkvenih dostojanstvenika. God. 1925. bilo je podvrgnuto najraznovrsnijim mukama i fizičkim i moralnim 65 nadbiskupa sa svojim klerom. Ako je patrijarha Tihon radi obzira pred čitavim svijetom i izbjegao okrutnoj smrti, nije izbjegao petrogradski metropolit Benjamin, makar da je sovjetskoj vladi izručio sve crkvene dragocjenosti. Nadbiskupu Platonu odrezali su nos i onda ga tekar pogubili. Slično su se bacili i na njegovu pratnju.

Ova su progonstva tekar onda razumljiva, ako se uzme u obzir ono što vođe ruskih komunista misle o vjeri.

Lenjin kaže o Bogu: »Svako božanstvo, ma koje ono bilo, u sebi je laž. Vjera poživinčuje i narode i radništvo. Svaka vjerska ideja nečuvena je sramota i kuga koju treba svim sredstvima pobijati.« — Ministar prosvjete Lunačarski ovako se izjavljuje o kršćanstvu: »Mi mrzimo i kršćanstvo i kršćane. Najbolji kršćani naši su najljući neprijatelji. Oni propovijedaju bratsku ljubav i milosrđe, što se diametralno protivi našim načelima. Bratska je ljubav brana u posvemašnjem prevratu. S toga, neka je smrt bratskoj ljubavi! Nama jedino mržnja treba! Moramo da se naučimo mrziti, jer jedino po mržnji svijet ćemo osvojiti.«

Kada su ovaki ljudi uz pomoć židovstva i framasonerije došli na vlast, onda su sva zločinstva i krvoprolića razumljiva.

Oni su dakako i u samoj crkvi našli izdajica. Pomoću otpalih svećenika komunisti u Rusiji osnovali su tako zvanu »Crvenu, živu crkvu, koja je zloglasnog Lenjina proglasila svojim prvim i najvećim svecem. I biskupi ovakove crkve ne žacaju se pisati bezbožne i antisocijalne stvari, kao što je ona bivšeg biskupa Montgomery Brown: »Poterajte bogove s nebesa, kapitaliste sa zemlje i pripravite put komunističnom carstvu na zemlji!«

Bog je spor ali dostižan. Vjera i bratska ljubav bit će jedini liječnici izopačenog čovječanstva!

Nazor dra. A. Tresića-Pavičića o spoju duše i tijela. — (Une singulière hypothèse proposée par M. le Dr. A. Tresić-Pavičić sur l'union de l'âme et du corps humain). — Dr. A. Tresić-Pavačić je eklektik-filozof. U pitanju slobodne volje zanosi se za stojičkom naukom. O spoju duše i tijela izmišlja novu pretpostavku u raspravi, koju je čitao na četvrtomu sastanku psihologâ u Parizu, 23. VIII. 1900, a štampao u sarajevskomu »Školskomu vijesniku« iste godine. On misli, da duša preostoji, i ne umire sa tijelom: »Iz tih pokušaja, veli on (Nova hipoteza o mogućnosti odnošaja između duše i tijela. Sarajevo 1900, str. 7.), izbilo je na javu takvih stvari, po kojima bismo morali vjerovati ne samo, da duša živi poslije rastanka s tijelom, nego da je živjela i prije nego što se utjelovila, pače u Pitagorinu nauku o metempsihozi, i u mogućnost posvemašnje eksterioracije našega jastva, ili eteričnog tijela, kako ga taj znanstvenik naziva«. Njegov nazor o spoju duše i tijela jest eklektičan. Hoće da združi Platonov nazor o preopstojnosti duše sa novom Baraducovom teorijom o životnomu fluidu, spiritističnim astralnim tijelom ili platonskim somatoidom i metempsihozom Pitagorovom. »Plato govori, piše dr. T. P. [Kritičko razmatranje Leibnizovog determinizma. Sarajevo 1897., str. 31], o nekakovom biću, koje je posve slično tijelu, koje ga ispunjava i proniče i koje se od tijela poslije smrti odijeli i nadalje o sebi živi, te ga zove somatoidom (somatoeides). Stojici misle, da duša poslije smrti još neko vrijeme lepršа po zraku i u krilu majke prirode. U Osijanovim pjesmama vidi se, da su stari Kaledonci i možda svi Kelti vjerovali nešto slično stojičkoj nauci. Ova teorija dakle nije samo nevjerojatna maštanija, kad toliki pametni i veliki filozofi o njoj govore, i kada nalazi podlogu u uvjerenju svih naroda«.

Dr. T. P. tumači spoj duše i tijela preko eteričnoga ili astralnoga tijela ili somatoida. »Mnogo je lakše, veli on [Krit. razmatranje, str. 32], protumačiti ovu pojavu astralnim tijelom, ili somatoidom. Jer astralno tijelo, budući posve druge naravi od fizičkoga tijela, ne može biti odsječeno nožem, te nadalje postoji njegov dio u prostoru odsječenoga uda

Kakova je posebna narav, svojstva, kakvoće, djelatnost i svrha Platonova somatoida, Baraducova životnoga fluida i astralnoga tijela spiritistâ, koje sve dr. T. P. spaja ujedno, potanje ne označuje. Paće govori, da isti ne zna: »Za tu istu svrhu spomenusmo, nastavlja on [Krit. razmatranje, str. 34), Platonov somatoid, Baraducov životni fluid i astralno tijelo spiritistâ. Svi ti pojmovi možda nijesu nego prva te ista stepenica u interpolaciji između razuma i tijela, a možda je vitalni fluid jedna, a astralno tijelo ili somatoid druga. To je polje tako neispitano, da ne možemo ništa stalno ustvrditi, ali će možda s vremenom empirična psihologija štošta razjasniti«.

Svakako priznaje, da ih u čovjeku ima više: »Ja držim [n. mj.], da razni somatoidi, koji su jedan s drugim spojeni, te prvu stepenicu čini tijelo, a zadnju razum, služe svi skupa razumu i sačinjavaju osobu, ili

ono, što zovemo naše »ja«. Možda ovi razni somatoidi služe za razne funkcije našega ja, te je jedan organ pamćenja, drugi čuvstvovanja, treći nagona ili instinkta i t. d.« Dr. T. P. ovdje pobrkava pojam čisto duhovnoga sa tjelesnim. Prema njegovomu pojimanju somatoidi su životni fluid ili astralno tijelo. Naše «ja« je čisto duhovno i bez dijelovâ. Kako ono, što je u sebi tvarno i djeljivo, može biti istodobno ili postepeno postati duhovno i nedjeljivo? Ovo je, što ja ne mogu nikako pojmiti ni razumjeti. Između tvarnoga i čisto duhovnoga, što je u našemu slučaju naše nepromjenljivo i nepropadljivo »ja», stoji nepremostiv jaz i pukotina, koju ne može nikako zalijepiti životni fluid, astralno tijelo ili somatoid g. dra T. P. Spoj duše i tijela ne može se protumačiti preko somatoida, životnoga fluida ili astralnoga tijela. Duša je oblik (forma) ljudskoga tijela. Ona daje neposredno tijelu vegetalni sensitivni i intelektualni život. Ona daje čovjeku, da živi, osjeća i misli. Ona je u svakomu čovjeku samo jedna, netvarna, nerazdjeljiva, duhovna i besmrtna. Nju Bog stvara, kada se začne čovjek. Ona ne preopstoji. Ona je supstancijalno spojena sa tijelom. Nakon rastave od tijela ona vječno živi. Ima svoj početak, ali nema svršetka. Ne može se pokvariti, jer je duhovna. Prema svojoj zasluzi bit će vječno nagrađena ili vječno pedipsana bez preseljivanja iz jednoga tijela u drugo.

Somatoidi ne mogu sačinjavati osobu, jer su oni neka vrst eteričnoga ili astralnoga tijela. Osoba je individualna supstancija snabdjevena razumom i svojega prava. Ona ne pripada drugomu. Spoj raznih somatoidâ ne može nikako sačinjavati ljudsko »ja«. Čovječje »ja« tvori u pojedincu duhovni, nerazdjeljivi i netvarni princip — duša, koja živi, radi, osjeća, ćuti, misli i hoće u čovjeku preko svojih moćiju i tjelesnih organâ, a ne preko somatoidâ.

Dr. T. P. [Krit. razmatranje, str. 35] dijeli čitavu hierarhiju somatoidâ »finije naravi, od kojih najfiniji i najuzvišeniji najsrodniji razumu spaja razum s onim, što dolazi ispod njega, onda razum predaje svoje odluke ovomu, a ovaj treći četvrtom i t. d., dok te odluke ne prijeđu u fizično, vidljivo tijelo, te ovrše kretnju ili čin, koji razum hoće«. Iskustvena psihologija dosada nije spoznala ovu seriju takovih bićâ, da opstoje u čovjeku. Po pomnomu opažanju i skrupoloznoj analizi raznih vegetativnih, psihičnih i intelektualnih činâ u čovjeku zaključujemo, da u njemu ima jedan duhovni princip nerazdjeljivoga »ja«, duševne moći: pamet, razum i volja; mašta, predodžbena moć i afekti; tjelesni organi i osjeti, preko kojih duša radi i djeluje. Pored toga da ima kojekakvih somatoidâ finije i lošije naravi nepristrana i ozbiljna psihologija i znanstvena biologija to ne dokazuju, osobito kada se uzme u obzir što dr. T. P. [Krit. razmatranje, str. 36] o njihovomu broju govori: »No još ostaje čitav neodređeni i nama nepoznati broj somatoidâ, spojenih s razumom. Najniži i najnesavršniji od njih mora da bude onaj somatoid, koji slijedi iza materijalnoga tijela, a to je možda Baraducov životni fluid, ili astralno tijelo spiritista«.

Dr. T. P. ne donosi nikakvih psiholoških dokazâ, da utvrdi svoju eklektičnu hipotezu o spoju duše i tijela preko somatoidâ. Užasna bol,

koju čovjek ćutu, kada se dijeli njegov duh od tijela [Krit. razmatranje, str. 36], kaže dr. T. P., da je znak, da ima astralno tijelo, koje mu te boli prouzrokuje, jer razum posve raznorodne naravi s tijelom ne može takove boli proizvesti. Na ovo se ima primjetiti, da je supstancijalni spoj između duše i tijela. Čovječja je duša određena, da opstoji u ljudskomu tijelu. Ona nije naprosto »zakopana u ljusku ljudskoga tijela«, kako dr. T. P. [Nova hipoteza, str. 12] misli. Ona je oblik tijela. Sa tijelom supstancijalno združena tvori potpunu supstanciju. Kada se dijeli od tijela, prirodno je, da ćuti više manje teške boli i trpi užasne muke. U tijelu ona nije utamničena, niti ima moralni, nego supstancijalni spoj, stoga čovjek i osjeća boli, kada se ona dijeli od njegovoga tijeal.

Dr. T. P. [Nova hipoteza, str. 12] kaže, da mi ne možemo zamisliti našega početka, ni pojmiti našega konca. Ako Bog stvara dušu, kada se začne čovjek, onda mi znamo za naš početak. Pošto je čovječja duša netvarna, duhovna i bez dijelovâ, odatle slijedi, da je besmrtna i vječna.

Nazor dra T. P. o spoju duše i tijela protivi se kreacijonističnomu pojmu kršćanske filozofije. On naliči nekom idealističnom, gnostičnom nazoru, koji nema nikakve znanstvene i ozbiljne podloge na znanstvenomu polju psihologije i biologije. **Dr. fra Juraj Božiković.**

Narodna država i katolička Crkva. — (L'Etat national et l'Eglise internationale catholique.) — Rimska je Crkva internacionalna, njezin poglavar stanuje u inozemstvu. Protivi se snazi i nezavisnosti narodne države da dopusti ovakoj tuđoj vlasti ikakovo miješanje u svoje nutarnje poslove. — Ovo je obični poklik nacionalista.

— Rimska je Crkva internacionalna. Pa Krstova Crkva i ne smije da bude nego internacionalna, t. j. jedna za sve narode, za sve države. Vjera koja bi se ograničila na jedan narod i jednu zemlju, nije više prava religija, ona naime uzvišena duhovna ustanova, koja širi mir i slogu, ljubav i bratstvo između sve djece božje. Nije više, velim, prava religija nego robinjica države, prosto sredstvo za egoistične interese jednog naroda, za interese dinastijâ, interese političkih stranaka. Ako igda, to nam je u današnjem međunarodnom kaosu i bratskoj mržnji potrebna jedna usve i posve nezavisna, nadnarodna, naddržavna duhovna ustanova, kao što je kat. Crkva. Za vrijeme rata mnogi su mislili da je ovoj ustanovi odzvonilo, da će se unaprijed narodi urediti, mir i sreću postignuti mimo, pače i protiv preživjele i nesposobne katoličke Crkve. Je li se to ispunilo? Mislioci raznih krajeva i raznih kulturnih nazora osjećaju potrebu jake duhovne vlasti, priznaju moć kat. Crkve, u njoj vide nosioca duhovnih sila, koje su jedine kadre da bolesno čovječanstvo liječe i rastrgnute spone između narodâ i klasâ učvrste. I zaista, vidjesmo kako se prijestolja ruše, mijenjaju granice, padaju carstva — a u životu ostaje carstvo koje granica nema, stoji čvrsto prijestolje, koje se ne oslanja na bodeže i topove, već na Krstovoj riječi: Ti si Petar, i na toj stijeni sazidat ću Crkvu moju. Neka se svak zamisli u ovu činjenicu: progone Crkvu, otimlju njezinu imovinu, uskraćuju joj svaku državnu zaštitu, ogoljenu i izmrcvarenu predaju

ruglu i preziru. A Crkva? Crkva izdržaje progonstvo, poslije svega diže se jača, živi i radi pomlađena, njezini su progonitelji napokon usilovani da, ako ne uvijek riječju a ono svakako djelom priznadu, da su pobijeđeni. Eno nam Njemačke za Bismarckova Kulturkampfa, eno Francuske za Waldeckova i Combesova progonstva, eno Portugalske za nasilne i nečovječne rastave (g. 1910.) i tako redom u novijoj i starijoj povijesti. Crkva je sveopća i trajna ustanova. Dok se oko nje sve mijenja, Crkva u svojoj nauci, u svom moralnom zakonu ostaje ista. Moramo priznati da je ona kao nepomični svjetionik na uzburkanome moru. Ne poznaje nacionalističkih ograda, već ljubavlju i majčinom brigom obuhvaća bez razlike Grka i barbara, sve one koje je Krst otkupio. Ona je, dà, uvijek ista, ali nè ukočenuta; ona je stara, pače od svih ustanova najstarija, ali uvijek suvremena.

— Neka je kršćanska religija **jedna,** jedna u podjednakome učenju Krstova nauka, u jednakim tajnama, u jednom sv. Duhu koji djeluje u pojedinim nacionalnim crkvama, jedna u jednoj nevidljivoj glavi Isusa Krsta (Drag. Dimitrijević, Almanah Udruženja pravnika, Beograd 1920., str. 224), ali što će centralistično uređenje, zašto da se Papa tuđin miješa u nutarnje poslove država? Ne može li se opća kršćanska zajednica organizirati u svakoj državi u pojedine nacionalne crkve?

— Povijest uči da je za jedinstvo Krstove ustanove potrebno i nešto drugo, potrebna je naime i jedinstvena uprava, potreban je **vidljivi** čuvar nuka i glavar uprave, jer kad bi u pojedinim crkvama i ostao neokaljan Krstov nauk, takova kršćanska zajednica bez upravnog središta bila bi tijelo bez glave, stablo bez soka i životne plodnosti. Neka i jedna druga crkva pokaže onu radinost na prosvjetnome polju, brojnost karitativnih ustanova, misionarski žar i ekspanzivnost, žilavost u obrani moralnih načela, kao što ih pokazuje kat. Crkva.

— Ali kozmopolitizam Crkve — prigovorit će nacionalisti — otupljuje narodni značaj države i sprečava njezin samostalni razvoj. — Uzaludna bojazan! Što škodi katoličanstvo državnoj nezavisnosti Španjolske i Francuske, što malašne i napredne Belgije, što po vjerama razdijeljene Holandije, Njemačke, Engleske, Sjeverne Amerike? Zar duboka odanost katolika k Crkvi i Sv. Ocu Papi i u čemu krnji njegov narodni osjećaj? Zar katolici, podanici spomenutih država, i malo zaostaju u nacionalnome radu za drugim državljanima? Osvrnimo se na najnoviju povijest, povijest za svjetskog rata i ovo devet godina poslije rata, što nam kazuje? U svim državama katolici su jedan od najsolidnijih i najpouzdanijih čimbenika. U nekima, pa i ondje gdje ne tvore većine (Njemačka), u najtežim časovima katolicima je predano krmilo državne uprave. Katolička vjera ne raznarođuje dakle dušu, nego učvršćuje i oplemenjuje narodni osjećaj. — Protiv činjenica uzaludno je svako umovanje. **F. K. E.**

Porast kat. redovnika u Njemačkoj. — (Prospérité des Ordres religieux en Allemagne.) — U Njemačkoj broj samostana i redovnika znatno raste u godinama poslije rata. Prema podacima u »Das Kirchliche Handbuch« (god. 1926.) samostana je bilo g. 1922. tek 486,

a u njima redovnika 8697, dočim danas ih je 9724 u 520 manastira. Evo konkretne brojke za neke redove: Benediktinaca zavjetovanih 1475 i novaka 259; franjevaca zavjetovanih 1583 i novaka 65; isusovaca 288; dominikovaca 178; kapucina 792 i novaka 54; salezijanaca 117 i 44 novaka; redovnika Božje Riječi zavjetovanih 487 i novaka 109; redemptorista 373 zavjetov. i novaka 31.

Ženskih kongregacija je jednako velik broj, a posvećuju se svim mogućim duhovnim i tjelesnim potrebama čovječanstva.

Osvrt na pisanje dr. Kršnjavija i dr. Mandića o dolasku Sv. Frane na naše strane. — Quelques remarques sur la demeure de S. François dans les villes et les ports de la Sclavonie [Dalmatie et Croatie] à l'occasion de son voyage pour Terre Sainte. Voir Nova Revija V. pp. 223 sgq. et N. Rev. VII. VII. (1927) pp. 74—75).[1]) — Ako sam dobro razumio ono, što mi je pročitano iz »Nove Revije« (br. 1. 1927.), u crtici blagopokojnog Dr. Isa Kršnjavog: »Boravak Sv. Frane u Zagrebu« kao i ono iz njegova romana »Božji sirotan«, izgleda, kao da je sv. Frano, godine 1212., na polasku u Svetu Zemlju, otputovao iz Sklavonije, a to baš iz Bakra.

Ja ne znam, da li je to historijski oprobano, pa pogledom na to nastaju pitanja:

1. Kako se je sv. Frano našao u Zagrebu?
2. Možda je sv. Frano htio poći pješke na Istok?
3. Dakle nije otputovao iz Ascoli?

Pretpostavka, da je sv. Frano krenuo za Svetu Zemlju iz Bakra, ne može ni u čemu da posluži, jer se je do danas govorilo — a i povjesničari su tvrdili — da je kao mjesto polaska sv. Frane jedna luka iz Marche Anconitane (Ascoli—Ancona). Dapače su spominjali i prošnju hrane, pa još dolazak sv. Frane i njegovih pratioca na lađu, koja ih je imala ukrcati i odvesti na Istok. I Dr. Mandić pristaje uz mnijenje, da je polazna tačka sv. Frane Ancona, no ipak, nije jasan u označenju mjesta, kada je lađu sv. Frane zahvatila oluja. A pošto nije »označeno mjesto«, to je onda i ono njegovo našašće iz »Vitae Versificata« od 200 leucas-suvišno.

U mojoj opasci Dr. Mandiću[2]) naveo sam 300. leucas kao udaljenost iz Ancone do Splita. Imam ispraviti, da spomenuta daljina odgovara tačnije 217. leucas.

Svakako i prva i druga mjera udaljenosti ne isključuju mogućnost, da lađa sv. Frane nije bila u dogledu mora prema Splitu, ali — pošto

---

[1]) Donosimo ovaj Osvrt našeg vrijednog i poznatog historika, koji — iako je vrlo oslabio u očinjem vidu — ipak preko lektora i danas marno prati sve što se veže na domaću i franciskansku povijest. — Ured.

[2]) Pisac je naime ovog člančića već 20. I. ov. g. upravio bio jedno dulje pismo Dru O. Mandiću u pitanju boravka sv. Frane u dalmatinskim lukama.

ih je oluja uhvatila na visokome moru, to se lađa nikako nije mogla da uhvati Splita, nego nošena od protivnih vjetrova, morala je uzeti drugi smjer, da doplovi do naše obale.

Što se pak tiče episodija Dr. Kršnjavog o pristajanju sv. Franje u Bakar, Šušak i t. d., to bi se imalo odnositi na dva kasnija putovanja našega Sveca u Svetu Zemlju, a ne na ono prvo, pošto je za prvo putovanje po historicima odredjeno i mjesto i vrijeme pri polasku i povratku.

Gornje navedeno od Dr. Kršnjavog, pa i ono naglasivanje od 200. leucas Dr. Mandića, jesu više nagađanja i predomišljanja, ali bez ikoje dokazne vrijednosti.

Ma koliko god mi ljubili svoju domovinu i htjeli joj sve što je dobra da priuštimo, to ipak ne smijemo poricati i pobijati izjave savremenih pisaca, ako zato nemamo izvornih dokumenata.

I ja sam ljubitelj povjesti Sklavonije, Ilirika, Jugoslavije, pa znam, da kolikogod sam učio i proučavao našu povijest, (ispovijedam moje neznanje) no nijesam nikada nigdje naišao na episodij, da je sv. Frano, polazeći u Svetu Zemlju god. 1212, otputovao iz jedne naše luke.

Kada bismo o ovome imali jasnijih dokaza i izvornih dokumenata, bila bi za nas jedna lijepa dobit, jer bismo time mogli, da slobodno opovrgnemo razloženja prvih historičara — biografa našega sv. Patrijarke.

Što se pak odnosi na pristanak sv. Frane u Zadar, ne bi baš trebalo puno govora, pošto je poznato, da se je u srednjem vijeku putovalo jedrenjačama, koje su često morale da se bore s raznim nevremenima, zaprekama nepovoljnih vjetrova i valovljim bijesom.

Današnja putovanja po moru jesu drukčija, pošto taj posao vrše parobrodi. Sasvim tim takodjer je poznato, da i parobrodi nerijetko nailaze na velike zapreke sa elementima mora i atmosfere. Navodim ove slučajeve, koje sam ja doživio: parobrod »Baron Gautsch« (veliki parobrod brze pruge) ploveći iz Zadra za Pulj imao je zakašnjenja dva sata. Drugi put, kada sam putovao iz Zadra za Rijeku, zakasnili smo sedam sati, a to je baš vrijeme, što treba pri redovitom putovanju. Treći put polazeći iz Zadra za Jelsu (Hvar) zakasnili smo, ništa manje, nego petnaest sati! Ako dakle, sa današnjim vrlo udobnim parobrodima, putovanje može, radi oluja na moru, da se toliko ospori, što se ima tek zaključiti o onim slabim jedrenjačama iz doba sv. Frane, a u sličnim prilikama?

Ostaje još, da se osvrnem na opskrbu živeža za ekvipažu lađe sv. Frane. Posve je naravno, da će svatko tko misli na duže putovanje (kažem za »ona« vremena), a nema nego malo hrane, pristati u najbliže mjesto e da tu dobavi onu količinu, što mu na dalji put treba. Ovako je baš učinio i sv. Frano sa onom lađom. Dapače mislim, da neću pogriješiti, ako rečem i ovo: da je naime sv. Frano na sva tri svoja putovanja za Istok upotrebio za opskrbu hrane istu metodu. Pa — i da nije bilo slučaja od »venti contrarii«, te — recimo — da sv. Frano nije ni imao namjeru da stupi na dalmatinsko tlo, to bi u neku ruku bio

prisiljen da dođe na našu obalu, jer bi mornari lađe i sami doplovili u najzgodniju luku, a to radi potrebne zalihe hrane i počinka.

O. Benvenut Rode o. f. m. — Kotor.

Drugi međunarodni kongres bizantologa u Beogradu od 11—16. IV. 1927. — II.e congrés international de byzantologues à Belgrade. — U novije se vrijeme mnogo učenjaka zanima proučavanjem bizantinske kulture te historije crkvene i svjetovne. Tome je jaki poticaj dao zadnjih decenija prošlog vijeka katolički svećenik Krumbacher, profesor u Münchenu. Danas se nalaze specijalne katedre na mnogim sveučilištima. U nas imadu takove katedre u Beogradu i Skoplju, a u Zagrebu ima specijalna katedra za istočnu teologiju.

Rumunjski učenjak g. N. Jorga uznastojao je, da se održe međunarodni kongresi bizantologa i da zajedničkim silama učenjaci sviju narodnosti prouče silno polje bizantinologije. Prvi takav kongres održao se je u Bukareštu u aprilu 1924. Predavanja održana na tom kongresu izdala je Rumunjska Akademija.

Drugi se je kongres održao u Beogradu. Kongres je bio zaista internacionalan i brojem članova i brojem zastupanih narodnosti. Naša vlada i naučenjaci učinili su sve, da kongres ispane što svečanije. Otvor je bio veoma svečan. U velikoj dvorani Novog Univerziteta u prisustvu N. V. Kralja, vlade, nadbiskupa Rodića, patrijarhe Dimitrija i diplomatskog kora otvorio je kongres predsjednik pripravnog odbora dr. J. Radonjić. Poslije njegova govora slijedili su pozdravni govori učenjaka i delegata iz raznih država. Prvi je dobio riječ Mgr. D'Herbigny, predsjednik Papinskog Instituta za proučavanje istočnog pitanja. Njegov je govor učinio izvanredan dojam na prisutne. Beogradske su ga novine smatrale delegatom Sv. Stolice. Ali on je bio zastupnik Orientalnog Instituta, a samo je od sv. Oca donio pozdrav kongresu, narodu Srba, Hrvata i Slovenaca i N. V. Kralju. Mgr. D'Herbigny čita hrvatske knjige, pa je na koncu svog na francuskom jeziku pozdravnog govora usklikuo naški: »Živjeli!« Za Mgr. D'Herbigny-jem slijedili su ostali govornici.

Poslije svečanog otvora bila je dioba rada na kongresu. Učenjaci su se podijelili u 6 sekcija: prva za bizantinsku filologiju, druga za svjetovnu povijest Bizanta, treća za povijest bizantinske crkve, četvrta za bizantinsku arheologiju, peta za odnošaje Bizanta sa sjevernim susjedima sa arheološke te jezične i historijske strane, šesta za odnošaje Bizanta i Zapada.

Kongres je radio u sekcijama i u plenarnim sjednicama. Predavanja su u sekcijama bila većinom strogo stručna. Predavanja u plenarnim sjednicama bila su općenitije naravi, a držali su ih veći auktoriteti na znanstvenom polju. U sve je bilo preko stotinu predavanja. Održavana su na francuskom, njemačkom i ruskom jeziku. Sva će predavanja izdati Srpska Akademija u posebnj knjizi. Da spomenemo samo neka predavanja.

*

Predsjednik je izvršnog odbora dr. J. Radonjić u svome otvornom govoru previše naglasio suprotnost i otuđenost između Rima i Bizanta. Zgodan mu je odgovor predavanje bivšeg profesora na Orientalnom Institutu, P. Martina Jugie-a. On je govorio o jednom Grku, koji je mnogo latinskih djela preveo na grčki. Proučavanje ovih djela dovelo ga je do obraćaja na katolicizam. To je bio Demetrius Cydonius (+ 1400). Bio je tajnik cara Ivana Kantakuzena, a pratio je Ivana V. Paleologa, kad je ovaj učinio abjuru u Rimu 1369. Demetrije prevađa na grčki neka djela sv. Augustina, sv. Anselma, a posebno djela sv. Tome Akvinskoga. Preko Demetrija skolastična teologija i filozofija vrši veliki upliv na bizantinsku teologiju XIV. i XV. vijeka.

Profesor arheologije na Orientalnom Institutu u Rimu De Jerphanion usporedio je primitivnu kršćansku umjetnost u slikarstvu sa bizantinskom umjetnosti. Predavanje je bilo od velikog značenja za arheologiju.

Prof. Šišić htio je dokazati, da je Dalmacija stala u IX. vijeku pod carigradskim patrijarhom više od 16 godina. Protivio mu se je prof. Novak držeći se teze Račkoga. Od Dalmatinaca predavali su direktor splitskog muzeja g. Abramić i dr. Karaman.

U filološkoj sekciji palo je malo čudnovatih tvrdnja. Jedan je predavao o biseru u bizantinskoj umjetnosti. Iznosi povijest bisera tvrdeći, da stari Hebreji nisu znali za biser. Prvi je Aleksandar Veliki upoznao ondašnji kulturni svijet s biserom. Jer se u Jeremijinu Plaču i knjizi Job upotrebljava riječ biser, to su ove knjige — tvrdi taj bizantinolog — napisane u doba Aleksandra Velikoga.

Drugi je predavač govorio o vezi modernog, bizantinskog i evandeoskog grčkog jezika. Veli, jer ove dobro ne poznajemo, da su svi prevodi sv. Pisma, ma u kojem jeziku, pogrješni, pa da ih treba popraviti.

*

Prvi predavač u plenarnim sjednicama bio je Mgr. D'Herbigny. Njegovo predavanje nije bilo u programu. Ali kad je u pozdravnom govoru spomenuo nešto o srpskom križu u sakristiji sv. Petra, beogradski profesori su ga zamolili, da održi o tome predavanje i dali su mu prvo mjesto. Predavanje se je kretalo oko tri točke, a u stvari je dokazivalo, da naš predsjednik financijskog odbora dr. Radonjić može govoriti o financij. stvarima i o politici, al da bi trebalo da bolje prouči religiozne odnošaje istočne i zapadne crkve, ako će o tome, da znanstveno govori. Dr. Radonjić je hvalio bizantinsku crkvu: »Protivno rimskoj crkvi, koja je latinski jezik oglašila kao isključivo jezik crkve, vizantijsko carstvo umelo je mlade varvarske narode da predobije za hrišćanstvo slobodnom upotrebom narodnog jezika u crkvi. Tako su nas onda slovenski apostoli, solunski Grci, Ćiril i Metodije slovenskim pismom i prevodom crkvenih knjiga, doveli u tesan odnošaj i sa pravoslavnom crkvom i bizantijskom kulturom uopšte«.

U prvom dijelu iznosi Mgr. D'Herbigny dokumente, kako je bio živ saobraćaj između Rima i Bizanta, koliko je bilo grčkih manastira u Rimu i kako je baš Beograd bio glavna spona i važno raskršće takova

saobraćaja. U trećoj točki opisuje srpski križ, koji se nalazi u sakristiji sv. Petra, koji je mnogo važniji od druga dva srpska spomenika, koji se tu nalaze: slike zvane »Konstantinova« i slike sv. Veronike. Svi su ovi spomenici dokazom, da su bile uske veze između srednjevjekovne Srbije i Sv. Stolice. Mgr. D'Herbigny misli, da je križ iz 12. ili 13. vijeka, a da ga je darovao crkvi sv. Petra Stjepan Nemanja. U drugoj točki pozabavio se boravkom sv. Ćirila i Metodija u Rimu: s kolikom ih je časti sv. Otac primio, s kakvom svečanosti je odobrila staroslovenski jezik u službi Božjoj ona Crkva, za koju kaže dr. Radonjić, da je njezin jezik isključivo latinski. Sv. Ćiril i Metodije su privezali Slavene, kojima su navješćivali rječ Božju, uz katoličku, a ne uz pravoslavnu crkvu. U središtu katoličke Crkve s papinskim počastima bio je pokopan sv. Ćiril.

*

Sve su beogradske novine uvelike hvalile nastup Mgr. D'Herbigny-ja, posebno njegovo predavanje. — »Politika« je donijela njegovu fotografiju. — »Vreme« veli, da je D'Herbigny »jedan od izvanrednih govornika, čiji retorički dar daje jednu naročitu privlačivost predavanju«. Mgr. D'Herbigny je na svakom koraku dobio prve počasti: prvi je pozdravio kongres, prvi je održao predavanje na plenarnoj sjednici, a zadnjoj je predsjedao. Isticali su se suviše na ovome kongresu Francuz Millet, Rumunj Jorga, Nijemac Heisenberg, Rus Taranovski i t. d.

Na zaključnoj sjednici primljeno je više rezolucija, kao n. pr. da se prikuplja juridički materijal u bizantinskoj literaturi, da se pripreme naučna izdanja bizantinskih filozofa, da se izda opći riječnik bizantinsko-grčkog jezika i t. d. Na predlog grčke delegacije treći će se kongres bizantologa održati u Ateni 1930, a na predlog Bugara Ivanova četvrti u Sofiji 1933.

Njemački pastor Karlo Stumpf brani crkveni latinski jezik. — (Un pasteur protestant défend la langue liturgique de l'Eglise catholique.) — I kod nas se vodi borba protiv latinskog jezika u bogoštovlju. Hrvatski starokatolici idu predaleko, kada traže u svim liturgičnim činima samo živi hrvatski jezik. O službenom crkvenom jeziku piše u njemačkom časopisu »Hochkirche« pastor Stumpf: „Vrlo je pametna misao, što su Pape uveli u bogoštovlje stari mrtvi jezik, poštivajući individualnost svakoga naroda, jer je on mnogo prikladniji nego li živi jezik.

Bezdvojbeno je velebna i veličanstvena latinska Misa, koja spaja Grönland s Ekvatorom, bijelu rasu sa drugim rasama raznobojnih ljudi, Latina s Nijemcima; u jednu riječ, sve narode svijeta u jedno kolo, u koliko su katolici.

Mi smo protestanti u našem bogoštovlju stranci, ako prijeđemo prag našega naroda i naše države. Latinski jezik ni kod nas se nije smio potpuno poništiti. Šteta je, koju se ne da popraviti, što je latinski jezik izbačen iz protestantske teologije."

On ističe i klasičnu ljepotu crkvenih latinskih hvalospjeva, najodlučnije odbijajući prigovor, da je latinsko bogoslužje štetno nacionalnom i patriotičkom čuvstvu. S punim pravom upire prstom na Poljake, koji su se oduvijek služili u crkvi latinskim jezikom a da se nikada nijesu iznevjerili svojoj narodnoj poljskoj ideji. Jednako vrijedi i za nas Hrvate-katolike, kojima latinski jezik nigda nije pravio poteškoća niti će ih igda praviti u zakonitoj obrani svojih opravdanih nacionalnih interesa. U svakom slučaju i vjerski i hrvatski interesi biti će bolje zaštićeni od nas Hrvata-katolika nego li od prevrtljivih današnjih pristaša dobro poznatog don Marka Kalođera.

K smrti biskupa ugarskoga dra. Otokara Prohaszke.) — (Un mot sur Mgr. Ot. Prohaska, grand évêque hongrois.) — Slavni biskup Otokar Prohaszka, koji nedavno naglo preminu, nije bio samo najslavnija ličnost nove Ugarske. Njegovo ime davno je prekoračilo uske granice vlastite domovine, a djela su mu prevedena na sve glavne svjetske jezike.

Rođen 1858. prvu izobrazbu dobi u Ugarskoj, a bogoslovne nauke u Germanikumu u Rima. Dvadeset i dvije godine bio je profesor na bogosloviji u Granu, zatim samo kratko docent na sveučilištu u Budimu, odakle je pošao na biskupsku stolicu u Stolni Biograd, gdje je vršio apostolsku službu sve do početka aprila do časa svoje smrti, koja ga zateče na propovijedaonici. On je svoju domovinu zatekao zaraženu josefinizmom i liberalizmom. Veliki je jaz bio između vjere te kulturnog i intelektualnog života Ugarske.

Njegovo prvo nastojanje bilo je vratiti vjeru u srca njoj otuđenih gradova i znanstvenih ljudi. Neumorno je radio perom i na propovijedaonici. Kao pisac i propovjednik može se uporediti s Bossuetom i Fenelonom. Njegova filosofska i teološka djela prožeta su idejom apologetskom: vjera se i znanost ne kose nego popunjaju. U tom su smjeru djela »Bog i svijet«, »Nebo i zemlja«, »Pobjedonosni svjetovni nazor«, »Kršćansko pokajanje i opraštanje grijeha«, »Razmatranja o Evanđelju«, »Moderni katolicizam« i t. d. Nema modernog socijalnog i vjerskog problema, kojim se on ne bi bavio i rješio ga snagom genija. Veleumi se pokažu ljudima i karakterima više u svojim pogreškama nego u sjajnim djelima. Crkva mu osudi dva djela kao nešto slobodnija, a on djetinjom pobožnošću uspe se na propovijedaonicu i sam pročita pred narodom osudu. Zaista dostojan nasljednik slavnog Fenelona.

Drugo njegovo polje rada bila je propovijedaonica. Na njoj je neumorno radio. Simpatična pojava te umne sposobnosti učiniše ga prvim ugarskim govornikom. Posvuda on drži propovijedi, duhovne vježbe, konference, govore na katoličkim skupštinama te bez obzira raspreda sva goruća pitanja današnjeg društva i socijalnog poretka. S ambona salazi i na socijalno polje: ustanovio je veliko sirotište, veliko imanje troši u karitativne svrhe, dapače je ustanovio neku vrstu socijalne kongregacije za socijalnu misiju.

Raspravljajući savremena socijalna pitanja nije mogao mimoići ni problem židovski, koji je tako znamenit u Ugarskoj. Nije antisemita,

ali ne želi, da mu Židovstvo zaguši domovinu. — O tom problemu reče god. 1920. ovo:

„Mi ne kudimo to što je Židovstvo dalo život ugarskoj trgovini; nama nije žao, da je Židovstvo iz ghetta izašlo; mi nemamo ništa protiv toga, što su Židovi, znajući za veliku važnost štampe, sa svojim se umom i radnom sposobnošću osobito bacili na tisak, niti mi držimo pogreškom, da su se pojedine njihove obitelji stopile u ugarsko društvo. Naš antisemitizam — ako o antisemitizmu može biti govora — okreće se protiv toga, što Židovstvo, mjesto da bude integralni dio ugarskog društva, dobiva nad njim premoć; što Židovstvo nije dio koji gravitira površini, nego priteže u dubinu. U toj činjenici krije se naš nacijonalni problem. Reakcija protiv ove činjenice nije nikakav antisemitizam nego možda samoobrana u Ugarskoj. Budući da kršćanski svijet jasno osjeća, da pod napadajima njihovim nazad uzmiče, da se događa proces očite dekristijanizacije: to pokret protiv tih pojava ne može se smatrati mržnjom ni progonstvom. Ja bih prezreo svaku onu ugarsku kulturu, koja ne bi jauknula, dok je nogama gnječe, dok joj krv vodne — koja ne bi V e t o zaviknula i rekla: Snagu, što je imam, upotrebit ću na svoju samoobranu. Bilo je narodâ, koji su mačem uništeni, bilo ih je koji su vojnički i trgovinski bili poništeni kao Kartaga i feničke kolonije, ali može biti i narodâ, koji izgube svoju dušu u simbiozi i saobraćaju s drugima. Tog zadnjeg se ja bojim za ugarsku kulturu. A jer se bojim, naglašujem ja pravo ugarskog naroda na obranu vlastite opstojnosti."

Veliki je biskup umrao kao što umiru velikani: propovijedajući. Ime će mu se još mnogo spominjati i izvan granica njegove domovine.

Fra Ante dr. Jadrijević.

»Akcija rimokatoličke crkve«. — (Un frère séparé sur l'action de l'Eglise cath. romaine. Attaque peu serieuse et peu loyale). — Pod ovim naslovom je g. Milan Trišić, pravoslavni sveštenik, napisao jedan članak u br. 12. Vesnika (Beograd, 10. aprila 1927). On tu spominje Sv. Godinu, hodočašća u Rim, Euharistični kongres u Čikagu, jubilarnu proslavu sv. Frane Asiskoga, ustanovu svetkovine Krista Kralja i t. d., ali mu se čini, da katol. Crkvu ne vode sv. motivi, već »da ona hoće baš da iskoristi poratne slabosti i neprilike u kojima se nalazi hrišćanski svet i pravoslavna istočna crkva, t. j. ne ide njena akcija na sreću čovečanstva i na slavu crkve hristove nego jedino na slavu i veličinu rimskoga pape i rimokatolicizma. A takova akcija sama po sebi, već unapred osuđena je ne samo na neuspjeh nego i na osudu«.

Ja ne ću da budem prorokom poput g. paroha iz Glavine kod Imotskoga, već s katol. Crkvom ostavljam uspjeh njena rada oko religijozno-moralnog pridignuća današnjeg naraštaja u rukama Providnosti Božje. Ne ću se osvrtati ni na svu onu žuč, koja kipi iz cijelog članka na sv. Oca i katoličanstvo, već ću samo da pretresem neke od onih argumenata, s kojima je pisac svoju osudu potkrijepio.

* * *

G. Trišić smatra se već stoga ovlaštenim podmetati katol. Crkvi onako nelijepe motive, jer on drukčije ne može protumačiti »onu b o r b u p r o t i v r i m o k a t o l i c i z m a u M e k s i k u . . .« Kako se nije sjetio, da protu-religijozna borba u Meksiku nije već kopija one u Rusiji? i da bi se netko mogao upitati: zašto se boljševici bore i progone pravoslavnu Crkvu u Rusiji? Kad bi se služio argumentacijom g. paroha, došao bi do zaključka: eto zato jer su sovjeti došli do uvjerenja, da pravosl. Crkvu u njenu radu nije vodila slava Božja i dobro ruskog naroda, već neki drugi nečisti motivi. Je li bilo tomu tako, ja neznam, ali po Trišićevoj argumentaciji tako izgleda. Dapače on će svojom argumentacijom teško shvatit i onu borbu, koju je rimsko carstvo 300 godina vodilo protiv Crkve na početku kršćanstva, ako ne podmetne Apostolima i njihovim slijedbenicima, pak i istom Kristu Spasitelju nečiste motive.

* * *

No ovo su tuđe i daleke stvari, a g. paroh kao budni stražar svoje crkve ima oko i na ono, što se oko njega događa: »Po izvesnim znacima«, veli, »nama se čini, da rimokatolička crkva sve svoje snage koncentriše baš p r o t i v i s t o č n o - p r a v o s l a v n e, c r k v e, a u prvom redu protiv našeg slavenskog pravoslavlja« itd. A zašto? jer rimska kurija smatra »istočno pravoslavlje, usled sadašnjih izvesnih prilika u kojima se istočno-pravoslavne crkve nalaze, zgodnim plenom za nezasitljive prohteve rimskog cezaropapizma« (da nije htjeo reći papocezarizma?). Jedino s tom pretpostavkom on može, da shvati Velehradske Kongrese, S l a v o r u m l i t t e r a e t h e o l o g i c a e, encikliku pape Pija XI. prigodom 1100 godišnjice rođenja sv. Ćirila itd. I naravski, sve ovo nije drugo, već »prozelitizam čisto farizejskog tipa«...

Čudi me da se g. Trišić nije sjetio, e su Velehradski Kongresi obdržavani, a S l a v o r u m l i t t e r a e t h e o l o g i c a e izlazile dugo godina prije rata, dakle onda kada još nijesu postojale »izvesne prilike«. Makar je on onakav, kakav se je očitovao u ovom i nekim drugim svojim člancima, ja ne mogu pojmit, da bi on pretpostavio motivom rada katol. Crkve i njenih učenjaka oko ujedinjenja crkava, e su oni smatrali pravoslavne crkve »zgodnim plenom za nezasitljive prohteve rimskog cezaropapizma« i onda kada je pravoslavna crkva i ter kako jaka bila, jer je za njom stao silni i mogući »car pravoslavni«, u čijem carstvu katolici jedva da su i životarit mogli. »Izvesne prilike« naime bar u našoj državi ne postoje danas za pravoslavnu crkvu, već uprav za katoličku, a ako netko na »plen« misli, a misli stalno, katolička Crkva nije, niti u današnjim prilikama može, sve kad bi htjela. Ali ću ipak priznati, da je onaj rad, na koga je g. Trišić tako kivan, imao kod katolika svoj motiv prije rata, a ima ga i danas i to isti onda i danas, naime: »Crkva« i njeni učenjaci sjećali su se i sjećaju se, da je Krist Gospodin osnovao samo jednu Crkvu, i da je molio »nek svi jedno budu«, dočim »crkve« niti su se sjećale onda niti se sjećaju danas, kao što se, sudeći po njegovu članku, ne sjeća ni Gosp. Trišić, uza sve što

naglasiva da pravoslavna crkva moli u naročitoj ekteniji za ujedinjenje crkava.

* * *

Od ostalog Velehradski Kongresi, Slavorum litterae theologicae, enciklika Pija XI., Apostolat sv. Ćirila i Metoda, s kojim se Katolička crkva služi da do željenoga jedinstva dođe, znače samo proučavanje i molitvu. Jesu li pak ova sredstva kršćanskija, a manje za »plen« shodna od zlostavljanja Grko-Katolika i nasilnog otimanja njihovih crkava, s kojim su razni Strelčiki i Mojsjenki »ujedinjenje« u Bosni provodili i sredstava, s kojima su se njima slični na drugim mjestima u istom poslu služili, ja neću dokazivat već prepuštam neka sude čitaoci. Ja ću samo napomenut kako g. Trišić usprkos svega toga, da dokaže svoju tezu, pači prstom na osnuće katoličkog samostana i župa u Beogradu i na akciju da se podigne katolička crkva na Kosovu »gde nema ni jednog rimokatolika domorodca«. Što da kažemo na ovaj zadnji i u glavi g. Trišića najjači argumenat rimokatoličke akcije za »plenom«. Ovdje bi bilo dosta reći da ni on niti tko drugi nema prava tražiti od nas katolika čim koji dođemo u Beograd ili nas država u vojsku pozove, da moramo se odreći svoje vjere i postati pravoslavni: i tamo nam je dopušteno biti katolicima, i tamo možemo se po katoličku Bogu moliti, jer su nam i Beograd i vojska jednako naši kao i njihovi. Ali to nije sve: on je zaboravio da povijest zna za vremena, kada nije bilo ni jednoga pravoslavnoga u Hrvatskoj a danas ih imade na hiljade, i ne samo njih već i njihovih crkava i vladika itd. Neka se sada stavi g. Trišić te dokaže da isto tako nije bilo ni jednoga katolika po današnjoj Srbiji i po Kosovu. S druge strane ako pravoslavni već imadu svojih crkava po Sloveniji, gdje ih nikad nije bilo, a spremaju se da je sagrade i ovdje u Splitu, zašto ne bi smjeli katolici imati svojih na Kosovu i po Srbiji, gdje je katolika bilo uvijek pa koliko bilo da bilo?

* * *

Ja sam stalan da g. Trišić, ma koliko bio za svoju tezu zagrijan i sam mora uvidjeti da njegova zagrijanost ne može da ispuni šupljinu njegovih argumenata. Ali jedno ću mu priznati: on postaje pravim oratorom, dapače pjesnikom, kada stane deklamirat protiv rimskoga Pape, i naglašivat kako pravoslavna crkva ne će nikad pristati na »podčinjenost« njemu. Vidi se kad ovo govori da od srca govori. U svom zanosu poziva se na razne starije heretike, koji su se osobito istakli u borbi protiv Pape, i one otpadnike iz naših dana, ali ih imenom ne spominje po svoj prilici zato, jer bi imenovavši ih probudio kod svojih čitalaca vrlo prozaičko raspoloženje. Jedno mi je ipak čudnovato kako uz jednog Wiklifa i Husa usuđiva se stavit Gersona, uz jednog Lutera Savonarolu, uz jednog Döllingera i Herzoga katoličke biskupe Hefele-a i Strossmayera, uz jednog Arnolda iz Brešije jednog sv. Franu Asiškoga. Ovaj člančić nije u stanju da sve ovo što je on nadrobio pretrese, ali zato bar toliko mogu reći i obećati da ću zauvijek bacit pero ako g. Trišiću uspije iznijeti ma i jedan čin iz života, ma i jednu riječ iz ono malo spisa sv. Frane, koji bi značili dizanje »protiv raspojasanosti i zloupotrebe rimskih papâ i rimske crkve«, ili ako dokaže za i jednog Papu za kojih je sv. Frano živjeo i svoje djelo provodio da zasluživa ove epitete, kojim ih g. Trišić časti. Na koncu njegove riječi, da unijonistička akcija rimo-katoličke crkve osniva se »na staromu kvascu pakosti i lukavstva«, kojim je svoj članak završio, povraćam ih njemu od koga su potekle, jer će kod njega naći bolje mjesto, nego kod onoga komu ih je on namijenio.

Dr. O. G. Cvitanović.

»Veliki antiokijski kalež«. — (Le grand Calice d'Antioche.) — O kaležu nađenu po svoj prilici god. 1910. u sirskom gradu Antiokiji mnogo se pisalo, a piše se još i danas. O njemu postoji već obilno knjiga i članaka. On se danas nalazi u New-Yorku, a vlasništvo je braće Kouchakji. Razlog, zašto se čitav svijet zanima za »veliki antiokijski kalež«, jest taj, što je on ne samo staro djelo velike umjetničke vrijednosti, nego osobito što bi on bio ona čaša, iz koje je Isus na posljednjoj večeri posvetio prvu nekrvnu žrtvu u sionskom cenakulu.

Mnijenja učenjaka o kaležu jako se razilaze. Dapače ima ih, koji kalež smatraju jednom od običnih arheoloških varka, kojima istok obiluje. Dva razloga navode učenjake na tu sumnju. Prvi je česti primjeri velike vještine, kojom istočnjaci znadu krivotvoriti i pod skupocjene starine prodavati proizvode svoje okretnosti. Ta još je cijelom svijetu poznata povijest »moapskih kipića«, koje su njemački učenjaci za hiljade talira kupili od glasovitog falsifikatora Šafire iz Jeruzolima, a koje je francuski učenjak Clermont-Ganneau s dokazima proglasio krivotvorenim. Drugi razlog, s kojega neki učenjaci sumnjaju u taj kalež, jest tajnovitost kojom je obavit pronalazak kaleža. Arapi 1910. kopajući u Antiokiji na Orontu bunar nađoše jednu sobu punu ruševina i dragocjena blaga. Osim novca, križa, jednog srebrenog kaleža i još nekih svetih predmeta nađoše i stari umjetnički kalež, koji kupiše braća Kouchakji. No kako posjednici pomno kriju mjesto nalaska i okolovštine u kojima je blago nađeno, a predmete nađene izim »velikog kaleža« učiniše nepristupačne znanstvenoj istrazi, to se u mnogima porodila sumnja o varci. Ali velika i bolja većina orijentalista isključuje varku. Posjednici kaleža kriju stvari i okolnosti po svoj prilici zato, da kalež sačuva lakše veliku starost i golemu svetost.

O dobi, u kojoj je učinjen »veliki kalež«, mnijenja učenjaka ponovno se dijele. Od dobe Isusove pa do VI. vijeka svaki vijek ima svoje zagovornike. Najjači pobornici dvaju protivnih mnijenja jesu Gustav A. Eisen i Vilim de Jerphanion isusovac, profesor na Istočnom Zavodu u Rimu. Djelo doktora Eisena o antiokijskom kaležu teško i velike knjižnice mogu imati. Zapada ništa manje od 175 dolara. Evo što on o kaležu drži: kalež ima unutra kupu stavljenu u umjetnički srebreni okvir od umjetnika iz prvog vijeka. Zašto je umjetnik stavio divnu vještinu svoga uma u jednu prostu kupu, ako ne stoga što ju je smatrao nekom svetom relikvijom? Kalež dakle nije drugo nego čaša zadnje večere, a slika Krista na okviru to je najstarija slika Kristova, dapače kako je puna

naravi i živahnosti, to bi bio pravi portret Spasiteljev. Antiokijski kalež prema Eisenu bila bi dakle najslavnija relikvija čitavog kršćanstva. On svoje dokazivanje osniva na usporedbi rezbarija i slika, koje se na kaležu nalaze, sa umjetnošću koja se nalazi na poganskim kupama toga doba (prvi vijek po Isusu). Uz dra. Eisena za prvi vijek stoji i glasoviti arheolog Strzygowski.

No učenjak Jerphanion s najvećom spremom obara Eisenovo mnijenje u svom stručnom djelu »Le Calice d' Antioche« (Pontificium institutum orientalium studiorum, Roma).

Dvije poteškoće imao je Ot. Jerphanion pišući svoje djelo: nije mogao osobno vidjeti kaleža nego sudi jedino po veličanstvenim fototipijskim snimkama iz djela doktora Eisena, a zatim ni mjesto nije mogao obaći, gdje je nađen kalež, niti proučiti i druge s kaležom nađene predmete. Da je on to mogao proučiti svojim očima, mnogo bi mu bilo lakše iznijeti dobu kaleža. No njegovo dokazivanje, koje se osniva na umjetničkom promatranju kaleža, uza sve to je snažno i — držim — neoborivo. Odbacivši uspoređivanje sa poganskom umjetnošću, kako to bez valjanih dokaza čini dr. Eisen, učeni isusovac stavlja umjetničku izradbu kaleža u naravni razvoj kršćanske umjetnosti.

Evo njegovi glavni zaključci, koje je lijepo i znanstveno utvrdio: Skupina Isusa i apostola a također oblik sjedala sile nas da kalež stavimo najranije u IV. vijek. No način izražaja i izradbe te skupine vodi nas u još kasnije doba.

Janje ob desnu Isusa čini se da je osobina sarkofaga iz IV. i V. vijeka. Ključ u ruci sv. Petra pokazuje drugi dio petoga vijeka ili rađe VI. vijek. Mješavina uresa iz bilinskog i živinskog svijeta pokazuje V. ili VI. vijek. Košarice i golubovi simbolični mogu biti i prije VI. vijeka, ali orao sa simboličnim značenjem, koje po svoj prilici na kaležu ima, daje misliti na VI. vijek. Savršenost, kojom su izrađena lica na kaležu, sile nas da ne mećemo kalež poslije VI. vijeka, dapače nešto prije njega moramo staviti dobu kaleža. — Uzevši sve razloge i dokaze u obzir, kalež proističe iz 500. god. po Isusu.

Ovo učeno dokazivanje Jerphaniona nije ni najmanje oborilo veliku umjetničku vrijednost »velikog antiokijskog kaleža«. Zbilja digao je s njega ures, kojim ga je mašta okitila, da bi to bila čaša Zadnje večere, ali je dokazao, da je to veliko djelo na kojem se odrazuje sav sjaj umjetnosti istočne crkve od četvrtoga do šestoga vijeka.

Fra A. dr. Jadrijević — Makarska.

Kralj automobila Ford i židovstvo. — (Le roi des autos Ford sur les ménées de la juiverie.) — Ima vremena, da Ford vodi u Americi ogorčenu novinsku borbu protiv Židova. Dakako, da Židovi odbijaju sve njegove prigovore, nazivljući ih uvredama i klevetama. Fordovo sedmično glasilo »Dearborn Independent« odgovara im: „Naša je kleveta u tome, što javnost upozoravamo na židovske neobuzdane prohtjeve za svjetskim gospodstvom. No ovi su prohtjevi stvarni i od samih Židova priznati. Žudije sami kažu, da je međunarodni Židov izmislio današnji novčani i kamatni sustav; on je danas gospodar jamčevnh i gospodarskih institucija pa i rezervnog fonda u Saveznim američkim državama, što on sve na svoju korist izrabljuje. U svim vladama on ima glavnu riječ. Sve niti gazdinstva u rukama su Židova, tako da im se nitko ne usuđuje suprotstaviti. U njihovim je rukama i svjetsko novinstvo, tako da se objelodanjuje ono što je samo njima prijatno. Zagospodovali su i odgojem mladeži. Oni međusobno tvore takovu jednu rasnu zajednicu, da su svoje vlastito uhodarstvo razvili po čitavome svijetu. Oni se jednako snalaze i jednako vladaju u komunističkoj Rusiji kao i u kapitalističkoj Engleskoj. Njima su u rukama svakovrsna zabavilišta (kazališta i kina) i poljoprivredni život. Oni i ratove navješćuju i s njima se oni u prvom redu okorišćuju."

Jedan Franjin sin na sveučilišnoj katedri. — (R. P. A. Galli, Franciscain — professeur à l'université catholique de Milan). — U jubilarnom broju »Nove Revije« prikazao sam život i rad dvaju talijanskih Franjevaca O. Gemellija i O. Chiocchettija. Prvi je svojim mnogostrukim radom zadužio Crkvu i svoj narod, a drugi je snažnom i osobitom filozofskom produkcijom upravo na ponos čitavoga franjevačkoga Reda.

Franjevački je Red gajitelj individualne slobode. U odgoju ne poznaje uniformiranja, niveliranja. Tiranija obiteljska, društvena, organizicijska ili državna u antitetičnom je stavu s pojmom zdrave, potpune — kršćanske slobode, koja je baza franjevačkog života. U ovom životu može da se slobodno manifestira svaka dobra ideja, da se afirmira svaka zdrava inicijativa. I ako se je kroz 700 godina umnožala galerija najoriginalnijih franjevačkih umova u teologiji ili filozofiji, u znanosti ili socijalnim naukama do zavidnih proporcija — cijenim — da je upravo zahvaliti ovom zdravom franjevačkom individualizmu. Prema franjevačkoj koncepciji najsavršenija je organizacijska forma ona, koja armonizira kolektivno dobro sa razvojem i procvatom svih individualnih pozitivnih sposobnosti. Divni uspjesi sedamstogodišnje prakse na polju franjevačkog unutarnjeg života, nauke i umjetnosti svjedoče, da je Providnost u dušu i srce, u um i volju svakog pojedinog posijala plodne klice, koje sunce zdrave slobode oplođuje. Forme svetosti, teze teologije i filozofije, zasade teoretskih znanosti i praktičnih disciplina jesu nešto što poznaje i priznaje nad sobom samo jedan Zakon — Ljubav prema Bogu. I zato se nije čuditi, da su Franjo Asiški i Ante Padovanski na vrhuncima kat. svetosti, da Bonaventura crta lineje kršć. mistike, koje nijedan veleum Crkve ne će natkriliti, da Duns Skot bistrim okom najsuptilnijega teološkog orla otkriva Ljepotu Neoskvrnjene, da Ruđer Bakon predviđa i prorokuje čudesa modernih znanosti, da Bernardin Sijenski i plejada franj. socijalnih radnika prvi osnivaju Montes Pietatis — oni, sinovi Poverella, vjesnici braniča propovjednika Socijalne Pravde.

*

Povijesni razvoj franjevačkog Reda utvrđuje ovu moju konstataciju. Kod svih naroda ovaj je Red već u prvi čas postao — nacionalan i s pravom veli dr. Schnürer o franjevačkom redu, da je svugdje: »ausserordentlih beliebt«.

Uopće je talijanski narod plodan jakim i umnim jedinicama. Franjo Asiski — Dante, Toma Akvinski — Bonaventura, Giotto — Raffaelo, Leonardo da Vinci, Umanisti — Bernardin Sijenski, da iz novije povijesti ne spominjem veliki broj velikana. — Franjevački pokret, koji je niknuo u tome narodu uprav je iz njega dao najljepši dio sebe. Kroz 700 godina tal. franjevci znali su ljubiti knjigu i propovijedati riječ Božju svojemu narodu; znali su ljubiti svoj narod i srijetkom požrtvovnošću rasijati se po čitavoj krugli zemaljskoj da šire — oni prvi misionari Crkve — Riječ Ljubavi i Istine.

I danas ovaj Red u Italiji mnogo, mnogo znači. Sve franj. mnogobrojne redodržave uspješno rade, množe svoje akcije, razvijaju svoj nutarnji i vanjski apostolat. Red broji odličnih radnika u svim granama umne djelatnosti i religiozno-moralne propagande.

*

Ističem jednog novog, dosad našoj kat. javnosti nepoznatoga intelektualnog radnika. To je O. Arkanđeo Galli, psiholog, učenik i asistent o. Gemellija. O. Galli je rođen 1883., 8. ožujka, u Castelnuovo Scrivia, provincije Aleksandrije. Pripada torinskoj redovničkoj obitelji.

Još kao đak odlikuje se u filozofsko-teološkim naucima. Starješine ga pošalju u internacionalni Kolegij sv. Ante u Rim, gdje apsolvira filozofiju i dobije generalni lektorat »summa cum laude«. Nego, kako je pokazivao osobitu sklonost prema eksperimentalnoj psihologiji, starješine ga pošalju na louvainsko sveučilište, gdje doktorira u filozofiji 1914. obradivši tezu iz eksperimentalne psihologije u psihološkom laboratoriju pod upravom vrsnog psihologa prof. Michotta.

Za vrijeme rata o. Gemelliju uspije kod Vrhovne Vojne Komande (1918-19.) osnovati: »Laboratorio Psico-fisiologico del Comando Supremo« i isposluje kao svojeg asistenta mladog o. Gallija. Svršivši rat o. Galli s o. Gemellijem vrati se u Milan. Tu bi imenovan asistentom pri Psihološkom laboratoriju »Per bambini deficienti e nervosi« sv. Vinka. Kad se je 1921. otvorila Kat. Universa Srca Isusova, o. Galli bi određen asistentom psihologije na filozofskom fakultetu. Ujedno je bio dodijeljen za organizaciju Psihološkog Laboratorija Kat. Universe i kao direktor eksperimenata slušačima psihologije, kojima je profesor o. Gemelli. — God. 1924. o. Galli vrati se u Louvain, gdje je ponovno radio pod vodstvom prof. Michotta. Napokon 1925. bi imenovan pomoćnikom pri milanskom psihološkom Laboratoriju.

Kako je poznato u Italiji se, poslije Gentilijeve reforme viših škola, ne može postati sveučilišnim profesorom bez posebnih rigoroznih ispita akademskih naslova i publikacija pred državnom komisijom. O. Galli imajući sve akademske naslove i publiciravši lijepi broj temeljitih psiholoških radova prikaže se pred rimskom komisijom prošlog oktobra,

upravo poslije asiških svečanosti u čast njegova sv. Oca. Prikaza ove rasprave:

1). »Ricerche sperimentali sull'influenza del punto di fissazione sul fenomeno stroboscopico.

2.) »Ricerche sui rapporti esistenti tra la complessità dei fenomeni associati e la forza delle associazioni«.

3). »Ricerche sulla sintesi sensoriale nel campo della sensibilità cinestetico (in collaborazione col prof. Michotte).

4). Di alcune illusioni ottiche per associazione nei bambini e negli anormali.

5). Ricerche sull'attenzione (in collaborazione col prof. Gemelli).

6). La percezione della posizione del nostro corpo e dei suoi spostamenti (in collaborazione col prof. Gemelli e Tessier).

7). Riassunto di alcune indagini sulla Psicologia degli aviatori (in collaborazione col prof. Gemelli).

Pošto je s uspjehom položio rigorozne usmene ispite, Komisija uvjerivši se o originalnim i dobrim prilozima, koje je o. Galli doprinio svojim radovima eksperimentalnoj psihologiji, jednoglasno ga je proglasila sposobnim da zasjedne na sveučilišnu katedru. I tako je ovaj odlični i dragi Franjevac proglašen trećim franjevačkim sveučilišnim profesorom u Italiji — krasan dar, koji je doprinio u slavu svojega sv. Patrijarke. O. Galli odmah je uz o. Gemellija, preuzeo satove generalne psihologije, i poznajući njegove krasne umne sposobnosti, vještinu u eksperimentiranju i ustrajnu marljivost u radu nadamo se, da će još s mnogo radova obogatiti psihološke nauke i svojim radom zadužiti svoj narod i svoj red. O. Galli još je mlad: tek je u 43-oj godini života!

* * *

Hoću da istaknem još jednu jako simpatičnu djelatnost O. Gallija. On je i Duhovnik Kat. Universe. Služba veoma delikatna, puna odgovornosti, spojena s hiljadu poteškoća. Ali o. Galli sjajno vrši svoju dužnost. On je redovnik pun franjevačkog idealizma: iz njegovih očiju odsijeva pjesma franjevačkog života. On je svećenik, uman i kulturan. Dobro poznaje teologiju, mistiku i duhovne vođe. S lakoćom govori moderne jezike. Prati nutarnji život viših kat. krugova i svojom marljivošću asimilirao je golemo svjetovno, teološko i čisto duhovno znanje, da velikom ljubavlju, sposobnošću i vidnim uspjehom vodi duše kat. akademičara. Ove njegove pozitivne kreposti i odličja učinile su ga ljubimcem sveučilištaraca: k njemu svi lete kao k dobroj majci. Tisuće rana on vidi, on liječi, on ozdravlja. Dok su drugi strogi, gvozdeni, neumoljivi, mrski — jer to viši interesi discipline traže, dotle je o. Galli samo srce: grli sve, pomaže moralno, a čestokrat i materijalno sve. Svakoj se bijedi smiluje — on je vjerski svećenik, on je autentični sin velikog dragog Poverella. O. Galli neumorno radi u sveučilišnoj kapeli. Sv. Misama, blagoslovima, propovijedima, ispovijedima, euharističkim bdjenjima odgaja svoje drage studente. On se zdušno

pripravlja za svaku propovijed, on savjesno organizira Duhovne Vježbe, on s velikom ljubavlju obavlja više svečanosti — poduzimlje sve, da duhovni nivo Katoličke Universe bude upravo onako i onoliko idealan, koliko je u želji svih katolika.

Četvrta je godina da se nalazim na Kat. Universi u Milanu. Uz mnoge prijatelje u O. Galliju našao sam brata po Redu, prijatelja po svećeničkom zvanju. Odmah sam ga zavolio, jer njegov otmjen način, njegove blage — i nikad uvredljive riječi na me su silno djelovale. Promatrao sam njegov znanstveni rad i njegov svećenički apostolat i njegov uzorni franjevački život i mogu reći, da je franjevački Red njegovim imenovanjem za sveučilišnog profesora mnogo dobio, jer će on znati i sa sveučilišne katedre sjati u priprostom odijelu i u zelantnoj riječi kao Kristov svećenik u Redu Poverella. O. Gemelli zaista je sretan kad je kadar odgojiti ovako fine i dobre učenike.

Fra Krsto Kržanić - Milan.

Anglikanci o anglikanizmu. — (Ce que disent les anglicans sur l'anglicanisme.) — Počevši za Henrika VIII., engleskog kralja, pa za tolikih njegovih nasljednika engleski su katolici bili proganjani na sto načina. To neprijateljsko držanje prema jednom dijelu državljana nije ovisilo samo o trenutačnom neraspoloženju upravnika, nego su i zakonom utvrđeni svi oni čini, koje katolici nijesu mogli učiniti, a da u isti mah ne budu podložni raznim kaznama i ne pokažu se neprijateljima domovine. Građanska prava bila su im zanijekana; katolici su postali građanima drugoga reda.

Protukatolički zakoni stvarali su se za vrijeme vjerskog fanatizma i iz fanatizma, kad je, uime slobode, neslobodnim proglašen jedan dio državljana, a mnogi silom privedeni na odmetništvo. Međutim vjerski je fanatizam popustio, a Englezi su narod, koji ljubi slobodu svojih državljana i koji drži do svoje časti. Uvjerili su se, kako protukatolički zakoni ništе građansku slobodu i kako su nepravedni, pa kako se engleski narod sramoti pred kulturnim svijetom držeći u svom zakoniku take nepravde. Stoga su, u praksi, malo pomalo prelazili preko tih zakona, dok ovi nijesu konačno postali bez značenja, mrtvo slovo (spent Act). A takim je vrhovno englesko sudište 1879. proglasilo pljačkaške zakone Eduarda VI.

Tako su engleski katolici već odavna praktično uživali slobodu. Ali su ove zapostavljajuće odredbe i dalje bile u zakoniku, pa su katolici i protestanti gledali da se i ta nepravda iz zakonika izbriše. Za to je već bilo pripravljeno javno mnijenje i katoličko i protestantsko, pa su zadnje godine Francis Blundell, katolik, i Dennis Herbert, protestant, zatražili od parlamenta ukinuće tih zakona. Parlamenat je primio taj prijedlog, i jer ni vlada ni kuća Lordova nijesu pravili poteškoća, stvar je sretno privedena kraju, tako da su 15. prosinca 1926. svečano izbrisani iz engleskog zakonika nepravedni protukatolički zakoni.

*

Ipak za vrijeme diskusije, na pr. kad se treći put čitao nacrt zakona za slobodu katolika (Roman Catholic Relief Bill), neki, između kojih krunski ministar Thomas Inskip, bili su u koječemu protivni i uvredljivi. Ovaj posljedniji je tražio, da i dalje ostanu pljačkaški zakoni Eduarda VI. To je dalo povoda anglikanskom »Church Times« da ocrta značenje engleske reformacije.

Thomas Inskip hoće da brani ove zakone. Ali su zakoni dali engleskim vladarima vlast u ruke, da upravljaju crkvenim stvarima, pa su tako od vladara učinili prave tirane. Dosta je spomenuti vladanje Henrika VIII., Elizabete, Eduarda VI., kad su za ovog posljednjega morali unajmiti stranu vojsku, da s njezinom pomoću utvrde novotarije. Pa zar bi krivokletnik Titus Oates bio uzrokovao onoliko nevinih žrtava, da ga vlada nije štitila? Th. Inskip se zauzimlje, da bi ikonoklastički zakoni Eduarda VI. i dalje ostali. A ti su zakoni opustošili naše crkve i činili, da se iz njih pokrade sve ono, čim ih je prošlost ukrasila. Ovaj barbarski zakon nije više dopuštao nikakve slike u crkvama. U koga bi se našlo kakovih knjiga, koje bi podsjećale na staru crkvenu uredbu, taj je bio podložan velikim kaznama. Ovi drakonski statuti činili su, da se iz crkava pokradu misna odijela i srebrni uresi. Mjestimice bi ostavili koje kukavno zvono, ali ni to ne bi imalo nikada zvoniti. Specijalne komisije bile su ustanovljene za pljačkanje crkava. K tomu su opljačkali i siromaška udruženja i mizerni novac, što se po crkvama kupio za siromahe. To su bili pravi boljševici, i to plutokratski boljševici 16. vijeka, koji su uništili sve, čim je kršćanstvo civilizovalo Englesku kroz toliko vjekova.

Ovi su zakoni već odavna mrtvo slovo. Praktično nikomu ništa ne smetaju. Ali sa svim tim oni se nalaze u »Statute Book« i sramote ga. A zašto se hoće, da te nepravde i dalje ostanu uzakonjene? Jer je to uspomena na reformaciju, kaže Inskip. Neka to bude spomenik reformacije, ali treba znati, da reformacija, u doba kad je dizan ovaj spomenik, nije bila ništa nego plutokratsko pljačkanje siromaškog novca, obešćašćenje crkava, i nek se zna, da je povećana mizerija i proletarijat 16. vijeka djelo bogatih reformatora.

Da ni sami branitelj zloglasnog statuta ne drži ozbiljno do svoje tvrdnje, vidi se odatle, što ima i drugih uspomena na tadašnju reformaciju, a za kojima se Inskip ni najmanje ne zanosi, na pr. Elizabetin zakon o siromasima. A spomenik je reformi i giljotina, na kojoj je nezakonito jedan kralj glavu izgubio. Imamo i kasniji deizam i industrijalnu revoluciju i dječji rad u tvornicama pa još k svemu tome žalosne događaje u Irskoj, gdje se je reformatorski rad pokazao u krvoproliću i pljačkaštvu. Th. Inskip, ako mu je do uspomena na reformaciju, morao bi i ove braniti; i one se ne će nikad zaboraviti. On se ne usuđuje zauzeti za bilo koji od ovih žalosnih spomenika, jer mora i sam vidjeti, da bi bilo bolje da ih nema.

Niko se ne može zanositi za ovim tužnim uspomenama, koje nijesu stvorile današnji protestantizam, nego su to državna bezakonja i progonstva. Metodizam u Engleskoj i u Americi nije došao do važnosti preko ovakih sredstava. Protestantizam i u očima svojih neprijatelja

već odavno ne znači puno. Iza francuske revolucije on je izgubio svoju važnost. A ono, što još drži na okupu neprijatelje katoličke Crkve, nije protestantizam nego slobodno zidarstvo.

Inskip, koji se zalaže za statut Eduarda VI., pobožno je uzgojen u očinskoj kući, ali ne poznaje ono, što su drugi već u osamnaestom vijeku uvidjeli, t. j. ako se želi spasiti kršćanska civilizacija, da mora jednom nestati fanatizma, koji dijeli kršćanstvo ima više stoljeća. Pa on mora znati, da protestantizam nema, a morao bi imati, mnogo toga, što katolici imadu. Još bi imao znati i to, da su toliki anglikanski filozofi zapali u panteizam i materijalizam.

Državni protestantizam urodio je bigoterijom i zabranama. I bezvjerci vide, da im se ne treba s njime boriti: »Može li i hoće li on (Th. Inskip) uvidjeti, da je propast kršćanske civilizacije, iz pljačkanja i svetogrđa reformacije stvorila moderni svijet sa njegovim poganskim materijalizmom i klasnom mržnjom? Ujedinjeno kršćanstvo moglo bi lako urediti nacijonalne težnje i stišati klasnu mržnju u Evropi. Erastijanski protestantizam, komu je on zadnje sedmice pjevao labudov pjev, ne može svijetu ništa dati, nego neujedinjenost kršćanstva prema zajedničkom neprijatelju. Mi ne tražimo, da g. Th. Inskip napusti ijednu od kršćanskih pozitivnih naukâ, koje on tvrdo drži; ali ga molimo radi evropskog kršćanstva i civilizacije, neka pusti da mrtvorođenče stoji mrtvo, a svoju pomoć nek dade onima, koji nastoje izliječiti rane u Crkvi Krstovoj.« (Isp.: Ecclesiastica, Annalen für zeitgenössische Kirchen- und Kulturkunde, Freiburg in d. Schw., 1927, Nr. 4.)

Na taj se način »Anglokatolici« (a to nijesu katolici, nego protestanti, koji teže da se povrate k Crkvi katoličkoj) izrazuju o nekim točkama anglikanske reforme i o anglikanizmu uopće. Njihove su tvrdnje očit dokaz, da protukatolički zakoni engleskih vladara nijesu imali nikada biti doneseni, jer su nepravedni. To je i neka zadovoljština katolicima s protestantske strane. Engleski narod vidi, da su mu protukatolički zakoni mnogo štete nanijeli u mnogom pogledu, te ih je stoga već davno u praksi, a danas i formalno zabacio. Katolici su veseli, jer su im povraćena njihova neosporiva prava. **Dr. F. Bože Vuco.**

Katolici u službi protunarodnog režima. — (La religion catholique fut-elle au service de tout regime antinational?) — »Od davnih vremena amo sve do prevrata 1918. bila je crkva katolička i vjera u političkoj službi svakog režima protunarodnog« Ovako je g. 1920. pisala Jugosl. Njiva (izd. Beograd str. 69), a i nedavno se je čulo i po više puta od poznatog govordžije: katolički svećenici napose Korošec i njegova stranka, ne mogu biti narodni, jer njihovi mozgovi misle kako su iz Rima navijeni. Zagrebačka Riječ jednako poriče katolicima i mogućnost prave narodne politike.

Za čestite ljude, koji poznaju povijest, suvišno je osvrćati se i pobijati ovakove tvrdnje — oni znadu da su to prazne riječi, bez temelja istine i pravice. Suvišno je pobijati ih i za one, koji ove fraze turaju u narod, jer ih redovno turaju ne iz uvjerenja, nego iz strasti i stranačkih

razloga. Ovi hoće da mase postojanim napadajem pobune protiv Crkve. Udri danas, udri sutra, računaju, da će ipak nešto ostati, jer mase puno ne promišljaju niti su kadre da strateške zamke otkriju.

*

Je li baš kat. vjera bila u službi protunarodnih vlada?

Da je tuđinska vlast mletačka, njemačka i madžarska nastojala i Crkvu, to katoličku to grčkoistočnu, upotrijebiti za svoje političke osnove, priznajem. Jednako ne poričem, da se nije našao koji dostojanstvenik među katoličkim i hrišćanskim klerom, koji se nije znao uvijek oprijeti ovim težnjama nenarodnih država. Ali osvadu u svojoj općenitosti očito pobija sva naša davnija i novija povijest. — Koji nam je domaći stalež dao toliko prosvjetitelja, toliko borilaca za narodnu stvar i razmjerno toliko značajnika koliko hrvatsko i slovensko kat. svećenstvo? Tko je podržavao narodnu svijest pod tuđinskim jarmom, ako li ne naši župnici i ujaci, ako li ne Divkovići, Grabovci, Kačići...? Tko je u doba narodnoga buđenja vodio pokret ili ga najjače podupirao uz tolike žrtve i s takovom ustrajnošću kao kat. svećenici Slomšek, Dobrila, Strossmayer, Jukić, Pavlinović, Puratić i stotine drugih? Tko je u novije doba u tolikoj mjeri stao na braniku narodne stvari, gotovo uvijek u opoziciji protiv vlade, u svemu zapostavljen, izložen progonstvima, bez vlasti i časti, kao katoličko mirsko i redovničko svećenstvo? Tko je podigao i najizdašnije podupirao naše prosvjetne zavode i društva, pa i ekonomske i privredne udruge? Je li igda naše svećenstvo u svojoj katoličkoj vjeri našlo zapreke ovom prosvjetnom, narodnom i ekonomskome radu? Ne! Baš nasuprot katoličko uvjerenje ulijevalo mu je ljubavi za narod iz koga je niklo, u toj vjeri crpalo je divske snage u borbi, utjehe u progonstvu, gvozdene ustrajnosti u radu i pregaranju.

*

Katoličkome svećenstvu prigovaraju, da se od sloma pak do danas nije znalo sprijateljiti s mišlju narodnoga ujedinjenja, da ono pače radi protiv jedinstva države.

Da se razumimo. Drugo je dobrobit naroda i narodno ujedinjenje, a drugo način državne uredbe. Ne miješajmo pojam države sa pojmom vlade, koja danas jest a sutra nije, a pogotovo s ovom ili onom strankom. Razlikujmo napokon pojam rodoljublja od pogibeljnog kumira nacionalizma. Da je kat. svećenstvo od veće časti bilo još za rata za narodno ujedinjenje svjedoči zanos kojim je sa svojim javnim potpisima pozdravilo majsku deklaraciju, makar je dobro znalo kakvim su se okom i u Beču i u Pešti gledale ovakove izjave. Svi znadu kojom su odlučnošću i kakvom iskrenošću za Austrije radili za naše oslobođenje i za ujedinjenje bratskih plemena katolički svećenici Krek, Korošec, Mahnić, Jeglić, Buntić, Barac i dr. Ako ovi danas ne odobravaju metode nekih stranaka, ako prstom upiru na nepravde na gazenje zadate riječi i svečanih obećanja tko će reći da su oni protiv države? Nijesu li baš oni protivnici domovine, zatornici narodne sloge i jedinstva koji ove nepravde čine i dopuštaju. U početku oslobođenja bilo je zaista i među svećenicima razlike. Neki velikim događajem opojeni, ali bez takta i

iskustva, htjeli su što no se reče preko noći stvoriti novi svijet i novoga čovjeka. Drugi poznavajući bolje i prilike i dušu našega seljaka išli su polaganije i opreznije, ali putem koji bi i prije i sigurnije k meti doveo. Poznato mi je, da su kat. svećenici, pak i čitave redovničke zadruge tajnim klevetama bili toliko krat prikazivani u Beogradu kao zakleti protivnici ujedinjenja, kao izdajice domovine, a zašto? Jedino zato što su ih opadači držali svojim političkim protivnicima, dok i ti svećenici i te zadruge u svojoj duši i svojim patriotskim radom za nikim drugim ne zaostaju, a pogotovo ne zaostaju za onima, koji su ih tako nedostojno i nepravedno ocrnjivali. Poslije devetgodišnjega iskustva u katoličkim svećenicima nije ohladnjela ljubav k narodu i ujedinjenju, ona je uvijek živa i djelotvorna. Ali ako sve to veći broj rodoljuba, ako mnogi svećenici sada realnije i većom zabrinutošću gledaju stvar našega ujedinjenja, tko je tome kriv? Ne siluju ih na takovu zabrinutost brojne pogreške i svakidanje nepravde, koje se kose sa pojmom prave jednakosti i bratstva, pače i sa pravima u samome Ustavu zajamčenim? Kako se shvaća i u djelo provodi ravnopravnost plemena i vjera? kako jednaka sloboda i jednako pravo na život?

Ako ikada to je danas potrebno okupljanje oviju sila, potreban je mir i zadovoljstvo sviju građana. A mira i zadovoljstva nema dok se tajnim i javnim mjerama protiv katoličke vjere snuje, dok ne bude pravica i jednaka mjera prema svakome. I jači od nas pokušali su — od tajnih sila vođeni — da dignu rat na katolike. Nijesu uspjeli. Takav rat neće ni u nas uspjeti, ali škoditi hoće svakako našemu narodu i našoj ujedinjenoj domovini!

F. K. Eterović.

KNJIŽEVNI PREGLED.

Biblia sacra iuxta Latinam Vulgatam versionem ad codicum fidem iussu Pii PP. XI. cura et studio monachorum s. Benedicti commissionis pontificiae a Pio PP. X. institutae sodalium praeside Aidano Gasquet S. R. E. Cardinale edita. **Librum Genesis** ex interpretatione s. Hieronymi cum prologis variisque capitulorum seriebus adiectis prolegomenis recensuit **D. Henricus Quentin** monachus Solesmensis. Romae. Typis polyglottis Vaticanis MDCCCCXXVI. Format 29 × 21 cm. XLVIII + 427 str. 200 lira.

Dom. H. Quentin na čelu povjerenstva kritičkoga izdanja latinskoga prijevoda sv. Pisma sa strane sv. Jeronima, poslije devetnaest godina istraživanja najstarijih kodeksâ po svim glasovitim knjižnicama Evrope i svijeta, izdao je tek prvi svezak: Knjigu Postanka. Pokupljena su razna čitanja iz više od sto kodeksâ (str. XII), od kojih većina je fotografirana.

U predgovoru (str. XII—XXXIX) donosi popis najstarijih i najvažnijih kodeksâ, korektorija, izdanja teksta Vulgate. Pojedine kodekse sravnili su pojedini učenjaci povjerenstva. Osjećala se je prava potreba kritičkoga izdanja crkvenoga teksta Vulgate. Toj potrebi su doskočili vrijedni oci Benediktinci, glavni sačuvatelji klasičnih i kršćanskih starinâ na zapadu. Dom. Quentin podijelio je kritički aparat teksta na tri razreda. Kaže, da glavni i stariji kodeksi **G** (Turonensis), **A** (Amitianus) i **O** (Ottobonianus) ponapose zavise o općemu arhetipu — prijevodu sv. Jeronima. Kada se oni slažu između sebe, usvaja njihovo čitanje. No kada se ne slažu, poprima zajedničko čitanje iz dva kodeksa **GO, GA, AO.** Ako li se **G** ili **O** razilaze u čitanju, unutrašnja kritika odlučuje računajući na kodeks **C** (Cavensis), **A** (Legionensis) i **II** (Casinensis). Praznine iz **G** mogu se potpuniti kadkada iz **T** (Martinianus) i **M** (Maurdramni). Vaccari [Biblica, Romae 1926. Fasc. 4, 455] ovdje opaža, da se tekstualna kritika dom. Quentin-a ogrešuje, što previše prianja uz objektivnost teksta, a isključuje dovoljnu i potrebnu mjeru subjektivne rasudbe. Moderni kodeksokritici često pogrešuju davajući previše cijene subjektivnoj strani. Nasuprot dom. Quentin čini se da uopće precijenjuje objektivnu stranu. Dom. Chapman, benediktinac, suviše sumnja, da kodeksi **GAO** potječu iz jedne iste obitelji. Ovo su glavni prigovori, koji se mogu iznijeti protiv kritičnih zasadâ dom. Quentin-a.

Pored svega toga ovo monumentalno, kritičko izdanje Vulgate jest sada najbolje i najispravnije, što ga na svijetu imamo. Nikakva knjižnica, nikakvo bogoslovsko učilište ne bi smjelo biti bez njega. Dobro zapaža »Revue biblique« [Paris 1927, No 2, 315]: »Stožernik Gasquet i dom. Quentin, a da ne zaboravimo njihove bezimene, mnogobrojne suradnike, mogu biti zadovoljni, da su povratili Crkvi, ako li ne sam tekst sv. Jeronima, a ono najbliži njemu.«

Dom. Quentin je razmjestio kritični aparat raznih čitanja u tri razreda bilježaka. U prvomu donosi razna čitanja iz kodeksâ **GAO.** U dru-

gomu iznosi čitanja iz drugih rukopisâ, korektorijâ i izdanja Vulgate. Spada na razvoj i povijest teksta Vulgate. U trećemu prikazuje razdiobe teksta.

Čitav ovaj znanstveni aparat pokazuje veliku spremu, duboko kodografičko i paleografičko znanje, čistu i iskrenu namjeru prikazati prvotni prijevod sv. Pisma, kakav je izišao iz ruku sv. Jeronima.

Dr. fra Juraj Božitković.

Dr. Fr. Grivec: Slovanska Apostola sv. Ciril in Metod, 180—8° Ljubljana 1927, cijena 20 din.

Ove godine slavimo 1100-godišnjicu rođenja sv. Ćirila, apoštola sviju Slavena. Za ovu je prigodu napisao dr. Fran Grivec, profesor na universi u Ljubljani, životopis obaju slavenskih apostola s ilustracijama. Mi imamo više biografija naših apoštola u hrvatskom i slovenskom jeziku. Ali ova najnovija ljubljanskog profesora zaslužuje osobitu pažnju.

Već sama vanjska ukusna oprema privlači. To ide u čast Apostolstva sv. Ćirila i Metoda, koje je knjigu izdalo. Počnemo li knjigu čitati, još nas više osvaja. Zanimljivo i zorno prikazivanje drži napetu našu pozornost tako, da nam se knjiga iz ruke ne da pustiti, dok je ne pročitamo. Kad čitamo, čini nam se, da smo u Solunu i Carigradu, pa da gledamo svojim očima mladog, živahnog Ćirila, gdje sa zanosom uči knjigu; čini nam se, da putujemo s njime k Saracenima i Kozarima, pa da ga gledamo, kako se prepire s inovjercima; čini nam se, da smo zajedno s Ćirilom u Moravskoj i Rimu, da ga čujemo, kako brani staroslovensku službu Božju; čini nam se, da smo prisutni, dok sv. Ćiril umire i dok ga pokopavaju. Tako je prosto, ali živahno i zorno prikazano življenje i djelovanje sv. Ćirila i Metoda.

Ali nije ovo djelo samo pučki životopis prikazan zornim i zanimljivim stilom. Ovo je djelo također skroz znanstveno. To pokazuju opaske na kraju knjige. Pisac, koji je inače naš najbolji poznavalac istočnog pitanja, upotrebio je svu stručnu literaturu o sv. Ćirilu i Metodu, svoju dosadašnju i ostalih učenjaka. Knjiga je popularni životopis, ali koji je ne samo koristan nego i nuždan također stručnjacima u ovome pitanju.

Osobito se sviđa čitaocu ona unctio, kojom vele učeni profesor opisuje život naših apoštola. Mnogo dosadašnjih životopisa sv. Ćirila i Metoda prikazivalo nam je život i rad naših apoštola, kulturnih radnika i naših prosvjetitelja. Biografija dr. Grivca prikazuje nam život i rad svetih apoštola, svetih kulturnih radnika, svetih prosvjetitelja — život dvaju velikih katoličkih svetaca. Pisac je dodao i posebno poglavlje o štovanju ovih naših dvaju svetaca, posebno kod Slovenaca.

Sv. Ćiril i Metod su tvrdo vjerovali u sveopću Crkvu Krstovu sa središtem u Rimu. Kulture grčke, vjere katoličke bili su najbolji most između Istoka i Zapada. Dalekovidni Nikola I. Hadrijan II. i Ivan VII. štitili su naše apoštole uvijek i svugdje. Papa je toliko cijenio svetost i katoličanstvo sv. Ćirila, da ga je pokopao sa svim častima, kako se sam papa pokopaje, a htio ga je i u svoj grob pokopati. I biografija dr. Grivca opisuje nam život istočnog, ali katoličkog sveca. To odaje i vanjština. Mnogo slika ruskih umjetnika resi knjigu.

Knjiga prof. Grivca će biti sigurno jedna od najljepših proslava 1100-godišnjice rođenja sv. Ćirila. I svaki će pojedini Slaven najbolje proslaviti uspomenu svoga apoštola, ako nabavi ovu knjigu te je bude pomnjivo čitao pa od sada više štovao sv. Ćirila, velikog sveca kao apoštola kršćanske vjere, posebne vjere u sveopću Krstovu Crkvu sa središtem u Rimu.

Dr. Rr.

Ivšić Dr. M., Les problèmes agraires en Yougoslavie. Préface par V. Boret. Paris 1926. 8°, pp. 378. Cij. franko D 110.

Agrarni odnosi kod nas su nejedinstveni i vrlo zapleteni. U Hrvatskoj n. pr. u Slavoniji, Sloveniji i Vojvodini postoji tip feudalnog režima, u Bosni, Hercegovini i Južnoj Srbiji tip otomanskog isisavanja, dok su u Dalmaciji bili sklapani između vlasnika i težaka, privatno-pravni ugovori posebne i nejednake naravi, koje ugovore Dr. Ivšić nazivlje tipom kolonata.

Ujedinjenjem naše domovine u jednu državnu cjelinu ovi odnošaji nijesu ni malo poboljšani. Neke političke stranke, računajući na simpatije kod nižih slojeva pučanstva, proglasiše načelo: »zemlja je onoga koji je obrađuje« i mjesto da bi pripomogle pravednom uređenju ovih odnošaja, prouzrokovaše još veći kaos i nepravdu. S druge strane, državna uprava sa svojom agrarnom politikom gotovo je onemogućila svako pravedno riješenje agrarnih odnosa i pojedince dovela do očajnog stanja.

Sve se ovo može lijepo vidjeti u gornjoj knjizi Dra Milana Ivšića, docenta na sveučilištu i na ekonomskoj komercionalnoj visokoj školi u Zagrebu. Knjiga je razdijeljena na tri dijela. U prvom dijelu izlaže naš geografski položaj i geološku formaciju obzirom na poljoprivredno iskorišćivanje. U drugom dijelu prikazuje povijesnički socijalne, pravne i ekonomske prilike našega seljaštva. U trećem, najopsežnijem i najvažnijem dijelu, raspravlja o našoj agrarnoj reformi od g. 1918 do danas, iznoseći njezine pozitivne i negativne rezultate.

Djelo Dra Ivšića jest djelo osobite vrijednosti. Ne samo zbog francuskog jezika, kojim je pisano nego još više zbog važnosti predmeta i zdravih načela koje zastupa u rješavanju ovih za svaki narod životnih pitanja, ono je sebi utrlo put u svjetsku književnost i u njoj zauzima odlično mjesto. Već je naišlo na najveće simpatije kod stranih poljoprivrednih stručnjaka, a bivši ministar poljoprivrede u Francuskoj g. Viktor Boret napisao mu je i predgovor, izrazujuć se vrlo laskavo ne samo o piscu nego i o cijelom našem narodu.

Dr. Ivšić mnogo nas je zadužio s ovim svojim djelom. S jedne strane iznio je pred strani svijet u najjasnijem svijetlu temelje našega privrednog blagostanja. S druge strane, po prvi put nam je dao sve detaljne podatke o razmjeru velikog i malog posjeda, o privremenom zakupu i kolonizaciji glede naše t. zv. agrarne reforme. Što je najvažnije, on je pružio i veoma zgodnih uputa za sretno i pravedno riješenje naših agrarnih odnosa. Donio je više zakonskih osnova o generalnom kolek-

tivnom vlasništvu seljaka, o kolonizaciji te općem seljačkom zakoniku, kojim bi se imali uređivati privatnopravni odnosi seljaka. Veleučeni pisac zastupa mišljenje, da bi naš opći građanski zakonik sa svojim dosadašnjim normama o posjedovanju i vlasništvu imao uređivati samo privatnopravne odnose naših gradsko-industrijskih i liberalnih klasa. Ne znam, da li bi se to moglo tako općenito primijeniti barem u Dalmaciji, gdje se posjednici s jednakim pravom mogu i moraju ubrojiti u jednu i drugu kategoriju, t. j. među seljake i među gradsko-industrijske i liberalne klase. Dr. Ivšić plaidira za obiteljsku kolektivnu zemljišnu svojinu. No pitanje je, da li bi se i ona dala provesti bez povrede čovječjeg prava, jer svaki pojedinac, u koliko je osoba, ima barem temeljno pravo na posjed.

Djelo dra. Ivšića odlikuje se i dotjeranom tehnikom: tekst je popunjen s geografskim kartama, iscrpivom bibliografijom za svaki odio te brojnim statističkim tablicama. Dobiva se kod pisca: Zagreb, Kaptol br. 31. Djelo zaslužuje najtopliju preporuku, osobito onima, koji se posebno bave rješavanjem naših agrarnih odnosa. **Dr. A. Petrović.**

Bulić Don Frano, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij; L'archéologie en Dalmatie de X-éme siècle jusqu' à présent. Recherches et études. — Prilog »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku«, god. 1924.-25. Posebni otisak iz »Zbornika Matice hrvatske«.

S pravom kažemo, da je povijest učiteljica života. To se može primijeniti i na arheologiju. Ova nam daje mnoge spoznaje, koje bez nje ne bismo imali, a koje su često od odlučne važnosti u pitanjima opće i lokalne povijesti. Mgr. Bulić, još u mladim godinama uvjeren o ovoj istini, posvetio se je arheologiji, i na tom polju neprocjenjivih zasluga stekao. Svjedoče to mnogobrojni i raznovrsni radovi iz područja arheologije; svjedoči vas kulturni svijet, gdje je Mgr. Bulić poznat i priznat kao stručnjak i učenjak; a svjedoči to i ovo djelo o kom govorimo, s kojim se je naša arheološka literatura lijepo obogatila.

Dalmacija je jedno od područja, gdje je stara rimska kultura bila mnogo razvijena. I kršćanstvo se je tu bilo jako uhvatilo, a uspomene na staru hrvatsku prošlost svakom su poznate. Već prije desetog vijeka počelo se je pisati o starinama Dalmacije. To je zanimanje s vremenom bilo intenzivnije, osobito u novija vremena, kad se je s iskopavanjem pošlo naprijed. Zanimanje je bilo veliko ne samo kod nas Hrvata, već i kod drugih narodnosti: Francuza, Njemaca, Engleza, Talijana itd. Don Frano je majstorski sve to pokupio i jezgrovito prikazao rad pojedinih auktora. Velika je to literatura. Čovjek se mora diviti preciznosti i svestranosti, kojom Don Frano o svem tomu piše. Posebno su interesantna neka poglavlja, tako o razvoju solinskih iskopina, o istraživanju prvašnjeg stanja Dioklecijanove palače, o nastojanju oko dogradnje novog muzeja itd.

K svemu tomu Don Frano je ilustrirao svoje djelo sa mnogo slika dalmatinskim osobito solinskim i splitskim starinama. Tko nije glavom bio na mjestu iskopina, iz ilustracija će dobiti dosta jasan pojam.

Učenjaku, Mgru Buliću bilo je 80 god. kad je ovo pisao. Ovako opširno djelo, puno erudicije i precizno dotjerano svjedoči nam, kako je pisac u tako visokim godinama pun mladenačkog poleta, svježine duha i neumornog rada. I arheologija i naš narod s pravom se ponose ovim djelom našega Don Frane. **Dr. F. Bože Vuco.**

Kolendić Dr. Petar: Sofijski Nadbiskup fra Petar Bogdan Bakšić. Skoplje 1926., str. 20, sa 7 slika.

Ova monografija o Bugarinu, nadbiskupu fra Petru (1601.—1674.) lijepo pristaje u onaj niz radova, koje je doslije g. univ. prof. Kolendić posvetio franjevcima i njihovu radu u našim zemljama. S njome dobiva lijep prilog ne samo povijest naše književnosti, već i povijest franjevačkog reda osobito na istočnoj strani Balkana. U ovom zadnjem pogledu postaje tim važnijom, u koliko je povijest bugarske franjevačke kustodije, kojoj je pripadao nadbiskup Petar, vrlo slabo ispitana, premda su je stvorili i dok je živjela zajedno s tamošnjim katoličanstvom na životu podržavali naši ljudi, franjevci provincije Bosne Srebreničke. Samo se njima može zahvaliti, ako su bugarski katolici, kako svjedoče dva djelca fra Petrova: »Bogoljubna Razmišljanja...« i »Blagoskrovište nebesko Marije Divice...«, naš jezik književnim jezikom prihvatili. Na žalost utrnuće bugarske franjevačke kustodije utrnulo je i ovaj pokret.

Ova se radnja g. prof. Kolendića vrlo lako i ugodno čita kao i ostali njegovi radovi. Meni je jedino udarilo u oči ono, gdje govoreći o preštampanju »Bogoljubnih Razmišljanja...« po fra Marijanu Lekušiću g. 1730., koji je izostavio Bakšićevo prezime, kaže »što u ono doba kod nas nije još predstavljalo književnu krađu«. Tko pročita u Lekušićevoj posveti, koju i g. profesor donosi, slijedeće: »Gliubav Duhovna mene probudila jest, da ja ove Knizicze... od jednoga redovnika recenoga reda (franjevačkog) od Provincie Bulgarie, izlatinskoga, u slovinski jezik prinesena, ja činim u receni jezik slovinski iznova napristampagnie datti...«, taj će i danas moći u najgorem slučaju govorit o nedelikatnosti i pomanjkanju pieteta prema zaslužnom Bakšiću, a nipošto o kakovoj književnoj krađi.

Ovu lijepu raču od srca preporučujem. **Dr. O. G. Cvitanović.**

Dr. J. Srebrenić: Na obranu čestitih i sv. običaja. 1927.

Ovo je malena knjižica presv. biskupa Srebrenića, koju je on upravio svojim vjernicima kao pastirsku poslanicu. Malena knjižica svojim obsegom, ali jako bogata svojim sadržajem, ne samo za njegove vjernike, nego uopće za svakoga.

Presvijetli u njoj tretira tri mučna, moderna pitanja, koja zarazuju naš društveni, javni život: tjelesna golotinja žena, zajedničko kupanje obaju spola i plesovi.

Najprije pisac ističe nuždu postidnosti u moralnom životu. Ona je ograda, koja čuva ljudsku dušu od živinskih poriva i nereda. Kod naših starijih vladala je sveta postidnost u življenju, nošnji, običajima. Sada nesretna moda dolazi da ubije sve krasne odlike žene, i hoće da pokaže

samo njezinu živinsku stranu. Sv. Crkva diže se protiva takomu ponižavanju žene. Sv. Otac zabranio je primanje u audijenciju onih žena, koje nisu pristojno obučene. Donosi kao izgled odredbe Petra Maffija, nadbiskupa Pise, i naredbu Ministarstva Prosvjete u Beogradu, kojom nalaže da se učiteljice u školi i vani odijevaju pristojno.

Jednako je osudljivo i zajedničko kupanje, sunčanje muških i ženskih. Takova zajednica ne može uroditi drugim plodom nego nečistoćom. Stoga muški moraju biti odijeljeni od ženskih, ili ako za to nema dovoljna mjesta, tada neka se odredi vrijeme za svaki spol. Kupališno odijelo imade se rabiti samo u moru — kupalištu, — nipošto pako u vozikanju po moru sa brodicama ili inače, jer sve to zabranjuje čednost i postidnost.

Glede plesova ističe presvijetli Srebrenić, da su svi oni nemoralni i teško griješni gdje se tijelo uz tijelo kreće, jer su po sebi pobuda na nečistoću. **Atanazij.**

Tin Ujević: Kolajna (Beograd, S. B. Cvijanović, 1926., str. 54. — Cijena 15 D.

Veoma se ugodno doimlje čitatelja ove zbirke ono poštovanje, što ga pjesnik pokazuje prema zakonima tradicionalne poetike. Na pr. u njegovim sonetima uvijek su prve dvije kitice po pravilu povezane između sebe srokom, dok ima u nas i velikih pjesnika (Nazor), koji više puta na to pravilo ne paze. Srok je i inače proveden kroz čitavu zbirku, i pjesnik nije nikada u neprilici za nj; rijetko srok nije dobar (na pr. na str. 18: čistoćo — očo; 19: noći — toči; 44: božanstva — Spasa; 45 i 46: srce — grče). Istina je, katkad se čini, da je misao bila zavisna o sroku, ili da je upravo radi sroka upotrebljena ta i ta riječ ili oblik (na pr. spomenuti primjer sa str. 18; str. 24: duha — uha; 25: smehu — ehu; 48: Jesen — voznesen). Drugi put stil je nekako čudan, jezik gdjegdje neobičan, stih kao da je nategnut, a na nekoliko mjesta ušuljala se po svoj prilici štamp. pogreška (na pr. na str. 10: među kojim = među mojim?; 29: hteli i moći = hteti i moći?; 32: cveti znak = sveti znak?). Ali uopće forma je lagana, lijepa, stihovi zveče kao muzika. Ujević je vještak forme, a i pjesnik je. O tome nema sumnje.

I to u ovoj zbirci veoma simpatičan pjesnik! Pjesme su zamišljene kao »Kolajna« o vratu ljubljene djevojke (7), ali to ipak nijesu ljubavne pjesme u običnom smislu. U njima vidiš dušu, koja čezne »boljem, višem« (21), one su

... šiknule iz tmine,
i sada streme ko pružene ruke (7).

Pjesnik veli — istina je — da njemu ne treba mnogo,

tek ljubav žene, vidik neba.
I ništa drugo. Ništa veće (3);

istina je i to, da ta »ljubav žene« u nekim pjesmama na žalost nije idealna (na pr. od mesa moja duša pati [27]): ali meni se čini čitajući »Kolajnu«, da ono pravo, ono duboko, što pjesnika muči, nije ništa drugo do ona vječna čežnja ljudskoga srca za Bogom, o kojoj onako snažno

govori veliki Augustin. Sad razumijemo, zašto je u mnogim stihovima pjesnikova ljubav nježna, duhovna, idealna, viteška (na pr. na str. 8, 9, 12, 13, 15, 26, 46, 54), a možda je upravo ta čežnja uzrokom, da se na više mjesta govori o ženi tako, te čovjeku kršćaninu zveče te riječi kao blasfemija (na pr. na str. 6: altar tela; 6 i 11: božanska ženo; pa na str. 9, 17, 33, 38, 39). Ujević čezne »suncu« (13), želi da mu se vrati »srce Nekadašnje« (15), on osjeća

— i glad, i žeđ svih dubljih vasiona (45),

on veli:

možda će jošte da se čudom vrati
nada, i ljubav, i umrla vera (47); on žudi »nad svime«
nebesa plava, kolevku divota,
oslobodilački kres Kasiopeje (50).

Svoju čežnju pjesnik još ne shvaća, ona mu se čini »grešnom« (41), on je pesimist (na pr. str. 20), on »cvili, tuži i uzdiše«, on »crno beznadno izdiše«, on »nizašto čezne onom boljem, višem« (str. 21); njemu je sva

...Nada: jednom reći
životu, svetu, nadi — zbogom (27). Za njegov očaj

značajna je pjesma na str. 34, gdje sebi veli: »mrtvi Ujeviću«;

- - - - - - - - - - - - - - -
gle bez hvajde (!) ljubiš sve dobro i lepo;
kao sveli miris u razbitu sudu
pogiba u tebi pev što si ga tepo.

On dakle ipak »ljubi sve dobro i lepo«! Pa zašto je to »bez hvajde«? Zašto se pjesnik pita »čemu i komu duša bludi«? (40). Sve je to zato, jer on ne poznaje — Boga!

Bez Boga i bez ideala
lunjam u varke osvetlenja (40). — Negdje ti se čini,

da Ga i ljuto vrijeđa (na pr. str. 3, 9; negdje piše »Bog«, a negdje »bog«).

Ali ipak on čezne za Bogom, i Bog je pjesniku tako blizu! Eno mesijanističke pjesme na str. 44 (U ruskoj crkvi), gdje moli »Velikoga Duha«, da pošalje

Za naše duše preždne božanstva,
- - - - - - - - - - - - - - -
Ruskoga Hrista, slavjanskoga Hrista.
Njega - - - - - - - - - - - -
što Verom ume ljubav da pozlati.

Eno i spiritističke pjesme na str. 45-46, u kojoj čezne za »Milošću« (46), a eno osobito pjesme s budističkim ugođajem (»u blagom Ništa«) na str. 51-52, gdje čitaš i ove stihove:

Čoveče duše, pravi, unutrašnji,
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - Moli, kleči (str. 51), i gdje se

govori o »luci Mira u beskrajnom Hristu« (str. 52). Jest, sva ta ljubavna poezija, sav taj mesijanizam, spiritizam, budizam... sve to nije ništa drugo nego jedna sama, velika čežnja za — Njim, za Bogom! I čovjeku,

koji čita ove »vriske« i vapaje izmučene moderne duše, budi se u srcu samo jedna želja, da ovaj pjesnik i patnik (str. 7) posluša savjet, što ga sam daje »čoveku duše«. I onda ne će on više pjevati:

ne znadoh reći svoj najlepši vrisak (53),

nego će mu se u svijetlu Milosti, u beskrajnoj Ljubavi (36) Hrista »mlada duša preroditi« (26), nestat će njegove »tuge bez granica« (21), i on će sklapati ruke u hvali »za dobrotu Njega« (52) i pjevati Pjesmu — onu pravu, jedinu! Tada zaista svaka njegova riječ »postatiće zlatnik« i »imatiće cenu« (7), koja ne prolazi. Kad ćemo čuti tu pjesmu, »Tristane«? (54). Ja joj se nadam, pa zato i jest ovako d u g ovaj prikaz te male zbirke ... **Dr. F. S. Petrov.**

P. Zadravec István O. F. M., Püsbök, **Szentföld.** Budapest 1927. — Str. 288.

Učeni franjevački biskup iz Budima iznosi u ovom djelu »Sveta Zemlja« (= Szentföld) plod svog putovanja po Palestini prošle zime. U njemu opisuje svetišta svete zemlje, ali ne prosto i mrtvo, već oživljujući pisanje vlastitim uspomenama i doživljajima. Djelo se odlikuje bistrinom i originalnošću; ne kažem originalnošću novih otkrića i iznašašća, jer to mogu iznositi jedino specijaliste u palestinologiji, nego originalnost auktora u tomu stoji, što je on ostavivši na stranu razne »gvide« sve iznio kao plod vlastitog zapažanja i promatranja na licu mjesta. Djelo je više franjevačko nego li sama »Guide de Terre Sainte« Oca B. Meistermanna. Knjiga dobro dolazi i hodočasnicima sv. Zemlje. Ipak kadikad se opažaju kod uglednog pisca tragovi brzog rada. Da spomenem neke nesavršenosti. Pisac često iznosi kao stalno, o čemu se još i danas raspravlja. Zatim zemljopisne karte mogu se usavršiti, a neke još dobro bi bilo i nadodati.

Na str. 129 piše on »Birket Sitti Maryam« (Crkva svete Marije), dok pravi je naziv Crkve »Birket Hammam Sitti Maryam« (Crkva kupaonica svete Marije).

Interesantni događaj, o kojemu pripovijeda na str. 232, nije se dogodio u Sefuriji, nego u Safedu.

Na koncu knjige dobro bi došlo malo kazalo imena i gradova u djelu spomenutih. — Djelo je svakako napisano znanstveno i ima veliku vrijednost. **Dr. Jadrijević.**

Dr. V. Deželić (Sin): Socijalno Pitanje. Zagreb 1926.

Svetojeronimsko društvo darovalo je naš hrvatski narod baš lijepom knjigom. Na 89 stranica dr. je Deželić donio pravog blaga Božjega, potrebna i korisna za sve čitaoce. Nije ostalo nijedno opće pitanje, kojim se bavi socijalna znanost, a da se na nj nije osvrnuo.

Knjiga je podijeljena u tri dijela a svaki dio u nekoliko zasebnih točaka. Zaslužuje ih pogledati:

I. Što je socijalno pitanje? — 1. Ljudsko društvo; 2. Socijalno zlo. — II. Što je čovjeku potrebno? — A) Tjelesna, stvarna (materijalna) dobra: hrana, odijelo, stan; B) Duševna dobra: znanje, poštenje, ljepota, vjera; C) Društvena dobra: sloboda, pravednost, ljubav. — Zaključuje s III. dijelom: Socijalno evanđelje kršćanstva. Nadodano je kazalo i sadržaj.

Ja nađoh ove odlike u Deželića Sociologiji: bistra glava bistro i piše; što piše, ispravno piše; tako i suhoparna pitanja razlaže, da mu se knjiga lako iz ruku ne pušta, dok je se ne dočita.

Danas ne bi smjelo da bude nijednog malo načitanijeg čovjeka a da ne pročita ovo Deželića djelo. **Dr. G.**

Bulletin serbo-croate-slovêne. Paris 1927. preštampano iz Echos d'Orient. stp. 33. Jedan je od mladih Redova u katoličkoj Crkvi Red Asumpcionista. Ali je već stekao velikih zasluga, posebno u pitanju sjedinjenja Istočne i Zapadne Crkve. Upravo tu svrhu dao je ovome Redu Leon XIII. Taj Red ima najbolje poznavaoce odijeljenog kršćanskog Istoka. U ove se na prvom mjestu broji P. Sever. Salaville, glavni urednik uvažene revije Echos d'Orient, koju izdaje Škola Visokih Nauka u Kadi—Keni kod Carigrada. P. Salaville budno prati prilike u našoj državi. U drugom broju ovogodišnjeg Echos d'Orient tiskao je Bulletin serbo-croate-slovène. Tu broji najnovija opća djela o SHS i Narodnu Enciklopediju, recenzira najnovija djela iz naše književnosti, iz naše historije i arheologije te iz naše teologije. Pisac dobro pozna naše književne prilike. Vidi se, da on čita naša književna djela; hvali ih i kritizira i zapaža manjkavosti. Posebni je odsjek posvetio djelima o historiji Franjevaca u Jugoslaviji. S očitim priznanjem recenzira jubilarni broj Nove Revije, nabraja pojedine članke i prikazuje im ukratko sadržaj. Posebno je istakao kulturne poglede. Mi s naše strane preporučujemo uvaženu francusku reviju Echos d'Orient svim našim intelektualcima. U njoj će naći mnogo toga, što je vrlo zanimljivo i poučno za sve one, koji žive u uskom kontaktu s pravoslavnom braćom. **Rr.**

Eterović Dr. fra Karlo: Fra Filip Grabovac, u 8°, XII + 120 str. Split, Leonova Tiskara 1927. Cijena D 20. — Dobiva se kod uredništva »Nove Revije« - Makarska.

O. Eterović poznat je u našoj javnosti kao solidan pisac filozofijskih i povjesnih rasprava. Najbolja monografija o životu pučkog pjesnika i prosvjetitelja fra Andrije Kačića Miošića njegovo je djelo. Po izvorima i prema svojoj kao prirođenoj učenjačkoj trijeznosti Eterović nas je sada obogatio i s kritičnim životopisom Fra Filipa Grabovca, buditelja i mučenika narodne misli u prvoj polovici XVIII. vijeka.

Knjiga je izlazila u listu »Nova Revija« od 1925.—1927. Auktor ju je posvetio svom starom, izglednom i uglednom profesoru i piscu Fra Petru Krstitelju Badiću, koji i u osamdesetoj godini svoga života još uvijek neumorno radi na proučavanju hrvatske i domaće povijesti. Pisac se postarao s francuskim résumé-ima, da i šira javnost može da sazna zasluge i stradanja Fra Filipa Grabovca. Upravitelj sinjske franjevačke gimnazije svoje je djelo razdijelio u tri dijela. Prvi je posvećen Grabovčevoj mladosti; drugi radi o književnom radu O. Fra Filipa; a

treći nam iznosi sudbeni postupak, stradanja i mučeničku smrt vojničkog dušobrižnika u službi mletačke vlade O. Grabovca. Uz popis dokumenata, kojih je 66 iz raznih arhiva, pisac je nadodao imenično i stvarno kazalo, što vrlo olakoćuje i pregled obilnog gradiva i znanje imena.

O. Eterović bistar je i zanimljiv pisac. I ovdje piše i o težim stvarima, pak ga čovjek ipak s nasladom čita. Njegovo je svojstvo da pitanja temeljito prouči pak se tek onda dade na pisanje. Iako ova knjiga nije objamom prevelika, ipak je svojom sadržinom pravo bogata. Neka čitaoci pročitaju samo dvije točke iz njegove knjige kao što su 10.: »Stanje našega naroda oko polovice XVIII. vijeka« i 12.: »Slaveni, njihove države, jezik i običaji«, pak će se uvjeriti, da u pohvali ne pretjerujem.

S ovim je radom O. Eterović uzorom u povijesno-kritičnom proučavanju naših zasužnih a malo poznatih pređa; on je svojim primjerom pokazao pravac mnogim mladim franjevcima, kojim će moći na čvršćoj osnovi da proučavaju kulturno-povijesni rad franjevaca na Balkanu.

Ovu knjigu trebalo bi da svaki rodoljub u ruci ima; a pogotovo Hrvati i franjevci, na koje se ona izbliza osvrće. **Dr. P. B.**

A. Stolz: Das Vaterunser und der unendliche Gruss, mit einer Einführung von Dr. Julius Mayer. Freiburg i. B. 1927.

Alban Stolz jedan je od najboljih njemačkih propovjednika. U ovoj knjizi tumači on očenaš, deset Božjih zapovijedi i pozdrav anđeoski. Ali, to tumačenje nije obično i suhoparno, nego puno bujnosti, poleta, slika, zdravih i dubokih misli. Ova knjiga od neizrecive je koristi, osobito na svećenike, koji svagdano navješćuju riječ Božju, jer će mu ona osvježiti i podignuti duh, obogatiti će ga bogoslovnom i askotičnom kulturom, i olakotiti će mu tešku zadaću propovjednika. A što je glavno, bit će mnogo korisniji svojim vjernicima. Stoga ovu krasnu knjigu preporučujemo svim onima, koji poznaju njemački. Naručiva se kod Herdera u Beču. **Atanazij.**

Dr. P. W. von Keppler, Wasser aus dem Felsen. Freiburg i. B. 1927.

Ovo je prvi svezak najnovijih propovijedi sada već pokojnoga biskupa dra. Pavla Wilhelma v. Keppler. Sakupio ih je i izdao prvi svezak Hermann Seibod.

Ove su Propovijedi plod Kepplerovih posljednjih 5 godina, koje je on izrekao u raznim prigodama. Kao što se ostale njegove propovijedi odlikuju jasnoćom, solidnim bogoslovskim naukom i vještom aplikacijom sv. Pisma, tako i ove propovijedi posjeduju iste odlike. Čovjek ih sa nasladom duševnom čita, a na njemu ostavljaju duboki utisak.

U ovom prvom svesku nalazi se 5 pastirskih poslanica, 5 propovijedi o Gospodinovoj muci, 6 propovijedi o posvećenju Crkve i 44 prigodne propovijedi.

Izdanje je ukusno, papir dobar. Prvi volum zapada 4 marka i 40. — Preporučujem ovo lijepo djelo. **Atanazij.**

Tedesco Dott. L.: Corso di Storia della Chiesa. Volume IV. Str. 553. Casa Editrice Marietti. Torino—Roma 1927.

Prva tri sveska ovog djela nijesam imao pri ruci, no sudeći po ovom četvrtom, ono je vrlo opsežno i iscrpivo. Auktor dijeli povijest Crkve na epohe, a ove opet na §§. Ovaj svezak je posvetio epohama VIII—XI, u kojima nam crta povijest crkvenu za doba renesanse i reformacije. Ne treba isticati koliko je ovo razdoblje znamenito u povijesti uopće, jer znači prelaz iz starog vijeka u novi, a u crkvenoj napose, jer nam zove pred oči one struje i događaje iz prošlosti, bez kojih bi bio nerazumljiv ne samo život Crkve, već u mnogo čemu i život evropejskih naroda u sadašnjosti.

Naravski ovo uključiva dosta tužnih stranica za katoličku Crkvu: zapadnu skizmu, t. zv. reformne koncile u Konstanci i Baselu, nepotizam nekih papa, kidanje do tada katoličke Evrope po hereticima XVI. v. na razne konfesije i t. d., ali ujedno nam priziva u pamet i one svijetle n. pr. zasluge i rad papa za obranu kršćanskog zapada od islamske najezde, njihovo mecenatstvo za unapređenje znanja i umjeća, koncil Tridentski i katoličku reformu protiv heretičke deforme, otkriće novih dijelova svijeta, krv i znoj raznih redova i redovnika oko uljuđenja i obraćenja tamošnjih urođenika i t. d. Sve je ovo znao g. auktor obradit a da kao pravi povjesnik odgovori povjesničkoj istini i ujedno sačuva sinovski pijetet prema svojoj Crkvi.

Nešto pak što njegovo djelo bar za me čini osobito ugodnim i privlačivim, jest način s kojim je svoje pripovijedanje znao ispreplesti biografičnim crtama pojedinih papa, biskupa, svetaca, pisaca, naučenjaka i ostalih, koji su u dotičnim događajima igrali vidnu ulogu. Kad bih htjeo da ovom djelu nešto prigovaram, bila bi ona mana, koja mu je zajednička sa svim od stranaca pisanim sličnim djelima, naime da o crkvenim prilikama naših krajeva u ono doba šute, ili ako što kažu, to je nejasno, ako ne i neispravno. Inače je djelo vrijedno preporuke, dapače jedno od boljih ove vrsti na talijanskom jeziku. **Dr. O. G. Cvitanović.**

Verkade Willibrord, Die Unruhe zu Gott. Freiburg, Herder. — Konvertiti su kao veliki svjetionici, koji ljudima pokazuju, gdje će život upraviti. Oni su iskusili tako zvanu sreću bezvjerskog i slobodna života; vidjeli su, da tu nema pravog života; da bezbožni život mjesto sreće, koju obećaje, daje čovjeku puko razočaranje.

I ovo djelo Verkade-a od onih je, kojih baš treba moderni čovjek. To je životopis i ispovijest čovjeka, koji je rođen i živio dosta godina izvan katoličke Crkve. Čovjek je to, koji je imao u izobilju materijalnih dobara, kom je stoga lako bilo pohađati visoke škole, da stiče znanja. K tomu, umjetnost ga je silno privlačila i njoj se je posvetio. Bogat i željan umjetnosti putuje iz Holandije, gdje se je rodio, u Belgiju, više puta u Francusku, Njemačku, Italiju A to je čovjek, koji se nije zlobno i s prezirom odvraćao od Crkve. Nije njoj pripadao i bio je daleko od nje, ali mu istina nije bila mrska. On, visoka roda, bogat, moderno naobražen mladić imao je toliko puta prigodu da se ponizi, da prizna ono

do čega prije nije držao. Pa iako to nije bilo uvijek tako lako, ipak se istini klanja. Čuo je za katoličku nauku, vidio je u Francuskoj katol. obrede, katoličku pobožnost, i osjeća da tu mora biti istina. Ta je misao bivala sve zrelija, i on osjeća strahotu duševnog stanja, koje još nije na čistu u vjerskim pitanjima. Odlučuje da to pitanje mora urediti. Ispitivanje i istraživanje dovodi ga u kat. Crkvu, gdje je još postao i redovnikom. — Djelo obraćenika Verkade-a »Kako me je nemir doveo k Bogu« ostavlja na čitaoca dubok utisak. Nije to kakav magloviti romansijer, već čovjek, koji je proživio svijet, i poznaje ljudsku dušu i njezine potrebe. Djelo obiluje mislima o umjetnosti, o savjesnom životu, o religijoznom životu, o superiornosti katoličke nad praznom bezvjerskom literaturom. Dobro će doći svakom modernom inteligentu. Kazat će svakomu, kako ne smije od istine bježati, već joj se pokloniti, pa da bi to nešto i žrtve tražilo. To će ga činiti da ljubi istinu, koju će jedino u Isusovoj Crkvi naći, i ona će mu dati sreću kao što je dala obraćeniku Verkade-u. **Dr. F. Bože Vuco.**

Gospa Sinjska. List za širenje slave Marijine. Sinj—Dalmacija. Godišnja pretplata Din. 10.

Već je tiskan svečani broj »Gospe Sinjske«. Svibanjski broj glasnika posvećen je »Glasniku Velikoga Kralja« — Sv. Ocu Franji. Baš najljepša proslava što je mogao da učini Marijin list za jubilej franjevačke godine. Vrsni urednik O. Dr. Petrov okupio je ponajbolje sile za ovaj broj i tako ga učinio vrlo živim i zanimljivim. Omot, prilog sa slikom Gospe Sinjske u bojama i 30 manjih slika na finom papiru — sve je to zgodno izabrano i poredano. Ima 80. str. i 33 članka. Od prvog članka, gdje se iznosi kratki i zgodni prikaz Franjina života, do »željeznicom iz Sinja u Lurd« ne znamo što bi više pohvalili. Članci sa slikama, crtice, primjeri i pjesme sve to čini jednu zgodnu cjelinu, da se čitalac divi ovako bogatom materijalu i dotjeranoj formi.

Mora se pohvaliti ne samo ovaj jubilarni broj, nego i svi drugi brojevi Glasnika, koji se mogu da takme sa prvim glasnicima svoje vrsti. To je u glavnom zasluga njegova urednika O. Dr. Petrova, koji svojim sposobnostima sveđerno poljepšava i usavršuje Marijin glasnik.

Glasnik sam po sebi, a osobito ovaj jubilarni broj, jest najbolja njegova reklama. Samo bi trebalo da što više širimo ovaj popularni i jedini Marijin list u našoj domovini. On može vrlo zgodno da posluži župnicima kao i svijetu, te stoga rado preporučujemo. **O. M. R.**

Dr. E. Jehle: Kirchengeschichte (für Schule und Leben). Freiburg in Breisgau 1926. S. 86.

Mala knjiga, od kojih 85 stranica, pred oči nam stavlja glavne zgode crkvene povijesti. Bez učenog razlaganja, lakim propovjedalačkim stilom upućuje knjižica mladost u razvoj i život carstva Kristova. Nauka je strogo katolička; auktor voli osobito iznositi život glasovitih svetaca. Svakako dobro dolazi mala knjižica onima, koji u školi predaju crkvenu povijest, kao kratki ali jasni priručnik onoga, što učenici imadu znati iz crkovne povijesti. **Dr. Jadrijević.**

P. Cl. Carmignani O. M.: **»Il piccolo codice dei parroci regolari«**, Arezzo 1927, Tisk. Beucci. 16o, Str. XVI.—126. Cij. Lit. 10.

Odavna su već mnoge župe, s različitih razloga, bile pripojene redovničkim samostanima, a i pojedinim redovnicima povjerena je dušobrižnička služba. Iz pravog odnošaja, koji je poradi toga nastao između samostana—župa i crkvene vlasti, porodilo se već od početka pitanje, koliko važno toliko teško, kako da se postavi u sklad redovnički život sa župničkom službom.

Izdanjem novog kodeksa, koji je dao nekoliko općih pravila o ovoj stvari, pitanje nije bilo dovoljno osvijetljeno sa strane konpetentnih u stvari, te se je stoga živo osjećala potreba priručnika, koji bi ukratko — na temelju kodeksa — prikazao i razjasnio pitanje.

Ovoj je potrebi udovoljio O. Clemente Carnignani, profesor kanonskog prava u Sargianu. On nam je dao željeni priručnik u svojem »Il Piccolo Codice Dei Parroci Regolari«. Djelo je uspjelo, po priznanju mnogih kanonista, i ako može imati koji nedostatak, što i sam auktor priznaje u predgovoru. Natpis knjižice odgovara sadržaju, jer nam auktor ukratko i jasnim stilom daje upute, koje solidno rješavaju pitanje.

Suviše uz nekoje praktične opaske pruža nam, na latinskom jeziku, razne formule potrebne župnicima.

Djelo je jedino svoje vrste i veoma potrebito nesamo redovnicima—župnicima, nego i njihovim starješinama, biskupskim kurijama i svima, koji su s ovima u bilo kakvom odnošaju; stoga toplo preporučujem djelce osobito nama u Jugoslaviji, gdje ima toliko redovničkih župa, a čini se, da će ih biti i više ubuduće.

Knjižica se dobiva ili kod auktora: Convento dei Francescani Sargiano p. Olmo (Arezzo), ili: Italo Beucci, Corso Vittorio Emanuelle III. 79. Arezzo. **Dr. D. Mavrović.**

Božitković dr. fra Juraj, Život i rad fra Petra Kneževića (1702—1768), posebni otisak na 14 strana iz Građe za povijest književnosti hrvatske, Knjiga X. str. 149—162. Izdala Jugosl. Akademija, Zagreb 1927. — Vrijedni profesor Božitković bavi se od više godina, uz ine svoje poslove, i pretraživanjem samostanskih arkiva. Gornja rasprava je novi plod njegova rada. — Ona nam iznosi pisca XVIII. vijeka, fra P. Kneževića iz Knina, poznata ne samo u povijesti naše knjige i glazbene umjetnosti nego i u našemu puku po svoj pjesmi Muka G. N. Is. i Plač Matere Isusove. Studija se cijepa u dva dijela. U prvome (s. 1—6) su sabrane arkivske bilješke o životu i o službama o. Kneževića. U drugome (6—14) je popis i ocjena kao štampanih (osam) tako i rukopisnih (četiri) njegovih djelašca. Rasprava se osniva na dokumentima, ozbiljna je i vrijedna pa moramo čestitati piscu na trudu i uspjehu.

Božit. se je prvi, koliko mi je poznato, dao da sistematski i požrtvovno pretraži bezbroj rukopisnih djela, što su ih sastavili stariji naši franjevci, a leže još i danas zaboravljena u samostanskim bibliotekama. Do sada je već otkrio obilno blago. Želimo samo da ustraje na započetu putu i uvjeran sam da će se njegovim radom obogatiti povijest.

naše kulturne prošlosti. U ovom pregnuću trebat će — istina — da uloži mnogo pomnje dok rasudi što su prosti prijepisi, što obične kompilacije, a što samostalni sastavci; imat će i dosta truda da ustanovi pravog auktora rukopisa, no kad i ne bi u svemu mogao doći do željnih rezultata, nije li to već velik i prezaslužan posao, ako te brojne rukopisne knjige iznađe, uredi i opiše?

Da se povratim na Kneževića. Ot. Božitković bi učinio korisno djelo kad bi sada i za prostiji puk sastavio njegov životopis. Tu bi bilo dobro da se osvrne na prilike vremena i osoba u kojima je živio Knežević; na prilike socijalne i vjerske, kulturne i narodne onoga doba. Tako bi lik onoga, koga Bož. pravom zove »našim Celanom i Jacobonom« izašao življi i zanimljiviji. S obzirom na ovo drugo izdanje da mi je dopušteno upozoriti zaslužnog pisca na neke sitnice u studiji.

U početku, gdje bilježi vrela, bilo bi dobro da se označi gdje se i u kome arkivu nalaze ta vrela-rukopisi, a kad navodi stranu Liber arch. trebalo bi upozoriti, razumije li se primjerak što je u Makarskoj ili onaj u Šibeniku (Sv. Lovre), jer u jednom i drugom nije ista paginacija. — Kad spominje imenovanje Kačića za lektora u Šibeniku (str. 3, Građa 154) dobro je naglasiti, da je Milovan već g. 1735. bio imenovan pravim lektorom na generalnom učilištu u Šibeniku i to ne od definitorija provincije nego od generala reda iz Rima. — U bilješci 32. (str. 12, Građa 160) potkrala se je na dva mjesta štamparska pogreška: stoji naime tutti, a mora se čitati putti (= dječaci). **F. K. E.**

VJESNIK.

Apoštolsko pismo sv. Oca Pija X. biskupima SHS i Čehoslovačke Republike prigodom 1100-godišnjice rođenja sv. Ćirila. — Sv. Oci Pape, vrhovni poglavari katoličke Crkve, uvijek, a osobito u zadnje vrijeme, prate sa simpatijom slavenske narode i njihove religiozne prilike. Naši su biskupi prošle godine u listopadu odlučili, da se proslavi 1100-godišnjica rođenja sv. Ćirila. Slavno vladajući Pijo XI., čim je doznao za ovu odluku našeg episkopata, uputio je apoštolsko pismo našim i češkim biskupima. Hvali njihov naum, da proslave uspomenu sv. Ćirila i od njeg nerazdruživog brata mu sv. Metodija, koji su obojica na ures cijeloj Crkvi katoličkoj, ali osobito slavenskim narodima.

Sv. Otac preporučuje, da se osobito ove godine vjernicima razloži spisom i pripovijedanjem život sv. Apoštola. Posebno bi trebalo da učeća mladež uzme sebi za životni uzor sv. Ćirila, koji je već za života radi svoje učenosti dobio časni naslov »filozof«; da poput njega i njegova brata sv. Metodija gore ljubavlju prema vjeri i da se ne boje nikakve pogibli, kad se radi o proširenju prave vjere Krstove.

Katolički su Slaveni spona izmedju sveopće Krstove Crkve i odijeljene braće. Kao takovi treba da osobito štuju sv. Ćirila i Metodija kojima je neprestano lebdila pred očima ona zadnja molitva Isusova, »da svi budu jedno«. Sv. Braća, znajući dobro, što su učili Istočni Oci o sveopćem jedinstvu kršćanske Crkve, iako poslani od bizantinskog cara, i to u vrijeme bune patrijarha Focija protiv Rimske Stolice, oni su tražili i dobili svoje pastirsko ovlaštenje od Petrovih nasljednika. Sv. Ćiril umire u prijestolnici Krstovih Namjesnika, čašćen od Rimljana kao svetac onda, kad je Carigrad pobunio cijeli Istok protiv Rimljana. Petrovi nasljednici hvale revnost i pravovjernost sv. Braće, u svemu ih pomažu i štite od navala zlonamjernih Nijemaca. Rim im daje biskupsku čast, Rim im odobrava na najsvečaniji način slovensku službu Božju. Zaista su sv. Ćiril i Metod, sinovi Istoka, po domovini Bizantinci, po poslanju Rimljani, po plodovima Apoštoli Slavena, pravi Apoštoli sveopćeg crkvenog jedinstva.

Sv. Otac hvali kongrese za proučavanje istočne teologije, hvali »Apostolat sv. Ćirila i Metodija« i potiče da katolički Slaveni još više časte svete svoje Apoštole: »da oni, koji su izvan katoličkog jedinstva — riječi su Leona XIII. — ali još časte i štuju ova dva sveta čovjeka, budu privedeni da požele slogu i sjedinjenje s ovom Apostolskom Stolicom promišljajući, koliko je nedosljedno biti odijeljenim od zajednice sa onom, koja je kao majka i učiteljica bila poštovana od onih, koje priznaju da su im bili učitelji vjere.«

Sv. Otac želi, da i katolici drugih narodnosti proslave ovu stoljetnu svečanost sv. slavenskih Apoštola. Na koncu srce Pija

XI., koje je dosada toliko ljubavi pokazalo prema odijeljenim Slavenima, sjeća se kršćanskog Istoka, koji je tišten od toliko nevolja. Želje Oca sviju kršćana po zagovoru naših sv. Apoštola urodile najobilnijim plodom!

Generalni kapitul franjevačkog reda. — (Le chapitre général de l' Ordre des Frères Mineurs). — Svaku šest godina sastaju se svi franjevački provincijali — ima ih oko 100 — na opći zbor, da vijećaju o stanju i napretku reda i da izaberu vrhovnu upravu. Posljednji kapitul držao se u Asizu 1921. pa evo i ove jubilarne godine sazvan je jednako u Asiz u Santa Maria degli Angeli. Sv. O. Papa imenovao je predsjednikom zbora i svojim posebnim odaslanikom prigodom jubileja kardinala Bonzano, koji je lani predsjedao euharist. kongresu u Čikagu. Dalmatinski provincijali, m. p. oo. Gugić i Grabić uputili su se iz Splita 26. V. za Jakin, a i mp. oo. provincijali Bosne Ćorković i Hercegovine Bubalo prošli su jednako preko Splita za Italiju. Dan izbora određen je po starom običaju u oči Duhova. Kako nas je brzojav obznanio izabran je taj dan za vrhovnog starješinu franj. reda preč. o. Marani, član asiske provincije (San Damiano). On je postariji čovjek. Bio je višekrat provincijalom a god. 1904—1909 i generalnim prokuratorom reda. Čovjek je pronicav i iskusan. Uhvamo se, da će pod njegovom mudrom upravom red Male Braće odvažno kročiti evanđeoskim stopama velikog asiškog ubožara.

Samostan OO. Dominikanaca u Zagrebu. — (Fondation d' un couvent des Pères Dominicains dalmates à Zagreb. Solennelle bénédiction de l' édifice le 8 mai 1927.). — Na 8 svibnja t. g. na svečani način otvoren je dominikanski samostan u našoj hrvatskoj prestolnici — bijelom Zagrebu. Uz zagrebačkog nadbiskupa Dr. Antuna Bauera pri otvoru našli su se zastupnici: crkvenih, građanskih i vojničkih vlasti. Prisustvovali su i odaslanici svih katoličkih, hrvatskih društva u vrlo velikom broju. Svak se raduje ovoj katoličkoj tekovini u metropoli svih Hrvata. Članovi velikog bratskog Reda sv. Oca Dominika imadu trajnih zasluga i u našem hrvatskom narodu u područjima vjere, znanosti, odgoja i narodnog blagostanja. Preč. provincijal o. Anđelko Orlandini uspio je, da sagradi samostan i još više: da u nj pošalje takove članove, koji mogu da uspješno djeluju u pravcu njihovih redovničkih najsvjetlijih tradicija. — Neka ih Bog krijepi u duhu velikog sv. Oca Dominika!

Proslava sv. Franje Asiškoga u japanskoj prestolnici — Tokio. — (On fête saint François d' Assise à Tokio). — U velikoj dvorani tokijskog dnevnika Yomiusi Japanci su održali svečanu proslavu asiškom Siromahu, sv. Franji. Dvorana je bila

pretijesna, makar da može primiti 700 učesnika. Japanci su se na ovaj način odužili uspomeni ovog velikog Sveca i Božje i opće bratske ljubavi. Admiral Yamamoto, organizator ove proslave s kratkim proslovom otvorio je sjednicu i dao riječ govornicima, koji su raspravljali ove zadatke. P. Iwashita govorio je: »Po Svecu do Boga«; književnik i povjesnik M. Asyiha Rôson raspravljao je: »O djetinstvu sv. Franje«; P. Candan razvio je govor: »O žarkoj ali ujedno i prostodušnoj vjeri sv. Franje; P. Totsuka govorio je: »Treći Red i njegov upliv«; a franjevac Lang: »O sinovskom pouzdanju Svečeva života«. Budista dr. Anezani, veliki štovalac sv. Franje, koji je učio i u Italiji, krasno je govorio: »Čovječanstvo u školi sv. Franje a u borbi protiv zla«. — Ovom je zgodom katolička omladina dijelila nedavno tiskani život sv. Franje na japanskom jeziku.

Riječ sv. Oca Pija XI. o jedinstvu crkava. — (Le Pape et l' union des Eglises.) — I pred talijanskim sveučilištarcima sv. je Otac progovorio o jedinstvu crkava, kao o jednom vrlo savremenom predmetu. Ovom je zgodom rekao: »Za jedinstvo hoće se prije svega međusobno poznanje i međusobna ljubav. Ako su mnogi pokušaji oko jedinstva propali, to je i s toga što se nijesu stranke dovoljno među se poznavale. Nevjerojatno je, koliko li prema katoličkoj Crkvi odalečena braća s Istoka predrasuda imaju. Ali ni katolici uvijek ne imadu ispravna i pravedna pojma o braći na Istoku; fali im bratska ljubav, a ovo pomanjkanje potječe iz nepoznavanja. Ne poznaje se: koliko ima vrijedna, dobra i kršćanskoga kod otuđene braće, koja mnogu staru katoličku istinu čuvaju. Makar da ove zlatne istine nijesu više u vezi sa zlatnim rudnikom katoličke Crkve; ali zato ne prestaju da budu zlato. Starokršćanske crkve na Istoku još u sebi imadu svetosti i zaslužuju nesamo naše poštovanje nego i našu ljubav i našu naklonost.«

Jubilej Msgr. dra. Josipa Marčelića. —(Jubilé de Mgr. dr. J. Marčelić. évêque de Dubrovnik. 80e anniv. de sa vie). — Na 23. ožujka navršilo se 80. godina od rođenja ovog zaslužnog, umnog i uzornog čovjeka, dubrovačkog Biskupa dra. Marčelića. Makar da se rodio od siromašnih roditelja na otoku Ugljanu u Preku, ipak je svojom darovitošću i čestitim životom svakom se nametao, te je u svom dugom vijeku uvijek bio na vidljivim mjestima. Niže i više nauke svršio je u Zadru. Postade svećenikom 1870. Doktorirao je iz teologije u Beču. Bi profesorom crkvene povijesti u zadarskoj bogosloviji. U godini 1893. vidimo ga naslovnim biskupom u Kotoru, a 1894. u Dubrovniku. Otada je pa sve do dana današnjega radinim i uzornim biskupom u svojoj dubrovačkoj biskupiji. Duge je godine požrtvovno ulagao na slavu Božju, na duhovnu korist

svoga stada, u ozbiljnu nauku svih važnijih vjersko-socijalno-prosvjetnih pitanja, koja je s rijetkom pronicavošću uvijek ispravno ocjenjivao.

Uzor nam Biskupu, velikom hrvatskom rodoljubu i iskrenom prijatelju našega lista želimo i od Boga molimo dugi niz godina sretna, zadovoljna i plodna života!

Savez katoličkih univerza. — (Ligue des universités catholiques.) — Na poticaj rektora milanskog katoličkog sveučilišta franjevca o. Gemelli-a i rektora nizozemskog katoličkog sveučilišta u Nymwegenu Msgr. Schijnena osnovan je savez katoličkih sveučilišta. Cilj je ovome savezu zajednička obrana katoličke istine i zajednički napor oko što boljeg odgoja katoličke mladosti. Sveučilište u Lillu (Francuska) posljednih dana svečano je proslavilo svoj pedesetgodišnji opstanak. Tamo su se sastali gotovo svi rektori ili zastupnici katoličkih univerza. Ovom prigodom udareni su još čvršći temelji ovom savezu. Rektor sveučilišta u Lillu imenovan je predsjednikom, a tajnicima pokretači ove federacije o. Gemelli i g. Schijnen. Njihova je dužnost, da najprije izdadu opširniji izvještaj o radu i životu svih katoličkih sveučilišta. Zajedničko glasilo zasad je odgođeno. Do danas je u savezu učlanjeno 20 katoličkih univerza sa svih strana svijeta. Katolička svijest, Bogu hvala, i u ovom pravcu malo pomalo osvaja svijet.

Sv. Franjo patron katoličke akcije. — (Saint François, patron céleste de l' action catholique.) — Jedna skupina mladih radnica, poslije nego je hodočastila na grob sv. Franje Asiškoga, bila je primljena u Vatikanu od sv. Oca. Ovom zgodom Papa im je rekao: Makar to na prvi pogled i ne izgledalo, nitko nije podesniji za zaštitnika Katoličkoj Akciji do sv. Franje Asiškoga. Značajka je sv. Franje, što je on neumorno nastojao da svoj vjerski žar posvuda ostvari u gorućem vjerskom životu. I »Katolička Akcija« radi oko proširenja kraljevstva Božjeg na zemlji; a ova se nakana ne da bolje izraziti nego riječima sv. Franje: Pax et bonum = Mir i dobro! — (Schönere Zukunft, Wien, 24. IV. 1927, Nr. 30.)

Trgovina s bijelim robljem. — (Les marchands des jeunes filles.) — Posljednje zasjedanje društva naroda bavilo se i ovim pitanjem. Ustanovljeno je, da se ova sramotna trgovina s mladim djevojkama vrši pod vidom laskavih obećanja ili za poštenu udaju ili za pošteno namještenje. Glavni putevi ove nedostojne trgovine vode iz Evrope prema Srednjoj i Južnoj Americi i prema Sjevernoj Africi. Mnoge žrtve za Latinsku Ameriku dolaze preko Španjolske. Blizu nijedan parobrod ne ostavlja evropejske luke, a da se na njemu ne nalazi po koji ogavni trgovac sa bogatim

plijenom. Slična se trgovina vodi s kineskim djevojkama za Savezne Američke Države. I Savez Naroda pozivlje se na savjest i na čovjekoljublje, da se ovome stane na kraj. Gdje je iščezla vjera u Boga, uzalud je govoriti o čovjekoljublju i o poštenju!

I u Španjolskoj se budi. — (Contre la pornographie en Espagne). — Namjesnik u Kordobi zabranio je sve spise i izloge, koji vrijeđaju ćudoređe. Trgovce s besramnim knjigama ili slikama oglobio je za 50 pesata. Pisci su predani državnom odvjetništvu. Namjesnik u Palmi zabranio je u kazalištu predstavu neke nečedne operete. Još je izdao naredbu, da djeca ispod 16 godina ne smiju prisustvovati nikakvom plesu; prisustvuju li, roditelji se s novčanim globama privode k svijesti. — U nas, na žalost, bez ikakva obzira i straha javno se izlažu besramni romani. Pače na stanicama željeznica vrijeđaju oči čestitih građana natpisi knjiga, koje tumače i preporučuju Maltuzianizam (zloporabu braka). Zar hoćemo da i mi krenemo putem Francuske, koja sama sebe ubija?

Seljački savezi za francuska sjemeništa. — (L' association des paysans français pour les séminaires.) — Francuski su seljaci organizirani u svoje seljačke saveze, pa imadu i svoje zajedničke višednevne sastanke. Oni vide, što im sve prijeti radi nestašice klera. U nekim mjestima zaključili su, da izdašno potpomažu svoja sjemeništa. Tako su na pr. seljaci Seine i Oise prošle godine dali svome sjemeništu živežnih namirnica u težini 40.000 kg. U podavanju sudjeluju i drugi staleži: ljekarnici, obrtnici, trgovci. Ovo je sjemenište u malo mjeseci skupilo živeža preko 60.000 kg.

I naša sjemeništa treba već sada da kucaju na vrata blagodarnih dobročinitelja, jer je vladina potpora više nego oskudna; a i oskudica umanjuje broj gojenaca a po tom i klera.

Broj Židova na svijetu. — (Le nombre des juifs dans le monde). — Danas ih ima 14.600.000. Za posljednjih 10 godina u Americi njihov se je broj umnožio za 1.550.000. Danas ih je onamo 3.600.000. Godine 1819. bilo ih je samo 5000. U godini 1897. bilo ih je 937.000; god. 1905. — 1.558.000; god. 1907. — 1.778.000; 1910 — 2.047.762; godine 1920. — 3.600.000. — Židovi su zaposjeli najvažnije gradove. U New-Yorku ima ih 1.643.000 to jest 29% cijelog stanovništva; u Chicagu 225.000; u Filadelfiji 200.000 u Clevelandu 100.000.

Anglikanac — pobožan sv. Franji — (Mort d' un Anglican, dévot à saint François). — Posljednjih dana umrao je u Londonu anglikanac doktor Walter Seton. Bio je članom vjerske skupine s anglikansko katoličkim težnjama. Bio je tajnik u Britanskom franjevačkom društvu. Njegovim je nastojanjem Lon-

donska univerza izdala: Život i rad sv. Franje Asiškoga. — Njegovoj plemenitoj duši bio milostiv Otac Svemogući!

Nagli porast ženidbenih rastava u Saveznim Američkim Državama. — (Les divorces aux Etats-Unis.) — Posljednji statistički podaci vele,, da su se u Saveznim Državama rastave vrlo umnožale. Natrag 30 godina rastava je bilo na 15 zakonitih brakova sama jedna a danas na 7 redovnih dolazi po jedna rastava. Razlog je ovome velikom porastu materijalno obezbijeđenje žene; ali je još veći razlog u tome, što se američko društvo otuđuje kršćanstvu. Novovjeka poganština širi se i školom i novinstvom i pozorniškim-zabavnimživotom. Danas i protivnici uviđaju, da jedino katolička Crkva može da priteče u pomoć u ovoj ćudorednoj bijedi.

Laički apostolat u Mexiku. -- (L' apostolat laïque au Mexico.) — Poznato je, da je meksička vlada u najvećem dijelu prognala ili zatvorila i katolički episkopat i katoličko svećenstvo. Ono svećenstva što je i ostalo, ne može radi vladina progonstva svoje svećeničke dužnosti da obavlja. S dopustom biskupa katolici na ovaj način udovoljavaju vjerskoj potrebi: Oni se sastaju u privatnim stanovima i onamo zajednički Boga mole i čitaju sv. Pismo. Ovo oni rade i zbog protestantskih agitatora, koji ih vabe u protestantstvo. Ovaj način apostolstva dobro zaštićuje katoličke interese u ovom doista nečuvenom i neronskom progonu.

Upliv slobodnih zidara na državni život u Saveznim Američkim Državama. — (Le nombre de hautes positions occupées par les francs-maçons aux Etats-Unis d' Amerique). — Američki senat ima 66 slobodnih zidara; dvije trećine svih članova u senatu. U Donjoj kući od 435 zastupnika, 304 su framasoni to će reći 70%. U skupštini države New-York ima ih 24. U vladi današnjeg predsjednika Coolidge-a ima pet ministara framasona: Kellog (vanjski poslovi), Daxis (ministar rada), Work, Jardine i New.

Porast privatnih škola u Nizozemskoj. Svijest katolika. — (Prospérité des écoles confessionnelles aux Pays-Bas). — Nizozemska i Belgija dvije su najnaprednije zemlje u Europi. Kod njih sloboda nije samo na papiru nego u djelu i životu. Zakonom je proglašena s l o b o d a š k o l a, t. j. roditelji mogu slati djecu u škole, koje odgovaraju njihovoj vjeri i njihovim čuvstvima. Zato uz državne ima i privatnih-osnovnih i srednjih-škola. — Državne otvara, uzdržaje i s njima upravlja Država, privatne otvaraju pojedinci ili vjeroispovijesti, ali su njihove svjedožbe priznate pred vladom, pače država ih dobrim dijelom i uzdržaje kao što uzdržaje i svoje (državne) škole.

I zato i ako je u Nizozemskoj većina stanovnika protestantska katolici nijesu usilovani da šalju djecu u protestantske škole kao ni u državne koje su interkonfesionalne ili tako zvane n e u t r a l n e, nego ih šalju u svoje katoličke, a da zato ne trpe kakva tereta, jer, kako spomenuh, i za te Država, pravedna prema svima, pridonosi iz proračuna potrebne svote za uzdržanje.

U Nizozemskoj sve privatne škole, a osobito katoličke, lijepo napreduju. Prema službenoj statistici u M a a s b o o d e (od 14. XII. 1926.) u tri posljednje godine broj učenika privatnih škola povećao se je za preko 31 tisuću.

Evo kratkoga pregleda:

	god. 1924	god. 1925	god. 1926
Državne:	527585	500768	483992
Privatne:	561618	577184	592840

Ovako je gdje su države zaista zadojene čuvstvima prave slobode i jednakosti prema svim građanima bez razlike vjere i narodnosti. Ali da se do ovoga dođe, treba da i građani, osobito mi katolici, budemo svijesni svojih prava. Ne smijemo prekriženih ruku čekati da nam ova prava vlada udijeli kao kakvu milost, nego ih moramo tražiti kao našu svetu svojinu. V i o l e n t i r a p i u n t i l l u d.

---

200 franjevačkih časopisa. — (Deux cents Revues franciscaines). — Franjevački je Red od svoga postanka gojio knjigu i širio znanost. Već u 13. v. daje više učenjaka prvoga reda. Skolastičnih naučitelja ima preko 60, i ako ih se obično spominje samo 5—6. Sam kardinal Ehrle S. J. priznaje, da je skolastika franjevačka, jer je Franjevački Red dao velikih skolastika više nego svi drugi Redovi zajedno.

I danas su sinovi sv. Franje vjerni svijetlim tradicijama svojih otaca. Da ne govorimo o drugim njihovim djelima. Danas oni izdaju oko 200 časopisa. Franjevci ih izdaju preko 90, kapucini preko 70, konventualci i redovnički Trećoredci oko 40. Časopisi su raznog smjera: jedni za naobraženu čeljad, a drugi za srednji ili za šire slojeve. Jedni se bave duhovnim životom ili misijama, drugi poviješću i znanostima, posebno filozofijom i teologijom. Pisani su gotovo na svim evropskim jezicima, a ima ih i na izvanevropskim, pa i na kineskom. Talijanski ih je pisano 45, francuski 31, španjolski 27, njemački 17, engleski 15, hrvatski 8, slovenski 2 i t. d.

Ovdje ne nabrajamo publikacije, što izlazi bez stalnog roka, kao ni vlastita djela, koja izdaju pojedini sinovi sv. Franje, a kojih je također velik broj. Ne nabrajamo ni onih časopisa, u kojima sinovi sv. Franje samo surađuju. Ove konstatacije mogu nam dati s jedne strane približnu sliku franjevačke književne djelatnosti, a s druge strane mogu poslužiti kao odgovor onima,

koji — ne shvaćajući nekih izraza sv. Franje — tvrde, da je Svetac bio protiv znanosti. Nitko ne će zanijekati, da će misao i duh svega sv. Oca bolje poznati njegovi sinovi, koji ga nasljeduju i žive njegovim životom, nego oni, koji ga samo iz vana promatraju.

———————

Dominikanska univerza u Rimu. — (L' Université dominicaine du Collége Angélique.) — Ova dominikanska visoka škola vrlo se dobro razvija. Ima tri fakulteta: teološki, pravni i filozofski. Na njoj je 28 profesora, sve samih Dominikanaca, osim čuvenog arheologa prof. Marucchi-ja, koji predaje kršćansku arheologiju. Kroz prošlu školsku godinu brojila je 369 učenika a od tih 86 Dominikanaca, dok su drugi članovi svjetovnog i redovničkog klera. U teologiji upisalo se 250 učenika, na pravu 28 a u Filozofiji 101.

Za posljednje školske godine znatan je broj učenika promovirano iz sva tri fakulteta, dakako najviše iz Teologije.

Ovaj znanstveni Inštitut služi na čast bratskom dominikanskom Redu, koji dostojno nastavlja rad u duhu svoje velike prošlosti.

———————

Zanimiva, ali i vrlo poučna rasuda. — (Un jugement intéressant et instructif en même temps). — U francuskom gradu Dijonu nekoliko katoličkih omladinaca uništili su više javnih oglasa, koji su vrijeđali njihovo ćudoredno katoličko uvjerenje. Savez glumaca tražio je od njihovih roditelja odštetu tisuću franaka. Došla stvar na sud. Sud ne samo da nije osudio katoličku mladost na bilo koji trošak nego je osudio tužitelje na 600 franaka globe radi štete, koju su uzrokovali djeci i obiteljima s onako nećudorednim izlozima. Još se u osudi veli, da je onakovo plakatiranje i napadaj na društvene interese i da se ima pravo dići na obranu nepravedno ugroženog društvenog blagostanja.

Kada bi ovako mišljenje i kod nas vladalo bilo bi više sreće i blagostanja a mnogo manje moralne truleži!

Chronique religieuse en Yougoslavie.

L' Action catholique dans nos diocèses. — Les Evêques yougoslaves dans leur reunion (plénière) du 20 oct. 1926. ont établi des normes d' après lesquelles on doit organiser l' a c t i o n c a t h o l i q u e dans notre patrie. Depuis cette date nos pasteurs se sont mis à l' oeuvre et l' action catholique dans la plupart des diocèses est déjà, Dieu merci, fondée, on plutôt l' »Union nationale catholique« — où elle existait déjà — s' est transformée en a c t i o n c a t h o l i q u e conformément aux principes fixés par le Siège Apostolique.

C' est le vénérable archevêque de Zagreb, Mgr. A. Bauer, qui a le premier effectué cette très actuelle et très nécessaire organisation. Dans une reunion des représentants des oeuvres du diocèse, le 3 mars, il a expliqué le sens et l' importance de l' A c t i o n c a t h o l i q u e. L' Action cath. veut dire — dit il — vie et activilé des catholiques. Mais dans l' Eglise il ne peut y avoir d' action digne du nom catholique si elle n' est pas sous la direction de la hierarchie, si elle ne dépend pas directement de l' autorité ecclésiastique. Le principe fondamental de l' Action catholique, quant à l' organisation, c' est qu' elle soit divisée par diocèses, puisque c' est dans la hierarchie que git son centre de discipline. Les Unions nationales catholiques des différents diocèses doivent en suite se relier entre elles et former une C e n t r a l e de l' Action catholique pour tout notre Etat: l' U n i o n N a t i o n a l e C a t h o l i q u e p o u r l e r o y a u m e S H S.

L' Action cath. forme les esprits, reveille et enflamme la conscience catholique de ses membres de quel âge et état qu' ils soient: des hommes, des femmes, des personnes cultivées ou des gens sans culture. Pour ce moment dans notre Action catholique (Union nat. cath. croate) entrent les organisations suivantes: le Séniorat des hommes, le Séniorat des femmes, les Hommes catholiques, les Femmes cath., l' Association des dames et des jeunes filles, les Aigles (Orlovi et Orlice), l' Association de la jeunesse et la Ligue des étudiants.

Après avoir entendu les rapports sur l' action de la commission préparatoire, Son Excellence a proclamé le règlement de l' Action cath. pour le diocèse de Zagreb et a nommé motu proprio le président (Mr. Benj. Zeininger conseiller superieur

en r.) et le représentant (conseiller) ecclésiastique (Vladimir Kerdić curé et chanoine) de l' Action Cath. après quoi l' assemblée a élu les autres fonctionnaires.

L' Action cath. de Zagreb a fondé un Bulletin mensuel spécial comme organe officiel »Katolička Akcija«. La Commission se reunit tous les huit jours pour discuter la manière de réaliser le plus tôt possible l' organisation dans tout le diocèse.

Après Zagreb l' Action cath. vient de s' organiser dans les diocèses de Sarajevo, de Mostar, de Split, de Šibenik etc. A cette occasion il est consolant de constater que les ouvriers laïques sur lesquels se basent nos Evêques dans l' organisation de l' Action cath., sont en majeure partie les gens formés dans l' école du feu Mgr. Mahnić, fondateur et père du mouvement cath. parmi les étudiants croates.

La franc-maçonnerie à l' oeuvre. Dans notre dernière livraison (N. R. VI, p. 107 sqq.) nous avons mentionné le congrès maçonique international, qui a eu lieu à Belgrade au mois de sept. dernier. Nous avons signalé certaines circonstances symptomatiques de cette assemblée des libres-penseurs.

Au congrès les maçons ont élaboré entre autre le plan de leur action dans nos contrées et on peut déjà noter quelques faits qui ne paraissent pas étrangers à la manoeuvre maçonique.

*

a) L' influence des Loges sur nos affaires publiques. Le journal de Zagreb »Narodna Politika« avait affirmé que le nouveau ministère yougoslave a des attaches étroites avec les Loges. Mais »Jutro«, journal maçonique de Ljubljana, se plaignait de cette affirmation comme d' une injure empruntée aux journaux fascistes italiens. La réponse de la »N. Politika« à la feuille slovène n' a pas manqué. Nous en reproduisons les extraits suivants:

„Mais, par grâce, est-ce une injure de dire que MM. dr. V. Marinković, dr. Ilija Šumenković et le dr. Kumanudi représentent les francsmaçons au ministère actuel et qu' ils occupent leurs fauteuils en tant que délégués des Loges? Les francsmaçons tâchent de s' introduire partout pour s' assurer l' influence sur le cours des affaires. Il n' y a, par conséquent, rien d' étrange qu' ils veuillent, au moyen de leur organisation, exercer l' influence sur le gouvernement des MM. Vukićević-Marinković . . .

„Est-ce peut-être une injure si je dis que les Loges ne tolèrent pas les »clericaux« du parti populaire slovène dans le gouvernement actuel et qu' elles soient poussées à ce pas par le dr. Gr. Žerjav qui, comme membre du parti démocratique autonome, n' a pas d ingérence sur le ministère actuel, mais cette ingérence il l' a comme membre de la hierarchie maçonnique.

„Et puisqu' il est bien connu que le parti populaire slovène a prouvè son dévouement pour la nation et pour l' Etat et qu' il a plusieurs fois, à cause des intérêts publiques, fermé les yeux vis à vis de ses intérêts propres, est-ce donc une injure si j' affirme que les francs-maçons ont commis un crime vers la patrie en les excluant du gouvernement? . . .

„Est-ce en effet une injure que de dire que les francsmaçons ont chassé du ministère actuel les représentants de la majorité de Croates et Slovènes et qu' ils cherchent maintenant dans tous les coins de la Croatie et de la Slovénie quelqu' un de leurs frères qui puisse »représenter« au ministère les Croates et les Slovènes?

„Est-ce que c' est une injure de dire que tout cela est arrivé pour pouvoir avec plus de force donner l' assaut à l' Eglise cath. et à ses institutions, étant le ministère actuel sans contrôle de la partie catholique de notre nation? . . .

„Est-ce qu' il n' est pas vrai que la Loge maçonique a fixé comme règle principale de son action de protéger l' église orthodoxe et l' élément serbe contre les catholiques?

„J' approuve complétement la lutte des maçons contre l' impérialisme italien. contre les phantaisies de Mussolini, contre la provocation au massacre universel . . . Oui, j' aprouve tout cela, mais je n' approuve pas que nos maçons veuillent reprendre chez nous le chemin de la dictature de Mussolini et jouer de la politique sans le parlement pour pouvoir gouverner sans la volonté du peuple." (»Nar. Politika« XI. No 23; Zagreb 4. V. 927.)

*

b) Le »Kancelparagraf«. Le plan des Loges se réalise par des étapes accélérées. Elles ont reussi d' introduire déjà dans la Constitution de 1922 le principe de ce »Kancelparagraf«, célèbre du temps de Bismarck et du Kulturkampf en

Allemagne. La Commission législative discutait au mois de mai dernier le projet du code pénal. Dans celui-ci on a mis la disposition suivante: **„Le ministre de culte qui emploie son pouvoir spirituel pour des fins de parti soit dans les lieus de prière, soit par des écrits de caractère religieux soit autrement dans l' accomplissement de son office sera puni d' emprisonnement jusqu' à deux ans ou bien par une amende."** Pour ce paragraphe ont voté les membres des partis gouvernementaux et en plus de la part de l' opposition les députés du parti democrate autonome. Ici une circonstance à remarquer. Le démocrate autonome et chef des maçons en Slovènie M. Gr. Žerjav était malade et par conséquent absent pendant la discussion dudit projet. Mais quand le Kancelparagraf vint à l' ordre du jour M. Žerjav fut un effort, quitta la maison et, le 3 mai 1927, assista à la discussion et vota pour cette mésure draconienne contre les prêtres catholiques. C' est en vain que les députés du parti populaire ont prouvé l' absurdité d' une telle disposition, c' est en vain qu' on a accentué le vague des mots »pour les fins du parti«. La loi pénale détermine scrupuleusement quand a lieu le delit de fraude, de vol, d' assassinat etc. Elle devait faire la même chose ici, préciser les cas où il y aura délit de la part des ministres de culte. Mais non! On a laissé exprès les vague des mots, on a laissé la porte grande ouverte à tous les abus contre les ecclésiastiques au lieu de les protéger contre ces mêmes abus. Un distingué juriste serbe, M. Sl. Jovanović a justement remarqué que par ce paragraphe est défendu eux ministres de religion ce qui est permis à tous les autres citoyens.

Après le vote les feuilles maçonnes crient de joie. »Jutro« de Ljubljana salue le »Kancelparagraf« comme »l' aube d' un nouveau jour, dont les prècieuses conséquences on peut à peine prévoir«. Mais nous espérons que cette mésure exceptionnelle aura chez nous des effets tout à fait opposés de ce que pensent les »libres-penseurs«. Toutes les lois humaines seront nulles pour les catholiques tant qu' elles défendent ce que commande l' Evangile de notre Seigneur. C' est l' Eglise même qui dèfend aux prêtres d' introduire la politique dans l' Eglise, mais la mission de ces mêmes prêtres est de prêcher la doctrine du Christ toujours et partout, et non seulement en théorie proposant des principes, mais aussi en pratique dénonçant publiquement

les actions et les hommes qui luttent contre l' Evangile du Christ et contre son Eglise de quel coté que viennent ces hommes et ces actions!

Un couvent franciscain et deux nouvelles paroisses à Belgrade. — Un de principaux points pour la célébration du 7.me centenaire de saint François à Belgrade, fut l' ouverture du nouveau couvent des Franciscains. Le 8 décembre passé, après la messe pontificale célébrée dans l' église du Christ-Roi par S. E. l' archevêque de Belgrade Mgr. Rodić O. F. M., tous les assistants se dirigèrent vers le lieu du nouveau couvent. L' inauguration du couvent étant déjà accomplie le 30 novembre dernier par S. E. l' archevêque, S. E. le Nonce Apostolique Mgr. Pellegrinetti bénit la chapelle, en présence de Mgr. l' archevêque et de son consistoire, de tous les prêtres catholiques à Belgrade, de PP. Provinciaux des Franciscains de la Bosnie et de la Croatie, des R R. PP. Assomptionistes, du recteur de l' université M. P. Popović, du professeur à l' uversité M. le Dr. V. Ćorović, du vice-président du Conseil de l' Etat M. le Dr. T. Alaupović et d' autres personnages distingués. La commune de Belgrade se fit représenter par son conseiller M. Kokanović. Après la bénediction, un modeste dîner fut offert au réfectoire du nouveau couvent.

Le nouveau couvent appartient à la province franciscaine de Bosnie. Le gardien en est nommé le R. P. Archange Grgić, jusqu' ici professeur du droit canon à l' institut théologique franciscain de Sarajevo en Bosnie et directeur du »Messager de S. Antoine«

S. E. l' archevêque de Belgrade, Mgr. Rodić, d' accord avec le gouvernement, vient d' ériger deux nouvelles paroisses à Belgrade, le nombre de fidèles ayant déjà atteint 30.000. Une de ces paroisses a été confiée aux Pères Franciscains et l' autre aux Pères Assomptionistes français. Les vicaires paroissiaux sont nommés le R. P. A. Grgić O. F. M. et le R. P. Privot Bellard de l' Assomption. Nous leur souhaitons l' abondance des faveurs célestes dans leur nouvelle charge apostolique.

Une démarche collective de l' épiscopat catholique et de l' épiscopat serbe (greco-oriental). Une commission avait été formée par le ministère pour étudier et préparer la reforme de l' enseignement secondaire. Le projet qu' elle a proposé reduit

les heures de l' instruction religieuse dans nos écoles moyennes au minimum et même elle l' exclut complètement des classes supérieures. Une mésure désastreuse, surtout de nos jours, où on sent un si vif besoin de fortifier et d' ennoblir l' éducation de notre jeunesse.

Dans une conférence que nos évêques ont eu le 2 mai a Subotica — à l' occasion de la consécration épiscopale de Mgr. L. Budanović, administrateur apostolique de Bačka — les Pasteurs ont décidé d' envoyer à Belgrade une délégation de l' Episcopat (Mgr. Bauer, Mgr. Akšamović et Mgr. Bonefačić) pour intervenir auprès du Ministère de l' Instruction publique dans cette grave affaire qui intéresse tant l' Eglise que la patrie. Nos Pasteurs avaient appris que le S. Synode serbe se préocupait aussi de cette question et qu' il tenait à ce que la religion soit enseignée dans toutes les classes (I—VIII) — comme c' était la règle dans les contrées catholiques du royaume — deux heures par semaine. C' est pour cela que Mgr. Bauer arrivé à Belgrade est allé chez le Patriarche Démitrije pour s' informer sur l' affaire et pour le prier de se joindre à l' Episcopat catholique. Le Patriarche a agréé cette proposition et il a désigné comme son délégué l' évêque, secrétaire du S. Synode. Et en effet, le même jour a eu lieu au Ministère de l' Instruction publique une conférence entre les délégués de l' un et l' autre épiscopat d' une part et le directeur du Ministère M. Dragan Obradović de l' autre. Celui-ci a informé les évêques sur le projet en question et il a promis, que les désirs de l' Episcopat de deux Eglises seront pris en considération. En même temps il les a invité de nommer leurs délégués pour une ultérieure commission qui devra élaborer le plan définitif. De la part des évêques catholiques furent destinés à cette fin le vicaire général de l' archeveché de Belgrade Mgr. Gecan et le professeur de religion de même à Belgrade, Mgr. Magjerec.

Sur la question de l' instruction religieuse dans nos écoles moyennes présentait aussi un memorandum au Ministère l' Association des catéchistes (professeurs de religion) catholiques croates.

Fasse Dieu que tous ces efforts aboutissent à des resultats positifs et heureux!

Kratka ocjena knjiga poslanih uredništvu.

Rituale Romanum. Taurini - Romae 1926. Marietti.

Brevis collectio ex Rituali Romano ad Parochorum commodum eorumque vicariorum in sacramentorum administratione in infirmorum cura et eorum interitu atque in praecipuis benedictionibus impertiendis. Taurini 1926. Marietti.

Rituale Parvum seu Veni mecum sacerdotum. Taurini 1926. Marietti.

Episkop Meletije, Duhovna Gradina. Zbirka mudrih izreka sv. Otaca za duh. život. Izd. Pravosl. Nar. Hrišćanska Zajednica, Kragujevac 1926.

Linhard Dr. R., 1. sv. **Feuerige Wolke;** 2. sv. **Brennender Dornbusch.** Freiburg 1927. Herder. — Ciklus propovijedi za svu godinu; vrlo dobro i savremeno.

Bremond Jean, **Les Pères du désert.** Introduction par M. Henri Bremond. Sv. 1—2. Str. LIX—263 i IV—318. Cijena 38 Fr.

Bardy Dr. Gustav, **Clément d' Alexandrie.** Str. 319. Cijena Fr. 19. — Sve tri ove zadnje knjige pripadaju kolekciji »Moralistes chretiens«. Važno za teologe, povjesničare, duhovnike i starješine redovničkih zadruga. Dobivaju se kod: Librairie Lecoffre, J. Gabalda Editeur, rue Bonaparte 90, Paris.

Barbesieux R. P. A. de, **Lectures Evangéliques** pour tous les jours du Mois de Marie. Paris Téqui. Cijena Fr. 12.50. — Savremena razmišljanja za mjesec Marijin.

Duplessy E., **Sermones du Carème.** Str. 131. Paris Téqui. Cij. Fr. 5. — Vrlo lijepa zbirka korizmenih propovijedi.

Pierre Marie et Grou J.-N., **Jésus en Croix.** Novo izd. Paris 1927. Téqui. Cijena Fr. 3.50. — Lijepa razmišljanja da uredimo život i smrt po primjeru Spasiteljevu.

Maurand A., **Rome conquise.** Drama u 3 čina. Paris 1927. Téqui. Cij. Fr. 2. — Dobro će doći društvima. Navedena su mnoga zgodna djela za prikazivanje.

Grimaud, Abbé Ch., **Ma Messe.** Paris 1927. Téqui. Cijena Fr. 9. — Jezgrovito razlaganje što je sv. Misa, kako ćemo je dobro čitati i slušati.

Meric, Msgr. E., **L' imagination et les prodiges.** Sv. 1—2. Paris 1927. Téqui. Cijena Fr. 20. — Sorbonski profesor obrađiva pitanje čuda i imaginacije, koje toliko svakoga zanima.

Longhave, de R. P. G., **La Prédication.** Grands maitres et grandes lois. 3 izd. Paris 1927. Téqui. Cijena Fr. 20. — Knjiga je divno obrađena od početka do kraja. Potrebna svakom, koji se zanima govorništvom.

Le Gavello H., **Le pénitent breton Pierre de Keriolet.** 5 izd. Paris 1927. Téqui. Cijena Fr. 10. — Jedan dokaz suviše kako Crkva katolička priteže ljude, željne pravog obraćenja, i do kolike ih svetosti dovodi.

Morice H., **Pour vivre en beauté.** Paris 1927. Téqui. Cijena Fr. 6. — Duboke refleksije u obliku pisama o pojmu ljepote i o pravom uzgoju.

Yves Marie P., **Petite Reine.** Paris 1927. Téqui. — Ukratko opjevan život Sv. Tereze od Djetića Isusa.

Spillmann J., **Die Marienkinder.** Pripovijest iz Kavkaza. 21. i 22. izd. Sa 6 slika. Str. VII-86. Freiburg 1926. Herder. Cijena M 0.80; uvez. 1.40. — Veoma interesantne pripovijesti.

Bessler W., **Der frohe Prediger.** Ein führender Freund unserer Predigerjugend. Str. XIV-224. Freiburg 1927. Herder. Cijena M 3.50; uvez. 4.70. — Osobito se obazire na praktično propovijedanje i formiranje propovjednika. Iz prakse osvjetljuje teoriju.

Meschler M., **Das Exerzitienbuch des hl. Ignatius von Layola.** Erklärt und in Betrachtungen vorgelegt. Treći sv. Str. XXX-486. Freiburg 1926. Herder. Cijena uvez. M 8. — Zorno prikazane uzvišene kršćanske istine. Zgodno za propovjednike, za razmišljanje i predavanje.

Baur B., **Beseeligende Beicht.** 2. i 3. popravljeno izd. Str. X-260. Freiburg 1927. Herder. Cijena uvez M 2.60. — Uputa za češće i plodonosnije primanje sv. Ispovijedi.

Mertens Dr. M., **Hilfsbuch für den Unterricht in der Alten Geschichte.** Neu bearbeitet von Dr. J. Bisinger, Dr. W. Hüttermann, Dr. F. Körholz. 21. i 22. izd. Freiburg 1926. Herder. Cijena M 1.50; uvez 2.40. — Priručnikom će se okoristiti i nastavnici i učenici.

Schumacher, Prof. J., **Kirchengeschichte in Zeit- und Lebensbildern.** Prevedeno od W. Knops. Str. VIII-112. Freiburg 1927. Herder. Cijena M 2.30. — Knjiga će osobito dobro doći srednjoškolskom kateheti, jer je lijepo obrađena.

Kleine Schulbibel für das Bistum Breslau. Freiburg 1927. Herder. Cijena M 1.

Jehle E., **Kirchengeschichte für Schule und Leben.** Str. VIII-85. Freiburg 1926. Herder. — Za škole ukratko i jezgrovito prikazana povijest Crkve.

Buturac A. J., **Ruševo i okolica u prošlosti.** Zagreb 1927.

Guberina Dr. A., **Nacionalizam i katolicizam sv. Ćirila i Metoda.** Zagreb 1927. — Važno za što bolje se uputiti u ovo aktuelno pitanje.

Sartori Dr. A., **Il concetto di ipostasi e l'enosi dogmatica ai Concilii di Efeso e di Calcedonia.** Torino - Roma 1927. Marietti. — Lijepo prikazano poimanje koncila u ovoj stvari.

Aertnys J. - **Pluym** J. M., **Compendium Liturgiae Sacrae.** 9. izd. Taurini 1927. Marietti.

Chaminade G. J., **Petit traité de la Connaissance de Marie.** 2. izd. Paris 1927. Téqui.

Roland-Gosselin, Mgr., **Lettres à un Retraitant.** Paris 1927. Téqui.

Doyé F. v. S., **Verzeichnis von Heiligen und Seligen der römisch-katholischen Kirche.** Leipzig. Vier Quellen Verlag.

Svatý František z Assisi a Čechové 1226—1926. Usporadal Antonin Šorm. Filialka československe akc. tiskarny v českych Budejovicich 1926.

Maroli G., **Salva i fratelli...!** Split 1926.

Svatý František a priroda. Izdao Ant. Šorm. Československá akciová tiskárna v Praze. Kč. 6. — U veoma lijepim člancima prikazana ljubav sv. Frane k prirodi.

Jubilejní jesličková výstava v Praze 1223—1923. Československá akciová tiskárna v Praze.

Sborník úcty sv. Antonína Paduanského v Českých zemích. Sestavil Antonin Šorm. Československá akciová tiskárna v Praze 1925. Cij. 24 Kč. — Tko želi znati kako se sv. Antu štuje u svijetu, osobito u Českoj, neka uzme ovu veoma lijepo opremljenu knjigu.

Štuk N., **Alternativa o Hristu** ili Pravi pojam o Njegovoj ličnosti. Naklada Svećeničke Književne Družbe u Dubrovniku 1926. Cijena D 4. — Jezgrovito i lijepo prikazana ličnost Spasitelja Isukrsta.

Kleines Messbuch für die Sonn- und Feiertage. Im Anschluss an das Messbuch von Anselm Schott O. S. B. mit Einführungen und Erklärungen herausgegeben von Pius Bihlmeyer O. S. B. Str. XII, 28*-658. Freiburg 1927. Herder. — Zgodno za svakoga da može pobožno pratiti i razumjeti sv. Misu.

Mit Gott allein. Eines einsamen Pfarrers Gespräche mit Gott. Zweiter Band: Inneres Leben VIII-360. Freiburg 1927. Herder. Cijena M 5.20. — Veoma lijepo razvijena duhovna nauka o vezi duše s Bogom. Preporuča se svakom, koji teži za što boljim duhovnim životom.

Biblische Geschichte für das Bistum Breslau. Freiburg 1927. Herder. Mit 74 Textbildern, 8 Bildertafeln und 4 Kärtchen. Str. XVI-308. Cijena uvez. M 2.50. — Velika Biblija sa biranim sadržajem i lijepo opremljena.

Sprengers V. A. — **Sprengers** C., **Conferentiae ad usum sacerdotum pro recollectione menstrua.** Taurini 1927. Marietti. — Knjiga za duhovni život. Govori o muci Spasiteljevoj, o darovima Duha Sv., o sv. Misi, o svećeniku i t. d. Preporuča se osobito svećenicima.

DJELA O. DR. IVANA MARKOVIĆA.

Književni rad pk. Markovića veže se od veće česti na istočno crkveno-slavensko pitanje. Njega jedan ruski konvertit drži najboljim poznavaocem pravoslavnog istoka«. Nego Markovićeva djela, koja su baš danas toliko aktuelna, neka su sasvim iscrpljena, a od drugih ima još samo malen broj istisaka na prodaju. **U franjevačkom samostanu Sinj (Dalmacija)** mogu se dobiti ova djela:

Papino Poglavarstvo	Din. 60.—
O Evkaristiji s osobitim obzirom na epiklezu II. izd.	Din. 60.—
Dukljansko-barska nadbiskupija	Din. 50.—
Gli Slavi ed i Papi (ovog talij. izvornika nema još nego par eksemplara). Vol. I.-II.	Din. 260.—
Slaveni i Pape, prevod O. P. Perkovića sv. I.-II.	Din. 120.—
Una recensione senza precedenti (ni ovoga nema još nego par eksemplara)	Din. 60.—
I Paralipomeni	Din. 60.—
Una lettera dall' Oriente 3. izdanje	Din. 50.—
Izabrane poslanice sv. Jeronima, 2 sveska	Din. 60.—

Poštu plaća naručitelj.

JURAJ PAVLINOVIĆ

— MAKARSKA. —

- PODRUŽNICA: IMOTSKI. -

Skladište na veliko: kolonijalne robe, životnih namirnica i građevnog materijala. Zastupstvo i skladište: mineralnih proizvoda — Anglo-Jugoslavenskog petrolejskog d. d., Zagreb. —

Zastupstvo za Dalmaciju: »Mercedes-Benz« automobila osobnih, omnibusa i teretnih, vatrogasnih te automobila za gradske uprave, »Tatra« luksusnih automobila, »Hanomag« malih, ekonomični za 2 osobe.

Auto-garaža. Prevoz putnika i tereta sa vlastitim automobilima.

U svako doba automobili na raspolaganje za Ljubuški uz veoma umjerene cijene.

HRVATSKA KNJIŽARA U SPLITU

preporuča slijedeće nove knjige:

Anderlić V.: Nacrti propovijedi	Din. 20.—
Charles M.: La preghiera vissuta. 99 meditazioni. 3 sveska	„ 85.—
Chiocchi M.: Prontuario sacro-profano educativo ed istruttivo con citazioni di vari autori	„ 130.—
Daldoss G.: Amore e dolore	„ 36.—
Donati C.: Meditazioni sulla Passione di Gesu	„ 54.—
Eisner P.: Volkslieder der Slaven (vezano)	„ 60.—
Kocijanić J.: Pape i Hrvatski narod (sa 80 slika)	„ 70.—
Linhardt R.: Brennender Dornbusch. Lebensgestaltung im Geiste des Evangeliums. Vorträge. (2 sveska vezana)	„ 140.—
Martindale C.: P. Bernardo Vanghan d. C. d. G. Cenni biografici	„ 32.—
McDonell J.: Doveri d' ogni giorno	„ 8.—
Meric E.: L' altra vita. 2 sveska	„ 75.—
Meyer's geographischer Handatlas. 92 i 110 sporednih karata. (Vezano)	„ 350.—
Mrkun A.: Alkoholno vprašanje	„ 30.—
Muzzatti V.: Fior da fiore. Fatti, aneddoti, spunti, episodi brillanti e di attualita per rendere la parola di Dio gradita ed efficace	„ 33.—
Pegues T.: Iniziazione Tomista	„ 55.—
Pfliegler M.: Homilien der Zeit auf alle Sonntage des Kirchenjahres. (Vezano)	„ 95.—
Pruefer G.: Federico Froebel	„ 45.—
Sartori A.: Il concetto di ipostasi e l' enosi dogmatica ai concilii di Efeso e di Calcedonia	„ 45.—
Sartori A.: La visione beatifica. La dottrina e la controversia nella storia	„ 55.—
Simon H.: Praelectiones biblicae ad usum scholarum. Vol. I. Introductio et commentarius in quatuor Jesu Christi Evangelia	„ 130.—
Sinopoli di Giunta: Storia letteraria della Chiesa. 2 sveska	„ 110.—
Špoljar A.: Presveta Euharistija	„ 10.—
Vlašić P.: Čudesa Isusova u prošlosti i sadašnjosti	„ 20.—

GRAD MAKARSKA

POSJEDUJE JEDNO OD NAJLJEPŠIH SUNČANIH KUPALIŠTA U JUGOSLAVIJI

Luka od prirode, dugom prostranom obalom uljepšana. Sa zapada more a sa strana borova šuma, maslinici i vinogradi. Ladice, motori i automobili na raspolaganje. Vrlo zgodna i dnevna parobrodarska veza s Metkovićem, Splitom i otocima.

CIJENE ZA STAN I HRANU UMJERENE.

Zadružna Gospodarska Banka d. d. Ljubljana

Podružnica SPLIT

Telefon Interurban br. 127.

PODRUŽNICE: Bled, Celje, Djakovo, Maribor, Novisad, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik.

Glavnica i pričuve ukupno nad Din 15,000.000.—
Ulošci nad Din 125,000.000.—

Daje trgovačke kredite, eskomptuje mjenice, lombarduje vrednosne papire. Kupuje i prodaje tudje valute i devize, prima uloške na tek. račun i uložne knjižice te obavlja sve bank. poslove uz najpovoljnije uvjete.

Američki odio: Direktna veza s američkim bankama. Glavni dopisnik: American Express Company, 65 Broadway, te njene podružnice i agencije po svim većim mjestima Sjedinjenih država, Anglo-South American Bank, Ltd., London, te po važnijim mjestima Južne Amerike. The Commercial Bank of Australia Ltd., London, i sve njene podružnice u Australiji i Novoj Zelandiji. National Bank of South Africa, London, Pretoria. - Uredjivanje američkih ostavština.

G. B. VALLE - SPLIT NARODNI TRG

ZLATARSKA TVORNICA NA ELEKTRIČNI POGON

UTEMELJENA GOD. 1822.

Izradjuje i nabavlja sve crkvene potrepštine u zlatu, srebru i kovini. - Preuzimlje sve moguće popravke. - Za veće količine šalje posebnoga namještenika za prijem i dostavu. - Pozlaćiva i posrebruje i najveće predmete. Gravira (ureziva) monograme, natpise, grbove i drugo. Izvršuje radnje i prama posebnim nacrtima. Nabavlja i popravlja uz jamstvo gradske satove. — — — — —

CIJENE NAJUMJERENIJE. - OSOBITE POLAKŠICE ZA ISPLATU UGLEDNIM ŽUPSKIM UREDIMA, — — SAMOSTANIMA I CRKOVINARSTVIMA. — —

— — Šalje na zahtjev ilustrovani cijenik franco. — —